

**קידום נוער תוכנית היכל"ה
השכלת יסוד ולימודי השלמה**

מדריך למורה

וביצועי הבנה לתלמיד

במקצוע אזרחות

ברוח אקולטורציה וחינוך להבנה

**תוכנית לימודים למסלולי 9-10
שנות לימוד**

כותבי התוכנית: אילנית כהן אביב גרימברג

עדכון התוכנית: שירן פרי אילנית כהן

2019

תוכן עניינים

מספר עמוד	נושא
3	רציונל התוכנית
4	אקולטורציה הומנית וחינוך להבנה
19	סילבוס
20	הרעיון הלאומי- המרכיבים ההכרחיים לקיומה של מדינה
39	סוגי לאומיות
47	עקרונות הדמוקרטיה
48	עקרון שלטון העם
52	עקרון / ערך הפלורליזם
62	עקרון/ ערך הסובלנות
68	עקרון שלטון החוק
78	עקרון הכרעת הרוב
83	עקרון הגבלת השלטון
91	עקרון הפרדת הרשויות, ורשויות השלטון
104	זכויות טבעיות – זכויות האדם הבסיסיות
105	ערך החיים
110	ערך כבוד האדם
125	הכרזת העצמאות
135	המאפיינים היהודיים של מדינת ישראל

רציונל התוכנית

לתוכנית הלימודים של 10 שנה"ל באזרחות יש שלוש מטרות על, ולאורם נבחרו נושאי הלימוד.

מטרת העל הראשונה

חשיפתם של התלמידים לעובדה כי למשטר במדינתם שני אבני יסוד והם:

1. מדינת ישראל מדינה דמוקרטית

2. מדינת ישראל מדינה יהודית

(מתוך תכניות הלימוד של אזרחות שפרסם משרד החינוך עבור כיתות ח-ט ו

בגריות)

מטרת העל השנייה

נגזרת מהמבנה הפלורליסטי של החברה הישראלית. לפיה על התלמידים להכיר את הקבוצות השונות שקיימות על מנת לנפץ סטריאוטיפים שגורמים לחלק מתלמידינו לנקוט עמדות גזעניות בעייתיות.

מטרת העל השלישית

מתמקדת בתלמידים שימשיכו את לימודיהם במסלולי הלימוד 11-12 שנה"ל ובגריות. עבורם התוכנית חושפת נושאים ומושגים מרכזיים שנלמדים בתוכניות של המסלולים הגבוהים יותר כגון: הכרזת העצמאות, מרכיבי המדינה, מהו לאם (עם), סוגי לאומים (עמים) זכויות אדם, ושלטון החוק.

אקולטורציה הומנית וחינוך להבנה - התפיסה הפדגוגית של תוכנית היל"ה

"כל האמיתות הן קלות להבנה ברגע שגולו, רק צריך לגלות אותן." ~ גלילאו גליליי
אקולטורציה הומנית כתפיסה פדגוגית חינוכית ערכית, שמה במרכזה התנסות ותהליכי הוראה למידה שמטרתם להשפיע על דפוסי ואופן חשיבתו של הלומד לאור ערכים חברתיים ותרבותיים בחברה ובתרבות בה הוא חי.

פירושה גם מתן הזדמנות לנערים/ות לקבל ידע מיומנויות וכלים תוך כדי חשיפה והתנסות בתרבות בזיקה לעולמות תוכן ומשמעות, ובכך לסייע להם להבין ולהרחיב את עולמם.

הבוגר הרצוי של קידום נוער-היל"ה הוא אדם סקרן, חושב, בעל זיקה לעולמות תוכן עשירים, אדם בעל רגישות מוסרית ומחויבות לטוב הכללי: אדם שחיו עתירי תוכן ומשמעות.

לאקולטורציה בהיל"ה שני מוקדים:

מוקד ראשון - התנסות בחוויות תרבות.

מוקד שני - התנסות בחוויות קוגניטיביות רגשיות וחברתיות שמטרתה הבנה.

בני הנוער מביאים איתם את עולמם האישי תרבותי. במהלך תהליך הלמידה הם פוגשים ומתנסים בתרבות וידע עולם המצוי מחוץ להם. במפגש הזה מתחולל משהו חשוב. המפגש מסייע ומרחיב את עולמם ע"י קבלת ידע, פיתוח השקפת עולם ונקודות מבט שונות, פיתוח חשיבה ביקורתית ופיתוח יצירתיות. כל אלה מסייעים להם בתהליך גיבוש הזהות האישית.

למה דווקא אקולטורציה?

1. כי אי אפשר לנתק את החיים מתרבות וחברה. הבוגר הרצוי מתגבש ופועל

בשיח ודיאלוג בסביבה חברתית תרבותית.

2. כי האקולטורציה מאפשרת הרחבת אופקים, הבנת העולם, והבנת "עצמי" כי

האקולטורציה מכשירה באמצעות השראה והעצמה, כך הלומדים יכולים לממש יכולות תרבותיות ואישיותיות שיסיעו להם לחיות חיים אוטונומיים בעלי משמעות ערכית במעגלים חברתיים ותרבותיים.

3. כי האקולטורציה מאפשרת לנוער שלנו להתנסות: בערכים, יופי, סקרנות,

יצירתיות, עומק - "שורשים וכנפיים" כך שמבטם הוא להסתכל גבוה כלפי מעלה.

4. דווקא את הנוער המגיע אלינו ראוי לחנך לאור אידיאולוגית האקולטורציה

לאור החסכים התרבותיים העולמיים של חלקם. עלינו להעניק להם עושר תרבותי, כי תרבות היא לא כמו DNA היא דבר נרכש.

5. עלינו לתת במה וביטוי לעושר ולהון התרבותי שהם מביאים, ולהפגישם עם אוצרות תרבות בכל התחומים: מוזיקה, תיאטרון, ספרות, פילוסופיה, דת, מוסר, היסטוריה, אזרחות וכו'...

אנו נמצאים היום בתקופה בה ההתפתחות הטכנולוגית מהירה ביותר, והמציאות היומיומית משתנה כל הזמן. האתמול לא מעיד על המחר. קשה לדעת לאיזה עתיד אנו מכינים את בני הנוער שלנו. כאן התפיסה החינוכית פדגוגית שלנו משמשת כמגדלור וכמצפן.

פרופ' צבי לס ז"ל כתב: "המורה אינו סוכן של המדינה ואף לא של החברה; הוא סוכן רק של הילדים שהוא מופקד על פיתוח יכולתם האינטלקטואלי והמוסרית. החינוך מופקד על האנושי שבאדם".

מכאן שעלינו לחשוב כל הזמן על הבוגר הרצוי של קידום נוער היל"ה. כיצד הוא יצא לעולם? מה נלמד אותו? במה נצייד אותו?

תפקיד המורים ואנשי חינוך טיפול לסייע לנערים/ות להפוך להיות בוגרים בעלי ערך ובעלי מסוגלות לתרום להיות מעורבים ולהשפיע על החברה. בוגרים השואפים להשגת יעדים אישיים. בוגרים ערכיים הנוהגים בכבוד ובדיאלוג מכבד עם סביבתם.

מדוע כה חשוב לטפח ערכים?

- החיים סביבנו משתנים במהירות ואנו זקוקים ל"שורשים"
- ערכים מעניקים יציבות, משמעות, שלאורם אנו פוסעים.
- הערכים מאפשרים שותפות אנושית בסיסית.
- הגלובליזציה, התקשורת והטכנולוגיה, חושפות אותנו לשונות חברתיות, תרבותיות וכלכליות.
- בעולם שבו מתרבים קונפליקטים חברתיים, תרבותיים ולאומיים, יש מקום חשוב לערכים.
- טיפוח גישה רב-תרבותית פלורליסטית - היא הכרח המציאות בחברה מגוונת ומורכבת.

המורה בהיל"ה הוא מורה הומני

- מקבל את הנער/ה כאדם, ללא שיפוט.
- יוצר יחסי אמון בטחון וכבוד הדדי עם הנער/ה
- מגלה הבנה ואמפתיה.
- מאמין ביכולת של הנערים/ות ללמוד. מאפשר, תומך, מלווה ומנחה למידה משמעותית רלוונטית ברוח האקולטורציה ההומנית וחינוך להבנה.

במדריך למורה באזרחות תוכלו למצוא רעיונות, כלים, מתודות הנחיות והצעה לפעילויות בדרך ליישום והטמעת האקולטורציה והחינוך להבנה במקצוע אזרחות. אתם השותפים שלנו לדרך המתייחסת לא רק לשאלה מה לומדים, אלא גם לשאלה איך לומדים, וזוהי אחריותכם כמורים המנחים את הלומדים בתהליך הלמידה במקצוע.

המסע המשותף לעבר אתגר החינוך להבנה הוא ארוך. אנו מאמינים כי הוא מוביל לדרך הנכונה, למרות הקשיים והאתגרים הצפויים בתהליך.

הדרך הצפויה ללומדים ולכם היא מרתקת, התהליך שתעברו מרגש פורה ומפרה עם הרבה רגעים של גילויים פדגוגיים מסקרנים ומפתיעים תוך יצירת תובנות חדשות. אתם המורים, שותפים טבעיים לחזון ולתפיסה החינוכית ערכית פדגוגית של תוכנית היל"ה האקולטורציה ההומנית והחינוך להבנה, ומהווים חוליה משמעותית בהובלה ויישום הרעיון מהלכה למעשה. תהליך ההטמעה אינו יכול להתרחש בלעדיכם.

המהלכים העיקריים ליישום והטמעת אקולטורציה וחינוך להבנה.

- המדריך למורה למקצוע האזרחות למסלול 9-10 שנות לימוד.
- השתלמות בחינוך להבנה דיסציפלינארית וכללית בהיקף של 30 שעות - בסביבת הלמידה של מטח.
- חוברת **צעד אחר צעד ליישום והטמעת אקולטורציה וחינוך להבנה** המלווה את תוכניות הלימודים – מדריכים למורה. נמצאת באתר היל"ה/עתיד.
- הובלת הוראה למידה ברוח ההבנה ע"י רכזי המקצוע כל אחד בתחומו.
- הובלה וקידום האקולטורציה הומנית והוראה עתירת הבנה ביחידות על ידי המנחים הפדגוגיים ומנהלי ההשכלה

אנו סוללים יחד את הדרך

בתכנית היל"ה, כמו בבתי הספר מלמדים ידע דיסציפלינארי, ברור שאתם המורים רוצים שהתלמידים יבינו אותו!

כולנו מודעים לכך שאפשר לרכוש ידע ללא הבנה – לשנן אותו לצורך בחינה ולשכוח. בתפיסת האקולטורציה וחינוך להבנה, אנחנו מציעים דרכים/רעיונות/ באופן בו הלומדים יבינו ידע יפנימו ויטמיעו, ובאמצעותו יבינו טוב יותר את העולם ואת עצמם. מבנה תחום הדעת הינו סך בסיסי הידע והמיומנויות של המקצוע כפי שהוגדרו בתכניות הלימודים, ובכך מהווים את תשתית הידע המשותפת לכלל בוגרי מערכת החינוך. הוא כולל את ליבת הידע, הכשרים והמיומנויות המהווים את 'הלב הפועם' של תחום הדעת, ובתוך כך עוסקים:

- בליבת הידע של תחום הדעת לפי מבנה תחום הדעת.
- במושגים בסיסיים המהווים את השפה של תחום הדעת.
- במיומנויות עיקריות בתחום הדעת.
- בידע ומיומנויות החיוניים כדי לאפשר למידה עצמאית.

תכנית הלימודים אמורה להציג בפני הלומדים תמונה של תחום דעת שהיא תרבות בפני עצמה, על כל היבטיה. אמצעים להסתכל על העולם להבין תופעות ומושגים ולהסבירם. לקחת מצבים, רעיונות תהליכים מתחום הדעת ל"תרגום" אותם למושגים שהתלמידים מבינים וחיים אותם, ובכך להפוך את השיעורים לרלוונטים ולאפשר צמיחה והתפתחות מתוך סקרנות ותשוקה.

"הבנה לשם הבנה" ברוח אידאולוגיית האקולטורציה היא כפי שאמר של סוקרטס:
"חיים שאין בהם חקירה חתירה להבנה אינם ראויים לחיותם."

העולם שלנו הולך ומתרחב, ואנחנו רוצים להבין את העולם הזה. הציווי של החינוך להבנה אם כך הוא לסייע ללומדים להבין את עולמם, להרחיב ולהעמיק אותו, לכוון אותם לדברים שראוי שידאיגו ויערבו אותם. אנו עושים זאת כמורים בכל תחומי הדעת.

כל הדיסציפלינות וכל מקצועות הלימוד, הם תחומי משמעות.

תחום משמעות פירושו - מערך של רעיונות גדולים המסייעים לאדם להבין טוב יותר את עולמו.

כאשר טקסט/רעיון עוסק בנושא מסוים, יהיו בו מילים ומושגים מאותו התחום שבו עוסק הטקסט. תחום משמעות זה נקרא גם - שדה סמנטי. (לקוח מתוך ספר הלימוד "מילת המפתח")

החינוך צריך לחתור להפיכת כל מקצועות הלימוד לתחומי משמעות. כל תחום יכול להפוך לתחום משמעות.

הנחלת תרבות משמעותית, יוצרת תנאים למפגש אמיתי בין תלמידים לתרבות, מפגש שבעקבותיו תלמידים מבינים טוב יותר את העולם ומוצאים את עצמם באמצעות תחום המשמעות.

מאפייני תחום משמעות בתחום הדעת

תחום משמעות הוא מכלול. אדם מתנסה בתחום משמעות כמכלול. ה"מכלוליות" של תחום משמעות מאפשרת הבנה שלו, שכן להבין זה למקם במכלול; פרטים מקבלים את מובנם מן ההקשר הכולל. בבית הספר הלמידה בנויה ברובה על פרטים נטולי הקשר, נטולי מובן ומשמעות. "לימדו אותנו שמישהו חשוב מת", אמרה תלמידה אחת, "ואנחנו בכלל לא ידענו שהוא חי".

תחום משמעות הוא רב' ממדי.

לתחום משמעות יש ממדים שכליים, רגשיים, דמיוניים, גופניים ואחרים. אדם מביא לתחום משמעות את כולו. בעוד רוב תהליך הלמידה בבית הספר מצריך פעילות קוגניטיבית חלקית, בדגש על פעילות הזכירה.

תחום משמעות נלמד על ידי התנסות והבניה.

תחום משמעות מצריך התנסות שמעצבת נקודת מבט, רגישויות, כישורים ותכונות. התנסות במיטבה היא גם רפלקטיבית – חוויה ותובנה. לרוב התלמידים אינם מתנסים. הם באים למקצועות הלימוד מבחוץ ונשארים בחוץ – מנוכרים. כי צריך "להספיק את החומר".

לתחום משמעות יש תוצר ולתוצר יש ביקוש.

לתחום משמעות יש תוצר מוגדר שיש לו ביקוש. (למידת חקר, הערכה חלופית) לתוצרים כמו – שיעורי בית ובחינות, אין ביקוש. רק המורה מבקש אותם כדי לתת להם ציון.

תחום משמעות כרוך ביחסי גומלין.

תחום משמעות נתון באינטראקציות אינטנסיביות עם אנשים, רעיונות, מכשירים, עצמים. בתחום משמעות אדם אינו פועל לבד; הוא נתון ברשת של יחסי גומלין ומתנסה בממדים שונים של אישיותו – בכישוריו, בתכונותיו, במושגיו.

תחום משמעות פתוח ליצירה.

תחום משמעות מאפשר יצירה של תוכן חדש ויצירה עצמית ומזמין אותן ; התחום מזמין פרשנות אישית ומאפשר אותה.

תחום משמעות הוא הדבר האמיתי.

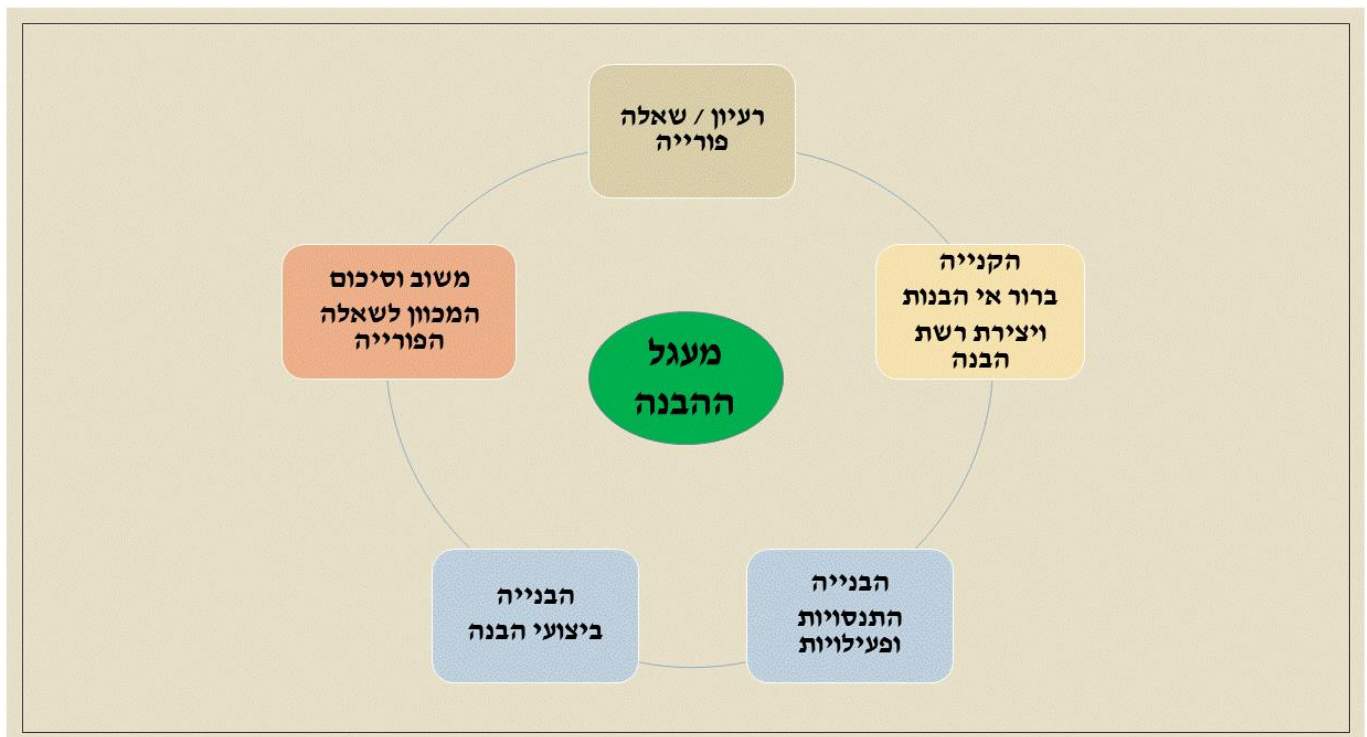
עולם המבוגרים מספק לתלמידים שפע של דגמי חיים משמעותיים בתחומי התרבות השונים.

תחום משמעות מניע למידה מתוך הנעה פנימית.

למידה בתחום משמעות היא למידה משמעותית, למידה הנובעת מהנעה פנימית – מעניין בנושא וייחוס ערך לו. למידה מתוך הנעה פנימית מניעה את הלומד לקבל אחריות על הלמידה שלו.

מכאן שהוראה עתירת הבנה מתחילה ברעיון / נושא גדול/הבנה גדולה, דרך שאילת שאלות פוריות, באמצעות התנסות חווייתית משמעותית, והתנסות תרבותית ערכית.

כיצד תפיקו את המיטב מהמדריך למורה ?

יחידות הלימוד במדריך מאורגנות ומתוכננות בהתאם למעגל ההבנה

- מתחילים בשאלה פורייה המלווה את כל מהלך ההוראה למידה ובעתם מכוונת את תכנון ובניית השיעורים.
- בשלב הפתיחה, אנו רוצים לגייס את הלומדים, לסקרן, להתעניין, לברר מה הידע שלהם בנושא הנלמד? נתחיל בטריגרים שהם אקולטוריסטיים מטבעם.
- שלב ההקניה - מאתרים ומבררים אי הבנות ומתחילים בבניית רשת הבנה. גוף ידע שיכול להגיע מכול מקור חיצוני מורה או אחר.
- שלב התרגול - התנסות/ הבנייה המשלבת ביצועי הבנה וההערכה. בשלב זה הלומד מעורב. ההבניה מצריכה פעילות מפעילה משתפת ומערבת.
- שלב סיכום וסיום השיעור – משוב וסיכום המכוון לשאלה הפורייה.

חשבו !!!

- באיזו מידה נושא השיעור, הרעיון שסביבו נבנה השיעור, מתמקד ב"רעיון גדול וחשוב", שיש לו ערך ורלוונטיות ללומדים גם מחוץ לכותלי הכיתה?
- מה אתם רוצים לקדם בשיעור? עם מה יצאו הלומדים?
- באיזו מידה הנושא הנלמד בשיעור עומד בלב-לבו של תחום-הידע?
- עד כמה השיעור יכול "להדליק" את הלומדים ולעורר בהם עניין?
- באיזו מידה השיעור דורש מהתלמידים לערער על המובן מאליו ולחשוב מחדש על הדברים?

למה ראוי דווקא להבין רעיונות גדולים/הבנות גדולות

מה הייתם רוצים יותר מכול שהתלמידים שלכם יבינו בסוף יחידת לימוד? בסוף נושא? בסוף למידת המקצוע? התשובה שלכם לשאלה זו היא לב היעדים הבסיסיים ביותר בתחום הדעת, ומציבה אותם בחזית. התשובה לשאלה זו מצביעה על יעדי הבנה מקיפים וארוכי טווח. כאשר אתם מלמדים תכנים בתחום הדעת שלכם, אתם מבחינים בין תכנים שחשוב מאוד לדעת, ואתם משקיעים יותר בהוראה שלהם, ובין תכנים שפחות חשוב לדעת. התכנים שחשוב מאד לדעת הם ההבנות הגדולות. הבנות שיסייעו לשיעורים שלכם להיות מעניינים יותר, וילוו את התלמידים הרבה מעבר לתכנים שלמדו בשיעור.

מעריך ההבניה של השיעור המיטבי, מארגן את הידע ב"רעיונות גדולים" הנותנים מובן לפיסות מידע הנלמדות. משמעות המידע נוצרת בהקשרים. ידיעה מסתפקת בפרטים, בעוד הבנה מחפשת זיקות בין פרטים. מכאן שהבנה כרוכה בפעילות ומעורבות חקרנית של הלומד תוך עשיית משמעות. על מורים לעבור מרעיון יחיד לרעיונות מרובים, לקשר ביניהם ולהרחיב את הרעיונות האלה באופן שתלמידים יבנו, ואז יבנו מחדש, ידע ורעיונות. העניין המכריע איננו הידע או הרעיונות, אלא בנייה של הידע והרעיונות האלה מצד הלומד.

איזה סוג שאלות בדרך כלל שואלים בכיתה? לרוב אלה שאלות של שינון ידע,

מורים שואלים כל כך הרבה שאלות. במחקרים מנו בין מאתיים לשלוש מאות שאלות שמורה שואל ביום, רובן ברמה קוגניטיבית נמוכה: שישים אחוז היזכרות בעובדות; עשרים אחוז ענייני נהלים. מנקודת מבטם של המורים, שאלות הן לעתים קרובות הדבק של השיעורים, המפתח לזרימתם. מורים רואים בשאלות אמצעי לשמירת הערנות של התלמידים בשיעור, לעורר עניין, לספק מודל לחקירה ואישור לכך ש"רוב" התלמידים עומדים בקצב. אבל רוב השאלות נוגעות ל"עובדות, רק תן לי את העובדות", והתלמידים כולם יודעים שהמורה יודע את התשובה.

כדי להגיע ליעדים ולתוצאות

יש שלוש רמות עיקריות שצריך לקחת בחשבון:

- ידע ומידע- מה דרוש לדעת כדי להבין את המושגים;
- הבנה עמוקה יותר על הדרכים שבהן רעיונות מתקשרים זה לזה ומתרחבים להבנות אחרות.
- החשיבה המושגית שמאפשרת לידע ולמידע להפוך להשערות ומושגים שאפשר לבנות עליהם הבנות עומק חדשות.

הבנה רשתית

כדי להבין דבר-מה, תופעה או מושג, פירושו לייחס אותו לתופעות או למושגים אחרים. כלומר **לרשת** אותו.

ככל שהרשת שלכם עשירה יותר וכוללת גם את הזיקות בין המושגים שמרשתים את המושג/תופעה/ערך רעיון ההבנה שלכם עמוקה יותר.

לכן הבנה עמוקה פירושה – רשת צפופה וסבוכה, והבנה שטחית פירושה – רשת דלילה ופשוטה. **להבין פירושו למקם בהקשר – לרשת, ליצור מיפוי של ידע.**

יצירת רשת היא הצגה גרפית המראה קשרים בין מושגים ב"התניות" שונות ומסייעת ללומד לארגן את חומר הלימוד ולהבינו.

אנו יוצרים בשיעורים מפות ידע – מפת מושגים - הצגה גראפית של מערכת מושגית. המפה מאפשרת לחשוב על מערכות היחסים בין המושגים השונים ולהציגם באופן פשוט. המפה מאפשרת לשרטט את מסגרת החשיבה שלנו.

הרשת הנוצרת מדמה את מפת המושגים למפת דרכים. דרכים שונות מובילות ומגיעות ליעד. במפה ניתן לזהות את הדרכים המקשרות.

בלמידה מסוג זה ידע חדש נקשר לידע קודם. ארגון הידע במערכת הקוגניטיבית של הלומד הוא היררכי, וכך מתאפשרת הבנה רחבה וכללית של הנושא, תוך יצירת מבט-על רחב של הרעיון או הנושא שנלמד.

בניית רשת מושגים הקשורים זה לזה, מאפשרת ללומד לשלוף את הידע בעתיד ולהשתמש בו במצבים חדשים. הבנה מותנית ברישות קוגניטיבי או בייצוג ידע. כלומר, הלומד הוא זה המבנה את רשת הקשרים בין צמתי ידע. זוהי רשת של ייצוג ידע פנימי. בניית רשת שבעזרתה הלומד יכול להסיק מסקנות ולבצע העברה - כלומר, לשוב ולהשתמש ב"מבנים" שנוצרו למטרות חדשות במצבים שונים.

אין אפשרות להבין שום מושג, אלא אם הוא משובץ ברשת קשרים, כגון: קשרים סיבתיים, סדרתיים, מתאמיים, קשר בין חלק לשלם או בין חוק לדוגמה. רק חיבור מושג אחד לאחרים מעניק לו משמעות.

מהם הנושאים שראוי להבינם מתוך "ים" הנושאים בתחום הדעת?

התשובה היא: **נושאים פוריים** – נושאים מרכזיים לתחום הדעת, נגישים ומעוררי עניין אצל התלמידים ואצל המורה וניתנים לקישור.

נגדיר רעיון גדול/ הבנה גדולה כהבנה עתירה:

- הבנה גדולה היא **עתירת מובן** – היא מסבירה הרבה תופעות ומושגים;
- הבנה גדולה היא **עתירת ערכים** – היא מעצבת עמדות עקרוניות ורגישות מוסרית; הבנה גדולה היא **עתירת הנעה** – היא מעוררת הנעה ללמידה ולהבנה, היא מערערת ומהדהדת.
- הבנה גדולה היא **עתירת תחומיות** – היא מרכזית בתחום הידע הנלמד; הבנה גדולה היא **עתירת נוכחות** – היא רלוונטית לאירועים ועובדות רבים בחיינו;
- הבנה גדולה היא **עתירת עשייה** – היא משפיעה לטובה על ההתנהגויות והפעולות שלנו.

בגלל העתירות הזו של ההבנות הגדולות אנחנו מדברים על חינוך להבנה, ולא רק על הוראה לשם הבנה; כי הבנות גדולות משפיעות על מכלול האישיות של התלמיד, יש להן השפעה מעצבת.

למה כל כך חשוב לשאול שאלות? כי שאלות הן המנוע של החשיבה!

- אנו שואלים שאלות כי איננו יודעים מספיק ואנו רוצים לדעת יותר.
- בעזרת שאלות אנו פותחים דלתות היכולות להוביל אותנו למידע חדש.
- בעזרת שאלות אנו יכולים להוביל את חשיבתנו בדרך לפתרון בעיות.
- בעזרת שאלות אנו מעלים רעיונות חדשים.
- בעזרת שאלות אנו מעשירים את נקודות המבט על המציאות ובוחנים אותה מזוויות ראייה שונות.

מהן שאלות פוריות/שאלות גדולות ומדוע הן הכרחיות?

שאלה פורייה מוגדרת כשאלה בעלת שש תכונות יסודיות:

- שאלה פתוחה: שאלה שאין לה באופן עקרוני תשובה חד-משמעית; שיש לה בפועל כמה תשובות; ותשובות אלה שונות ולעתים אף סותרות זו את זו.
 - שאלה מערערת: שאלה המערערת את הנחות היסוד והאמונות הוודאיות של הלומדים; שאלה המטילה ספק ב"מובן מאליו", ב"שכל הישר", חושפת קונפליקטים יסודיים נטולי פתרון פשוט ותובעת לחשוב על שרשי הדברים.
 - שאלה עשירה: שאלה המחייבת התמודדות עם תכנים עשירים, החיוניים להבנת האדם והעולם; לא ניתן לענות עליה ללא מחקר שקדני וממושך; שאלה הנוטה להתפרק לתת-שאלות.
 - שאלה מחוברת: שאלה רלוונטית לחיי הלומדים ולחיי החברה שבה הם חיים.
 - שאלה טעונה: שאלה שיש בה ממד אתי; לשאלות בעלות משמעות אתית יש מטען אמוציונלי ומטאפיסי חזק, שיש בכוחו להניע למידה ומחקר.
 - שאלה מעשית: שאלה שניתן לעבד לשאלת מחקר; שאלה שיש עליה מידע נגיש לתלמידים
- התפקיד שלנו כמורים הוא לזמן לתלמידים שאלות כאלו שמבקשות מהם ליצור קשר שאינו מובן מאליו.

זה נותן לנו הזדמנות לראות את הדברים אחרת. השאלות הללו של מה הקשר בין הדברים הללו שלא מתחברים טבעי, הוא גורם לנו להתעוררות ולחשיבה...ראיה של אותו מושג עם מושגים אחרים. זה הרחבת המשמעות של המושגים, הרחבת הידע. מוח מפותח הוא מוח של ידע מורחב, של הרבה קשרים. צריך לחבר את מה שלא מובן מאליו.

בלימוד בבית הספר, כאשר המורה נותן מקום מרכזי לשאלת שאלות ולהתבוננות בשאלות בתהליך הלמידה, הוא מעביר בכך מסר לתלמיד. בתהליך הלמידה, השאלה היא העומדת במרכז. התהייה, החקרנות, הסקרנות, הפליאה, הם השער אל הגילוי.

פרופסור יורם הרפז שבנה את מודל "הפדגוגיה של השאילה" מדגיש שהשאלות מניעות את גלגלי החשיבה, והן מהוות את המרכז והלב של הלמידה.

הוא טבע את הביטוי "שאלה פורייה". "שאלה טובה היא שאלה פורייה- שאלה שמצמיחה ומולידה מתוכה הבנה חדשה.

מעבר ליכולת לשאול שאלות כחלק ממיומנויות של חשיבה, ושל מטא- קוגניציה, אנו רוצים גם לשאול שאלות שפותחות את הלב, ונוגעות פנימה.

השאלה נובעת ממקום של הקשבה, התבוננות, תשומת לב.

בתהליך של למידה, השאילה גורמת ללומד להיות פעיל, שותף, הידע לא נכפה עליו מבחוץ אלא הוא מגיע אליו דרך חיפוש המתחיל מתוכו.

כאשר תלמיד שואל שאלה, שנבעה מתוכו באופן אותנטי, היא כעת תהדהד בתוכו, ותעלה מתוך סקרנות עם חומרי למידה חדשים.

מורה שנכנס לכיתה ומשתף את התלמידים בשאלה המלווה אותו, ואין לו עליה עדיין תשובה, מחזק את האמון של התלמידים בעצמם לשאול שאלות.

נכון את התלמידים לשאול שאלות "טריות". לא למחזר. לא לשאול את השאלות הידועות, המוכרות, לא לנסות בשאלה לרצות את המורה אלא לשאול מתוך מה שעולה ב"כאן ועכשיו", מתוך המפגש האותנטי המתרחש כרגע בלימוד.

תצפיות בשיעורי מורים העלו כי ככל שהמורה שואל יותר- התלמידים שואלים פחות. כלומר, המורה צריך לאפשר לתלמידיו לקבל מרחב אמיתי ללמידה.

<http://www.levladaat.org/content/688>

רעיונות למורים כיצד להטמיע שאילת שאלות

לפתח ולעודד "שפת שאלה": יש לעשות שימוש מכוון במונחים הלקוחים מסוגי השאלות "שאלה פורייה", "שאלה פתוחה", "שאלה סגורה", "שאלה מערערת", "שאלה בנלית", "שאלה מעניינת", "בואו נשאל את הטקסט שאלות", "אילו שאלות הטקסט מעלה" וכדומה.

להציג שאלה מרכזית בכל שיעור אפשר לפתוח כל שיעור בהצגת שאלה מרכזית ולכתוב אותה על הלוח: "בשיעור זה אני רוצה להציג את השאלה..."; או, "בשיעור זה נעסוק בשאלה שהעלה אחד הלומדים... במהלך השיעור יש לשמור על דיאלוג מתמיד עם השאלה המרכזית ולסכם אותו באמצעות הצגת התשובה או התשובות שהוצעו לשאלה.

לערער: לשאול שאלות מערערות הדורשות חקירה ודרישה ולעשות זאת באופן התפתחותי להתחיל מערעורים "קטנים" ולהמשיך לשאלות מערערות גדולות יותר.

לעשות מידע שאלות: במקום להרצות ידע, יש להעלות שאלות שיובילו לידע, שיאפשרו לילדים לגלות ידע שהמורה מבקש להקנות, או להמציא ידע חדש שהמורה לא חשב עליו. לאפשר ללומדים לייצר ידע בניסיונותיהם להשיב על שאלות. וכן, יש להראות כיצד תשובות פותחות לעתים מעגל חדש של שאלות.

להפוך את השאילה למשימה שוטפת: יש לבקש מהלומדים להמציא שאלות. למשל: "אילו שאלות הייתם שואלים את הטקסט כדי להבינו טוב יותר?"

לחגוג שאלה: יש לתת בהזדמנויות שונות משוב חיובי ללומדים על שאלות ששאלו, ויותר מכך – לחגוג שאילות טובות בכל הזדמנות: "יופי דוד, זאת שאלה מצוינת, נכתוב אותה על הלוח...". (אפשר להפסיק את השיעור באופן דרמטי וללחוץ לשואל את היד). כלומר, יש להפוך את הסדר: לתת משוב חיובי לשאלות ולא (רק) לתשובות. מעבר ל"חגיגת השאילה", יש להסביר מה עושה שאלה לשאלה טובה, ל"ביצוע הבנה" ראוי לשמו, כלומר, להפוך את המשוב לעתיר ידע.

כמובן, אפשר להמציא דרכי הוראה נוספות המעמידות את השאילה במרכזה של הלמידה.

איך מחנכים להבנה? על ידי הוראה לשם הבנה.

הוראה לשם הבנה אינה אסטרטגיה אחת, אלא הרבה יותר. **התובנה היא שהבנה אינה עוברת מראש לראש אלא נבנית בראש של כל אחד.**

הרעיון דומה לזה של איקאה – **"קנה ובנה!"**;

קנה מידע בחוץ – מהמורים, מהספרים, מהחברים, מהמחשב, מהטלוויזיה – ובנה ממנו "בפנים", כלומר בתודעתך.

הבנה. בהבדל מאיקאה, בהוראה לשם הבנה אין קודם קנייה ואחר כך בנייה; הקנייה והבנייה משולבות. איך משלבים?

מקנים ידע בהקשר מאתגר – בהקשר של שאלה, בעיה, דילמה, מחקר, פרויקט. כיוון שהבנה היא בנייה, צריך לאתגר את תודעת התלמיד ולגייס אותה למלאכת הבנייה.

עם זאת, התודעה אינה בונה רק "הבנות גדולות"; היא בונה גם "הבנות קטנות"; היא בונה כל הזמן; זאת העבודה שלה: לבנות משמעויות. מה שמאפיין את הבנייה בהקשר שלנו – בהוראה לשם הבנה – הוא שההבנות המבוקשות הן "גדולות", כלומר יש להם חשיבות תרבותית, ולא קל לבנות אותן.

גישת "הבנה כביצוע" פותחה באוניברסיטת הווארד על ידי צוות חוקרים מובילים בראשות דיוויד פרקינס והווארד גרדנר תחת Project Zero. מייצגה הבולט של גישה זו בישראל הוא פרופסור יורם הרפז שפועל שנים רבות בתחומי ההבנה והחשיבה. גישה זו מגדירה הבנה כ"יכולת להשתמש עם הידע בגמישות". כלומר, **אנו מבינים ידע כשאנו יכולים לפעול ולהשתמש בו בגמישות, וביתר פירוט לייצר "ביצועי הבנה"**.

"ביצועי הבנה" הם מהלכים חשיבתיים שאי אפשר לבצע אותם ללא הבנה, וההוכחה להבנה היא היכולת לבצעם.

על פי פרקינס: כדי להעריך את ההבנה של אדם בנקודה מסוימת, יש לבקש ממנו לעשות משהו שדורש הפעלה של הבנה - מתן הסבר, פתירת בעיה, הצבת טיעון, הפקת מוצר. שנית, הדברים שלומדים עושים בתגובה לא רק מלמדים על הבנתם בנקודה מסוימת; הם גם מקדמים אותה. בהפעלת הבנתם בתגובה לאתגר מסוים הם מעמיקים אותה.

גישת ה"הבנה כביצועים" מוציאה את ההבנה מהפנים החוצה. ככל שאדם מסוגל לבצע יותר ביצועי הבנה – כך ההבנה שלו עמוקה יותר. הבנה היא היכולת לפעול עם הידע בגמישות, והפעילות והגמישות עם הידע מתבטאות ביכולת לייצר ביצועי הבנה.

פרופסור יורם הרפז מציע 18 ביצועי הבנה המחולקים לשלוש קטגוריות.

להציג ידע	לפעול על ועם ידע	לבקר וליצור ידע
לבטא ידע במילים משלך	לנתח ידע (אנליזה); להכליל ידע (סינתזה)	להצדיק ולנמק ידע
להסביר ידע	למקם ידע בהקשר	לגלות בעיות או מתחים בידע
למצות ידע	ליישם ידע בהקשרים חדשים	לשאול שאלות על ידע
להמציא פרשנויות לידע	להביא דוגמה; להמציא מטפורה או אנלוגיה; לעשות השוואה	לחשוף הנחות יסוד של ידע
לייצג ידע בדרכים מגוונות	לבצע הכללה מפריטי ידע	לנסח ידע סותר לידע
לתאר נקודות מבט שונות על ידע	לחזות תוצאות או השלכות של ידע	ליצור ידע על בסיס ידע

פרופסור הרפז מציע אם כך שלוש קטגוריות לביצועי ההבנה :

1. **להציג ידע** – פירושו: לייצג ידע בדרכים מגוונות. כגון לבטא ידע במילים שלך, להסביר ידע- פעולה של החצנה. למצות ידע, כלומר לזקק את הדבר החשוב ביותר. לתאר נקודות מבט שונות על ידע, להמציא פרשנויות לידע- אין הבדל בעובדות, הפרשנות היא זו הקובעת את ההקשר.
2. **לפעול על ידע ועם ידע** – פירושו: "לשחק" עם הידע. לפרק, למקם, להכליל, להציג תוצאות והשלכות. כגון לפרק ידע ולהרכיב ידע, לתת דוגמה, להכליל מתוך פריטי ידע, למקם ידע בהקשר וליישם ידע בהקשרים חדשים.
3. **לבקר וליצור ידע** – פירושו: ביצועי הבנה ברמת חשיבה גבוהה יותר. כוללת ביצועים כגון להצדיק ולנמק ידע, להטיל ספק בידע, לחשוב יצירתי, לחשוב ביקורתי. לגלות מתחים בידע, לשאול שאלות על ידע, לחשוף הנחות יסוד של ידע, לנסח ידע סותר לידע וליצור ידע על בסיס ידע.

הדבר החשוב הוא לעבוד עם ידע. רק שעובדים עם ידע מבינים אותו. לא לחשוב על ידע ... לחשוב עם ידע

איך נראה שיעור עתיר הבנה?

לדברי צבי לם: למורה טוב תמיד יהיה רעיון גדול שהוא הערך של השיעור

לפני השיעור/יחידת הלימוד

- שאלו את עצמכם, מהו הרעיון הגדול שבו אתם מתכוונים לעסוק בשיעור?
- אילו שאלות פוריות יקדמו את הרעיון הגדול? (לכל מקצוע יש רעיונות גדולים)
- נחש ושער אי הבנות של הלומדים
- אילו ביצועי הבנה ניתן לעשות על הרעיון והשאלות?

במהלך השיעור

- הציגו רעיון גדול/שאלות פוריות
- ערער והדהד (כל שאלה פורייה מערערת)
- צרו ביצועי הבנה

אחרי השיעור

- עשו רפלקציה - מה קרה? מה עבד טוב? מה התלמידים הבינו? איך לשפר?

כדי לסייע לתלמידים להבין הבנות גדולות אתם צריכים להתנסות בכך. עליכם לשאול שאלות, למצוא את הרעיונות הגדולים שהם לב הידע של תחום הדעת שלכם, לרשת את "חומר" הלימוד ברשתות הבנה ולהציע התנסויות של ביצועי הבנה. אתם חייבים לעשות ולהתנסות....

בהצלחה!!!

סילבוס תוכנית לימודים באזרחות למסלול 9-10 שנות לימוד

פרוט נושאי הלימוד	המלצה למספר שעות הוראה	נושא
המרכיבים ההכרחיים לקיומה של מדינה סוגי לאומיות	6	הרעיון הלאומי
1. עקרון שלטון העם 2. עקרון/ ערך הפלורליזם. 3. עקרון/ ערך הסובלנות 4. עקרון שלטון החוק. 5. עקרון הכרעת הרוב. 6. עקרון הגבלת השלטון. 7. עקרון הפרדת הרשויות ורשויות השלטון	20	עקרונות הדמוקרטיה
זכויות טבעיות (זכויות האדם הבסיסיות). ערך החיים ערך כבוד האדם	8	זכויות האדם והאזרח
- הכרות עם תוכן ההכרזה כולה ושאלת שאלות פוריות על חלקי המגילה - שלושת חלקי המגילה. - הצדקות להקמת המדינה - מאפייני מדינה יהודית ודמוקרטיה הבאים לידי ביטוי בהכרזה - ארבע פניות והתחייבויות לגורמים שונים.	6	הכרזת העצמאות
- הסמלים של המדינה המשקפים את העם היהודי. - חוקים המשקפים את היהדות.	6	המאפיינים היהודיים של מדינת ישראל

יחידות הלימוד והשיעורים שלפניכם מתוכנים על פי עקרונות מעגל הלמידה, ומעגל ההבנה - הוראה עתירת הבנה: פתיחה/טריגר, שאלות פוריות, הקנייה, הבנייה – יצירת רשת הבנה, תרגול, יישום, הטמעה- ביצועי הבנה, סיום/סגירה.

נושא ראשון- הרעיון הלאומי

מהם המרכיבים ההכרחיים לקיומה של מדינה ריבונית

מדוע מדינה קמה מלכתחילה ?

דמיינו מצב תיאורטי שהתקיים לפני הקמת המדינה בהיסטוריה . במצב זה, בני האדם נהנו מחירות בלתי מוגבלת ויכלו לעשות ככל העולה על דעתם. כל האנשים נהנו מכל הזכויות מבלי שיטילו עליהם גבולות, לכאורה מצב זה הוא אידאלי...אז לשם מה אנשים רוצים / בוחרים לחיות / להקים מדינה ?

מטרות יחידת הלימוד:

מה הלומדים ידעו ויבינו בסיום יחידת הלימוד? עם מה הם יצאו?

- יכירו וידעו מהם המרכיבים / התנאים ההכרחיים לקיומה של מדינה : טריטוריה , אוכלוסייה, שלטון , ריבונות והכרה בינלאומית.
- יבינו את המורכבות והדילמות הקיימות בסוגיית הריבונות.
- יהיו מעורבים ופעילים בתהליך, יחוו למידה שיתופית תוך קיום דיון והצגת טיעונים.
- יתרגלו ויישמו אירועים הקשורים לנושא הנלמד- ביצועי הבנה.
- ייצרו רשת מושגית בנושא הנלמד, ויקשרו אותו למושגים אחרים שלמדו.

עזרים:

- ✓ מפה מדינית של יבשת אפריקה (לצורך גבולות)
- ✓ מקרה אירוע לפתיחה – סיפורה של הממלכה בצפון סודן.

שאלות פוריות

- האם כל אחד יכול להקים מדינה?
- מדוע מדינה קמה מלכתחילה?
- לשם מה אנשים רוצים / בוחרים לחיות / להקים מדינה ?
- איך נוצרות מדינות חדשות, וכיצד מדינות קיימות משנות את גבולותיהן?
- האם יכולה להתקיים "מדינה בתוך מדינה" ולשמור על ריבונותה?
- האם גופים בינלאומיים כמו האו"ם מחזקים את כוחן של מדינות או מחלישים אותן ?

- מה דעתכם על הטענה: "בעולם גלובלי, אין לשום מדינה ריבונות מלאה?"

פעילות אקולטורסטית מעוררת סקרנות ועניין

פתיחה / טריגר - לפניכם סיפור חלקו אותו לתלמידים. בקשו מאחד הלומדים שיקריא אותו.

האב שקנה לבתו מדינה

(סיפור אמיתי שהתפרסם בעיתון ידיעות אחרונות 31.12.14 הסיפורים הכי מטורפים של השנה)

אב, שבתו בת ה-6 שאלה אותו, האם תוכל להיות נסיכה אמיתית מימש זאת. הוא חיפש באינטרנט אזורים שאינם שייכים לאיש ומצא שטח של 2000 קמ"ר על גבול מצרים וסודן. לאחר שהשקיע מאמצים דיפלומטיים רבים, ותרם כספים למצרים וסודן, קנה את השטח ושינה את שמו מביר-טאוויל ל"ממלכה של צפון סודן" הכתיר עצמו למלך, מה שהפך את בתו לנסיכה אמילי.

לממלכה יש גם דגל: כחול עם כתר זהב וארבעה כוכבים לאחרונה, פנה האב לאיחוד מדינות אפריקה לקבל אישור רשמי לקיומה של המדינה.

שאלה:

האם הממלכה של צפון סודן היא מדינה "אמיתית" בהתאם למרכיבים ההכרחיים לקיומה של מדינה?

פעילות א'

1. **עריכת הצבעה**: מי חושב שצפון סודן היא מדינה אמיתית?

מבצעים הצבעה (ניתן לעשות זאת באמצעות הסלולרי)

2. **העלאת נימוקים**: התלמידים מביעים דעתם. המורה רק מקשיב.

3. **רישום התשובות**

שלב ההקניה וההבניה

פעילות ב' - חלוקה לקבוצות

ציוד נדרש: מחשבים, בריסטולים טושים

משך זמן הפעילות – 45 דקות

אתם נציגי וועדת איחוד מדינות אפריקה, עליכם לקבל החלטה האם לאשר רשמית את ממלכת צפון סודן כמדינה שתצטרף לשאר מדינות אפריקה.

משימתכם

הכנת מצגת/כרזה המציגה את עמדתכם באשר לאישורה או אי אישורה של המדינה החדשה להיות חלק ממדינות אפריקה.

אופן העבודה

- היעזרו במפה מדינית של אפריקה
- היעזרו בדפי המידע 1-5 "המרכיבים ההכרחיים לקיומה של מדינה"
- במידה ואתם זקוקים למידע נוסף השתמשו במחשב

קבעו את עמדתכם הקבוצתית והכינו את המצגת/כרזה להצגה בפני הלומדים

פעילות ג' - קיום דיון והצבעה לאישורה או אי אישורה של המדינה החדשה למדינות אפריקה.

נציגי כל קבוצה מציגים את עמדתם בסוגיה לפני הכיתה. הלומדים משמשים כקהל מאזינים. המורה משמשת מנחת האירוע.

- **בסיום הצגת העמדות עורכים הצבעה נוספת (פעילות א')**
- **האם חל שינוי בתוצאות?**
- **סיכום**

דף מידע-1 - מהי מדינה, ומהם מרכיביה

מהי מדינה – מדינה היא ארגון חברתי עם שלטון קבוע המפעילה את סמכותה על אוכלוסייה מוגדרת ומורכבת מאזרחים ומתושבים שאינם אזרחים **בטריטוריה**, בשטח מוגדר. קיומה של המדינה תלוי ביכולתו של השלטון להפעיל את סמכותו כלפי האוכלוסייה ולפעול בחופשיות כלפי מדינות אחרות (כלפי חוץ) **עצמאות**. המשפט הבינלאומי קובע ארבעה תנאים הכרחיים לקיומה והגדרתה של מדינה (המופיעים באמנת מונטוידאו מ-1933)

1. **טריטוריה מוגדרת** - שטח מוגדר, בעל גבולות ברורים ומוכרים, בתחומי היבשה, האוויר והים וכן התחום התת-קרקעי. שטח מדינה בגבולות מוגדרים. השטח אינו חייב להיות רצוף. שטחים אלה מוגדרים או מתוחמים באמצעות גבול, בין אם על ידי אמצעים פיזיים טבעיים או מלאכותיים ובין אם על ידי אמנות, הבנות והסכמים בינלאומיים
2. **אוכלוסייה קבועה** - כלל האנשים החיים במדינה ומקיימים בה שגרת חיים: אזרחים, תושבי קבע ותושבים זמניים. האוכלוסייה מורכבת ברובה מציבור של אזרחים וממיעוט של לא-אזרחים. כל מדינה קובעת בחוקיה מי זכאי לאזרחות ומה הן זכויותיהם וחובותיהם של האזרחים.
3. **שלטון וממשל** – גוף השולט באמצעות מוסדותיו בטריטוריה ובאוכלוסייה. הגוף המנהל את ענייני המדינה. בעל סמכות לכפות את מרותו על השטח ועל האוכלוסייה באמצעות חקיקה, קביעת מדיניות, ביצוע ושיפוט.
4. **ריבונות - יכולת לקיים יחסי חוץ**- עצמאות המדינה. אי-תלות. יכולתה של המדינה לנהל את ענייני הפנים שלה ואת ענייני החוץ שלה ללא התערבות של גורם זר. **עצמאות** – המדינה רשאית להחליט כיצד לפעול בענייני הפנים ובענייני החוץ שלה. היא איננה כפופה להוראות של מדינה אחרת.

הדרך המקובלת להוכחת קיומו של הקריטריון הרביעי היא בקשה להתקבל כמדינה חברה באו"ם – **הכרה בינלאומית**

בהתאם למגילת האו"ם כדי להתקבל כמדינה חברה באו"ם על המועמדת לזכות קודם כל בתמיכה של רוב מיוחס מהחברות במועצת הביטחון וכן לזכות ברוב של שני שלישים בהצבעה בעצרת הכללית.

דף מידע 2 - פירוט המושג טריטוריה: מרכיב ראשון הכרחי למדינה

שטח המדינה/טריטוריה/תחום טריטוריאלי

התבוננו במפה המדינית שלפניכם

מה משותף בין כל המדינות ? שימו לב להבדלים בגבולות בין המדינות ציינו שמות מדינות :

- ללא מוצא לים
- מדינות שלהן מספר שכנות מועט
- מדינות שלהן מספר שכנות רב

מה כולל שטח המדינה/ הטריטוריה שלה?

א. **השטח היבשתי** – פני הקרקע (היבשה שעליה אנו חיים) ומקורות המים שעליה: ימות, אגמים, נהרות ותעלות .

ב. **תחום תת-קרקעי** – כל מה שנמצא מתחת לפני הקרקע.

ג. **חופים** – מים טריטוריאליים (אם המדינה שוכנת לחוף ים) – רצועת הים הפתוח, הסמוכה לחופי המדינה.

מים טריטוריאליים, לפי אמנת האומות המאוחדות על משפט הים משנת 1982, זוהי רצועה המשתרעת לכל היותר 12 מייל ימי, שהם כ-22 קילומטרים, כלפי חוף מחופה של המדינה השוכנת לחוף ים. אזור זה נחשב כשטח תחת ריבונות של אותה המדינה, אך המעבר בו אפשרי לספינות זרות (צבאיות ואזרחיות).

ד. **המדף היבשתי** – חלק מקרקע הים, הנמצא סמוך ליבשה מתחת למי החופים. חוק השטחים התת ימיים, התשי"ג – 1953, מגדיר את שטח מדינת ישראל ככזה הכולל את קרקעית הים ותת הקרקע של השטחים התת ימיים שסמוכים לחופי ישראל ונמצאים מחוץ למים הטריטוריאליים, זאת עד לעומק שבו ניתן לנצל אוצרות טבע בשטחים האמורים.

בנוגע לשטח הטריטוריאלי של המדינה, היא רשאית, למשל, להגביל כניסתן של כלי שיט עוינים בזכויות מלחמה. מנגד, חוק השטחים התת ימיים נוגע לזכויות הכלכליות של המדינה במים, אשר מתפרסות מעבר לתחומי המים הטריטוריאליים.

ה. **התחום האווירי** – כל מרחב האוויר מעל היבשה והמים שבשטח המדינה עד לגובה בלתי מוגדר.

- שטח המדינה אינו חייב להיות רצוף.
- גודל שטחה של המדינה לא תלוי בגודל האוכלוסייה.
- גודל שטח המדינה שונה ממדינה למדינה.

דף מידע 3 - פירוט המושג אוכלוסייה: מרכיב שני הכרחי למדינה

במושג אוכלוסייה נכללים כל האנשים, הגרים בתחום המדינה באופן רצוף וקבוע.

- תיירים אינם חלק מהאוכלוסייה במדינה.

אוכלוסיית המדינה מורכבת אם כך מתושבים אזרחי המדינה

ותושבים שאינם אזרחי המדינה: **תושבים קבועים ותושבים ארעיים (זמניים)**

אזרחות היא סוג של סטאטוס (מעמד) פוליטי המוענק ליחידים או לקבוצות במסגרת המדינה. לכל מדינה יש חוקים לפיהם היא קובעת מי הם אזרחיה ובאילו תנאים יכול אדם להיות אזרח המדינה.

כל תושבי המדינה, אזרחים, תושבי קבע ותושבים ארעיים, חייבים לציית לחוקי המדינה.

מהם ההבדלים בין אזרחי המדינה לבין תושבים שאינם אזרחים?

- אזרחי המדינה נהנים מזכויות אזרח.

- אזרחי המדינה חייבים למלא את החובות.

- אזרחי המדינה חייבים לגלות נאמנות למדינה.

שאלה: האם לתושבים שאינם אזרחים יש זכויות?

דף מידע 4 - פירוט המושג שלטון: מרכיב שלישי הכרחי למדינה.

שלטון – גוף השולט באמצעות מוסדותיו על הטריטוריה ועל האוכלוסייה.

חוק – תקנות והוראות מחייבות הנקבעות ע"י רשות עליונה והן חובה על הכול. ללא חוק כל אחד יעשה כרצונו ובמדינה תשרור אנרכיה.

שלטון ומשטר

קיים הבדל בין משטר לשלטון. **משטר** זהו תחום החיים בו נעשות ההחלטות הרשמיות של החברה, וכיצד זו רואה לנכון את עתידה השלטוני. משטר יכול להיות דמוקרטי או לא דמוקרטי, והוא מעוגן באמצעות חוקים, תרבות משטרית (לא מלשון משטרה) וחינוך למשטר הקיים.

דף מידע 5 - פירוט המושג ריבונות : מרכיב רביעי הכרחי למדינה.

ריבונות – פירושה שליטה או עצמאות. כל שלטון במדינה הוא הריבון על המדינה, כלומר : ריבון על שטחה, על האוכלוסייה ועל השלטון והמשטר בה. ללא ריבונות זו המדינה אינה עצמאית.

המדינה חופשית להחליט כיצד לנהל את ענייני הפנים וענייני החוץ שלה, להטיל מרות בענייני פנים ולפעול בחופשיות כלפי חוץ.

מהי ריבונות? יכולתו של השלטון לבצע את תפקידו, להחליט מה תהיה מדיניות הפנים שלו ומה תהיה מדיניות החוץ שלו ולהפעילן. למדינה ריבונות יש כוח לחוקק חוקים ולאוכפם, להגן על המדינה, לפעול באופן חופשי כלפי חוץ ולשמור על עצמאותה.

מידת הריבונות או העצמאות כלפי חוץ היא יחסית ותלויה בגודלה של המדינה ביחס לאחרות. הצטרפות לארגונים בינלאומיים (או"ם לדוגמה) מגבילה את ריבונות המדינה.

גם כלפי פנים אין הריבונות כל יכולה. כלפי פנים מקבל השלטון על עצמו מגבלות חוקיות וחוקתיות, המרסנות את הפעלתו. ריבונות מתבטאת ביכולת לחוקק חוקים. ייתכן כי מדינה תוגדר גם אם אינה עצמאית, אם היא לדוגמה תחת שלטון חיצוני כגון תקופת שליטת ארה"ב על עיראק. אך בכל מקרה, לשלטון בה ישנה עצמאות במידה זו או אחרת והשלטון הוא השולט על האוכלוסייה, על השטח ועל המשטר במדינה

תרגול יישום והטמעה - פעילות מדורגת

ביצועי הבנה

משימה 1

לפניך שאלות, קרא אותן בעיון ובחר בתשובה הנכונה ביותר:

1. מה פירוש המילה " טריטוריה " ?
א. אויר ב. טרור ג. סוג של דג ים ד. שטח
2. שטח המדינה כולל בתוכו :
א. שטח כפרי ועירוני ב. שטח פתוח ג. שטח יבשתי, ימי ואווירי
3. עצמאות המדינה, אי-תלות, יכולתה של המדינה לנהל את ענייני הפנים שלה ואת ענייני החוץ שלה ללא התערבות של גורם זר
א. שלטון ב. האזרחים ג. ריבונות ד. הממשלה
4. אוכלוסיית מדינה מורכבת מ :
א. כל האנשים שחיים במדינה, חוץ מתיירים
ב. כל האנשים שנולדו במדינה
ג. רק האזרחים שנולדו במדינה וחיים בה
5. אזרח מדינה הוא :
א. מי שמעורב מאוד בחיי המדינה
ב. מי שקיבל את אזרחותו על פי חוקי המדינה
ג. מי שנולד במדינה ולא עזב אותה לעולם

משימה 2

1. שערן, מה יכול לפגוע בתחום האווירי או הימי של מדינת ישראל?

2. על מי מוטל התפקיד לשמור על תחום הטריטוריה של המדינה?

3. חלק מהמשפטים הבאים מתארים פגיעה בתחום הטריטוריאלי של מדינה – נמקו מדוע. משפט אחד אינו מתאר פגיעה ציין איזה הוא?
1. דייגים בריטים דגו סלומון בחופי נורבגיה .
 2. מטוס צרפתי נחת ברוסיה ללא אישור.
 3. מטוס ישראלי טס וצילם ללא אישור מעל שמי לבנון.
 4. נערכו קידוחים לחיפוש נפט של חברות ישראליות לאורך חופי המדינה .

משימה 3

אירוע העוסק בנושא ריבונות – דיון בכיתה (30-45 דקות)

משה, בחור בן 17 רוצה ללמוד נהיגה. התעניין וגילה ששעורי נהיגה מאוד יקרים. הוא פנה להוריו וביקש מהם לסייע לו ולממן את שיעורי הנהיגה.

הוריו הסכימו, אך הציבו בפניו מספר תנאים:

- א. עליו להכין מידי יום את שעורי בית במלואם.
 - ב. עליו לסייע במטלות הבית.
 - ג. עליו לחזור הביתה מידי יום עד השעה 22:00 בלילה.
 - ד. עליו להתנדב פעם השבוע בארגון חברתי המסייע לנזקקים.
- משה הקשיב לתנאים והחליט לוותר על קבלת העזרה הכספית מההורים והחליט לחפש מקור מימון אחר.
- שאלות לדיון הכיתתי:

1. מדוע משה חש נפגע, כאשר ההורים הציבו לו תנאים?
2. כיצד היית נוהג לו היית במקום משה?
3. האם משה צדק בהחלטתו?

דרך העבודה:

הצגת וכתובת הטיעונים של משה והוריו- הטיעונים יועלו ע"י התלמידים

קיום דיון ושיח תוך הקפדה על:

- א- הקשבה אחד לשני ב- דיבור לפי סדר ג- שמירה על שפה ראויה
- ד- בהתייחסות אחד לדברי השני- נתחיל במתן תגובות חיוביות

סיכום הדיון:

- קבלת החלטה /אם אפשר

- מתן מענה לכל השאלות והסוגיות שעלו

האם לדעתך קיים מצב דומה לאירוע של משה, בין מדינות? הבא דוגמא אחת שממחישה את טענתך.

משימה 4

ריבונות מדינה (20-15 דקות)

ניתן לומר, שהכרה בינלאומית בקיומה של מדינה מעניקה הצדקה לקיומה של המדינה; לגיטימציה המאפשרת למדינה להיות חלק מהקהילה הבינלאומית כשותפה שוות ערך.

מימוש הריבונות של המדינה ויכולתה לתפקד כראוי מתאפשרים ככל שיש הכרה בינלאומית רחבה יותר במדינה כישות עצמאית. ההכרה הרחבה והמלאה ביותר היא קבלת המדינה כחברה באו"ם.

לפניכם הודעת הרדיו שנשא דוד בן גוריון למחרת הקמת המדינה.

קראו בעיקר את הקטע המודגש וענו על השאלות המופיעות למטה:

הודעה בשידור רדיו - מתוך אתר הסוכנות היהודית לארץ ישראל / המחלקה לחינוך יהודי - ציוני

תל אביב, מוצאי שבת, ז' באייר תש"ח 15, במאי 1948

"אתמול נפל דבר בישראל ורק הדורות הבאים יוכלו להעריך את משמעותו ההיסטורית המלאה. עלינו, על כל אחד מאתנו, שומה בימים אלה רק לבנות באהבה ובאמונה, תוך אחווה יהודית, את מדינת ישראל ולהגן עליה בנפשו ובמאודו כל עוד יהיה צורך בכך. אנו עומדים עדיין במערכה כבדה, מערכה כפולה: מדינית וצבאית. אל נקשט עכשיו את מעשינו, וודאי את דיבורנו, בשמות רבי צלצול; נצניע לכת. הגענו למה שהגענו בעמדנו על שכמם של דורות שקדמו לנו, והשגנו אשר השגנו באשר קיבלנו ושמרנו על מורשת יקרה, מורשת אומה קטנה, רבת סבל וניסיונות, אבל גדולה ונצחית ברוחה, חזונה, אמונתה וסגולות נפשה.

אתמול הוקמה מדינת ישראל וממשלתנו הזמנית כבר פנתה לאומות העולם הגדולות והקטנות במזרח ובמערב והודיעה על קיומה של מדינתנו ועל רצונה לשתף פעולה עם ארגון האומות לטובת השלום, הפריחה והקדמה בעולם. מכמה מדינות כבר הגיעו אלינו ידיעות בלתי רשמיות על הכרה במדינת ישראל. הידיעה הרשמית הראשונה קיבלנו מממשלת ארצות הברית באמריקה. מיד לאחר ההכרזה על הקמת המדינה פנה נציגה של ממשלתנו הזמנית בווינגטון לנשיא ארצות הברית בהודעה על הקמת המדינה וייסוד ממשלה זמנית, ומיד נתקבלה מאת ממשלת אמריקה תשובה בזו הלשון:

“הודיעו לממשלה האמריקאית על הכרזת המדינה העברית בארץ ישראל ונדרשה הכרה על ידי ממשלתה הזמנית. ממשלת ארצות הברית מכירה בממשלה הזמנית כבשלטון בפועל (דה-פקטו) של מדינת ישראל החדשה.” אנו מקווים, שמדינות אחרות במזרח ובמערב לא תפגרנה אף הן בהכרתן במדינת ישראל ובממשלתה הזמנית. אנו עומדים עכשיו במטרה זו בקשר עם כל המדינות החברות בארגון האומות [המאוחדות] וגם עם ארגון האומות עצמו.

אבל אל נשלה את נפשנו, שגם אחרי הכרה רשמית דרכנו תהיה סוגה בשושנים. דרך קוצים לפנינו. והיא לא קצרה ולא קלה. למחרת הקמת המדינה הופצה תל אביב על ידי אווירונים מצריים. אחד האווירונים האלה הופל על ידי התותחים שלנו, טייס נלקח בשבי, האווירון צורף לאוויריה היהודית הצעירה, אנו שומעים גם על פלישות של צבאות סדירים ממדינות ערב השכנות מצפון, ממזרח ומדרום. נכוננו לנו ימי מסה קשים ומסוכנים. הממשלה הזמנית כבר פנתה למועצת הביטחון של ארגון האומות במחאה על מעשי התקפה גדולים אלה מצד חברות של ארגון האומות ומצד בעלת בריתה של אנגליה – עבר-הירדן. קשה להניח כי מועצת הביטחון תעבור בשתיקה על התקפות זדון אלה, המפירות את השלום, החוק הבין-לאומי ומדיניות האו"ם. אולם עלינו לדעת ולשנן לעצמנו השכם ושנן, שקודם כל עלינו לסמוך על כוחנו אנו.

מוטל על כל אחד מאתנו, ועל כל יחידה מוניציפלית בעיר ובכפר, לאחוז באמצעי זהירות מתאימים, כבניין מקלטים, חפירות הגנה וכדומה. אבל בעיקר עלינו להגביר ולהאדיר את כוח המחץ של צבא ישראל למען הדוף בחוזק ידינו כל התקפה ולמען נשמיד כוחות האויב באשר הם שם.

ואחרון אחרון: עלינו להתכונן לקבל בהמון את אחינו הגולים והנידחים, אלה שבקפריסין, שבמחנות גרמניה ואוסטריה וכן גם כל שאר הגולים מן הארצות אשר ינהרו עכשיו קוממיות אל ארצם המשוחררת. נקבל אותם באחוות אחים ונדאג להשתרשותם באדמת המולדת. מדינת ישראל קוראת לכל אחד מאתנו למלא חובו באמונה, בהגנה, בבניין, בקליטת עולים. רק במילוי חובתנו נהיה ראויים לשעה זו.”

שאלות על הקטע:

1. מדוע פנה דוד בן גוריון לאו"ם?
2. מדוע חשוב והכרחי הצורך בהכרה של האו"ם לקיומה של מדינה?
3. על אילו קשיים עתידיים מדבר הקטע?
4. נסחו שתי שאלות פוריות (ראו הסבר בפתיח החוברת) על הקטע

שאלה 1:

שאלה 2:

קרא את הקטעים הבאים והשב

1. מתחת לקרקעית הים, סמוך לאחד מחופי הארץ, התגלה מאגר גדול של גז טבעי. חברה אירופאית החלה בהכנות לקידוח כדי להפיק גז במקום. בתגובה הודיע משרד התשתיות, שהיות שהמאגר נמצא בתוך תחומי ישראל, הזכות לקדוח במקום ולהפיק גז מהמאגר תינתן לחברה ישראלית ולא לחברה מחו"ל.

ציין תנאי אחד לקיום מדינה שבא לידי ביטוי בהודעתו של משרד תשתיות.

הצג/ כתוב הגדרה למושג שצינת

הסבר את תשובתך על פי הקטע

יש להעתיק קטע מתוך הטקסט המדגים את המושג:

(בטקסט מופיע...)

תשובה נוספת:

ציין תנאי נוסף לקיום מדינה שבא לידי ביטוי בהודעתו של משרד תשתיות

הסבר את תשובתך על פי הקטע

2. באחת ממדינות אפריקה פרצה מלחמת אזרחים שנמשכה לאורך שנים רבות. שנות המלחמה הארוכות הביאו להתפטרות הממשלה ולפיזור בית הנבחרים, בלי שתהיה אפשרות לערוך בחירות חדשות. כיום יש במדינה זו אי-סדר מוחלט, וכל אחד עושה כרצונו.

ציין את התנאי לקיומה של מדינה ריבונית שאינו מתקיים במדינה זו

הצג/ כתוב הגדרה למושג שציינת

הסבר את תשובתך על פי הקטע

3. בחצי האי גיברלטר הסמוך לספרד חיים כשלושים אלף תושבים. יש להם פרלמנט וממשלה משלהם, אך בריטניה אחראית להגנה על חצי האי, והיא מנהלת את מדיניות החוץ שלו.

לאחרונה פרץ סכסוך בין בריטניה לספרד על הדיג בקרבת חוף גיברלטר. בעקבות סכסוך זה השליכו תושבי גיברלטר, בהסכמת הבריטים, אל תוך הים לבנים גדולות. לטענת דייגים ספרדים, בכך נמנעה מספינות הדיג שלהם האפשרות להתקרב לאזור ולדוג דגים למחייתם, כפי שעשו הדייגים בעבר.

ציין תנאי לקיום מדינה שלא מתקיים בגיברלטר

הצג/ כתוב הגדרה למושג שציינת

יש להעתיק קטע מתוך הטקסט המדגים את המושג:

(בטקסט מופיע...)

משימה 6

לפניך 2 היגדים – לגבי כל היגד הבע את עמדתך: האם אתה תומך / או מתנגד, נמק את תשובתך:

- "אל תשאל מה המדינה יכולה לעשות בשבילך, שאל מה אתה יכול לעשות בשביל מדינתך" (ג'ון קנדי, נשיא ארה"ב)
- "מדינה נוצרה למען האדם, לא האדם למען המדינה". (אלברט איינשטיין)

העשרה- הרחבת ידע – סוגיות לדיון

ישויות פוליטיות ללא הכרה בינלאומית

טאיוואן

עיר בירה : טייפה

אוכלוסייה : 23 מיליון איש

שטח : 35,980 קמ"ר

עצמאות : מעולם לא הכריזה על עצמאות

מעמדה של הרפובליקה הסינית, טאיוואן, מורכב.

בפועל זוהי מדינה עצמאית, אולם היא מעולם לא הכריזה על עצמאות ואינה מוכרת כמדינה עצמאית על ידי הקהילה הבינלאומית. לאחרונה מתנהל ויכוח ער בטאיוואן בנוגע להכרזת עצמאות רשמית, בעוד סין העממית מאיימת כי תתקוף את טאיוואן אם זו תכריז על עצמאות.

קוסובו

עיר בירה : פרישטינה

אוכלוסייה : כ-1.9 מיליון תושבים

שטח : 10,887 קמ"ר

עצמאות : ב-2008 מסרביה

הכריזה על עצמאותה ב-17 בפברואר 2008, לאחר שהייתה טריטוריה אוטונומית של סרביה ונוהלה על ידי האומות המאוחדות.

למרות העובדה שיותר מ-75 מדינות מכירות בקוסובו, היא אינה חברה באו"ם כתוצאה מווטו שהטילה רוסיה, המתנגדת נחרצות להכרה בעצמאותה של קוסובו.

מיני שאלות חקר – שאלות אקולטוריסטיות אקטואליות

אנטרקטיקה

1. למי שייכת אנטרקטיקה?
2. מי שולט בה?

שאלה : האם כל מדינה שרוצה וחזקה מבחינה כלכלית, צבאית ומדינית, יכולה להשתלט על שטחים ריקים שאינם שייכים לשום מדינה אחרת?

לפניכם סרטון שאולי תקבלו בו תשובות : [אנטרקטיקה](#)

כתבה מאתר אאוריקה- האנציקלופדיה של הסקרנות

<https://eureka.org.il/item/25905/%D7%9E%D7%94%D7%99-%D7%90%D7%A0%D7%98%D7%90%D7%A8%D7%A7%D7%98%D7%99%D7%A7%D7%94>

המדינה הקטנה בעולם

מהי המדינה הקטנה בעולם?

באיזו מדינה נמצאת המדינה הקטנה ביותר בעולם?

התשובה בסרטון הבא : [הוותיקן](#)

ציינו אלו מרכיבים קיימים בוותיקן , ההופכים אותה למדינה?

כמה מדינות יש בעולם?

כמה מדינות קיימות בעולם?

בסרטון הבא תגלו את התשובה : [מדינות העולם](#)

לפי האו"ם, יש כיום בעולם 193 מדינות : המדינה הצעירה ביותר שהתקבלה לאו"ם היא הרפובליקה של דרום סודן, שהפכה עצמאית בשנת 2011 לאחר משאל עם.

סוגיות אקטואליות לדיון ברצון לריבונות של עם

קטלוניה – חצי האי האיברי – רוצה להיפרד מספרד

[הרצון במדינה ריבונית](#)

[משאל העם והעימותים בקטלוניה](#)

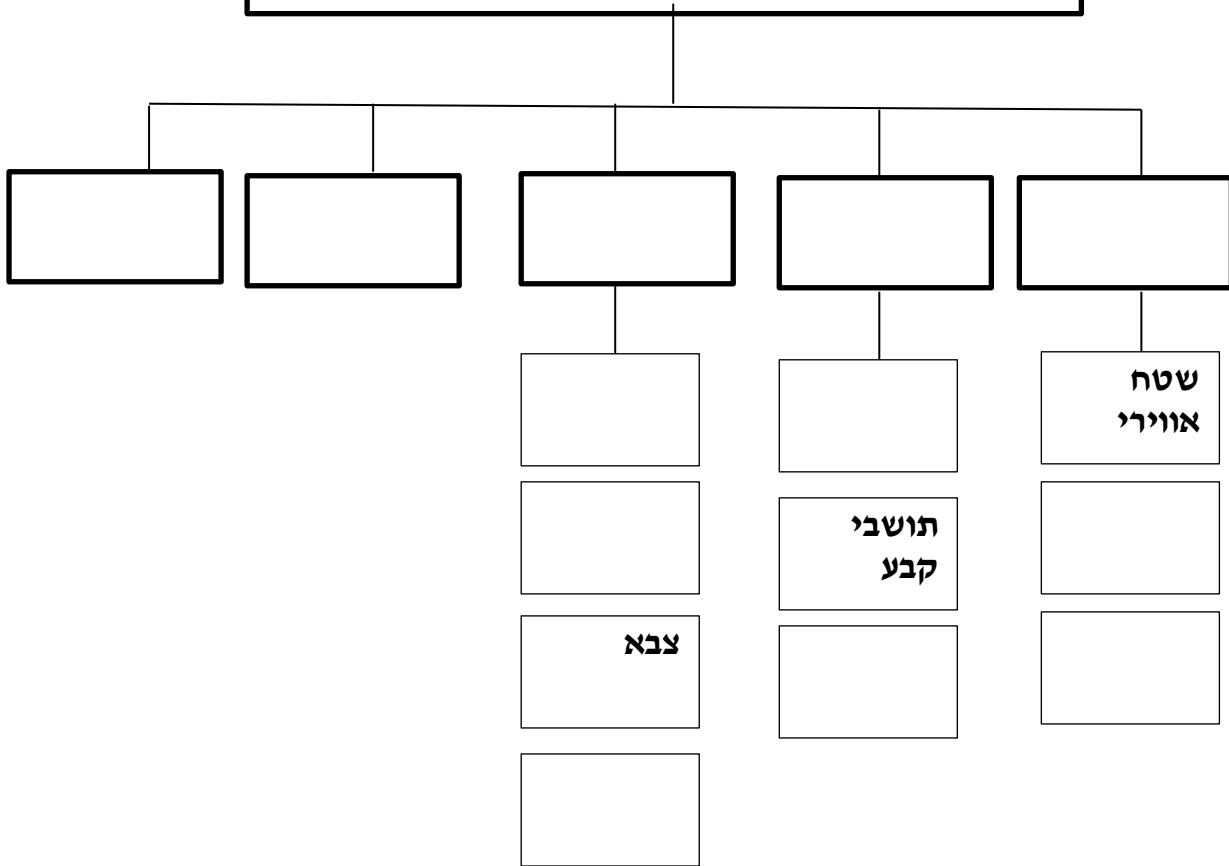
[קטלוניה הכרזת עצמאות והיפרדות מספרד](#)

קורדיסטן – רוצה עצמאות

[עצמאות קורדיסטן](#)

יצירת רשת מושגית

התנאים ההכרחיים לקיומה של מדינה ריבונית

לסיכום:

במאות ה-17 ו-18 פעלו באירופה הוגי דעות מדיניים אשר ניסו לברר מדוע קמה מדינה מלכתחילה? הוגי הדעות הידועים היו תומס הובס וג'ון לוק.

על פי טבעו של האדם כלומר במצב תיאורטי שהתקיים לפני הקמת המדינה בני האדם נהנו מחירות בלתי מוגבלת ויכלו לעשות ככל העולה על דעתם. כל האזרחים נהנו מכל הזכויות מבלי שיטילו עליהם גבולות, לכאורה מצב זה הוא אידאלי, אלא שמצב זה הוביל לפגיעה בין בני האדם. ולכן ...

בני האדם החליטו להתאחד במסגרת של מדינה ולהציב עליהם שליט מתוך כוונה שהמדינה תשמור עליהם ותמנע פגיעה ברכושם, כבודם ובעיקר בחייהם

(האמנה החברתית).

כלומר...

המדינה היא ארגון חברתי שיש לו שלטון בעל ריבונות פנימית וחיצונית ביחס לטרטוריה נתונה וביחס לאוכלוסייה נתונה .

מימוש הריבונות של המדינה ויכולתה לתפקד כראוי מתאפשרים ככל שיש הכרה בינלאומית (הכרה של מדינות העולם בקיומה של מדינה.) רחבה יותר במדינה כישות עצמאית.

ההכרה הרחבה והמלאה ביותר היא קבלת המדינה כחברה באו"ם.

היכולת לנהל יחסי חוץ עם מדינות אחרות תלויה במידת ההכרה לה זוכה המדינה ממדינות העולם.

מדינה שאינה חברה באו"ם, בשל התנגדות של חברות הארגון לקבלה, היא מדינה שאינה נהנית מהכרה בינלאומית רחבה ומכאן שנפגעת יכולתה לתפקוד מלא.

ההגדרה למדינה נקבעה באמנת מונטווידאו (אורוגוואי) בשנת 1933.

האמנה קובעת בנוסף את הזכויות והחובות המוטלות על כל מדינה, והיא הפכה לחלק מן המשפט הבינלאומי והיא חלה על כלל המדינות.

לקריאת האמנה: bit.ly/montevideo2

סוגי לאומיות

משחרר ההיסטוריה התלכדו בני אדם לקבוצות וחיו יחד, כלומר החברה האנושית מחולקת לקבוצות ולעמים

רעיון גדול הוא: בני אדם כיצורים חברתיים זקוקים לזהות ושייכות.

לרוב יש לו שאיפה משותפת לשלטון עצמי במסגרת של מדינה ריבונית.

מטרות יחידת הלימוד:

מה הלומדים ידעו ויבינו בסיום יחידת הלימוד? עם מה הם יצאו?

- יכירו ויבינו מהי לאומיות אתנית – תרבותית -לאומיות פוליטית
- יוכלו להשוות בין סוגי הלאומיות השונים.
- יוכלו לתרגל וליישם אירועים הקשורים לנושא הנלמד. בתהליך של יישום מדורג- ביצועי הבנה.
- ייצרו רשת מושגית ויוכלו לקשר בין סוגי לאומיות למושגים אחרים שלמדו באזרחות ובתחומי דעת נוספים כגון: היסטוריה וגיאוגרפיה.

שאלות פוריות

- מדוע לבני אדם קיים צורך בסיסי בשייכות?
- מה הקבוצה תורמת ליחיד?
- האם כל לאום זכאי למדינה? מדוע?
- האם הלאום קודם למדינה או להיפך – המדינה קודמת ללאום?

פעילות אקולטורסטית מעוררת סקרנות ועניין

השיר [פתאום קם אדם \(שיר בבוקר בבוקר\)](#) מאת אמיר גלבווע ולחן שלמה ארצי וגידי קורן בתוספת קטעים נבחרים ממגילת העצמאות בביצוע גרובטרון.

המורה יעורר דיון סביב השאלות:

- מה המשותף לכל האמריקאים החיים בארה"ב?
- מה המשותף לכל היהודים ואין זה משנה היכן הם חיים, בארץ ישראל או בחו"ל? בין אם הם דתיים או חילוניים? (ניתן להיעזר בשיר: [עברי אנוכי, בני פרידמן](#))

עם , קבוצת אנשים שיש להם מאפיינים/ יסודות משותפים .

לקבוצה זו מדינה ריבונית או אוטונומיה בתוך מדינה ריבונית, או שהיא שואפת לאחד משני אלו.

לאומיות

השקפת עולם הטוענת שלכל לאום יש זהות משותפת ויש לו זכות למדינה משלו , שבה יקיים , ישמר ויקדם את אותה זהות. שאיפה משותפת לשלטון עצמי במסגרת של מדינה ריבונית.

<u>לאומיות פוליטית</u>	<u>לאומיות אתנית – תרבותית</u>
<p>לאומיות המבוססת על <u>יסודות נרכשים</u> : חברה בעלת יסודות משותפים שניתנים לבחירה: ערכים, רעיונות ונורמות משותפים/ תפיסה של "טוב משותף".</p> <p>לאומיות המבוססת על האזרחות במדינה אחת וקבלה של אותו משטר ואותם חוקים.</p> <p>מרכיב הזהות הדומיננטי הוא רעיוני - העקרונות והערכים עמם מסכימים חברי הקבוצה / החברה.</p> <p>הזהות המשותפת לכל בני הלאום מושתת על היותם אזרחים של אותה מדינה . המדינה היא הדבק המלכד את בני הלאום.</p>	<p>לאומיות המתבססת על <u>יסודות שיוכיים</u> : חברה בעלת יסודות משותפים שאינם ניתנים לבחירה : היסטוריה, שפה, ולפעמים גם דת , מוצא, תרבות.</p> <p>המאפיינים הללו מאחדים ויוצרים תודעה של שייכות.</p> <p>מרכיב הזהות הדומיננטי הוא מרכיב היסטורי - המסורת ועברה של הקבוצה / החברה.</p> <p>אין קשר בין ההשתייכות הלאומית לבין ההשתייכות למדינת הלאום כאזרח.</p>
<p>דוגמא למדינות בהן מרכיב הזהות העיקרי פוליטי- ארה"ב, צרפת.</p>	<p>דוגמא למדינות בהן מרכיב הזהות העיקרי אתני- ישראל, פולין.</p>

ביצועי הבנה

תרגול הבניה, יישום והטמעה - פעילות מדורגת

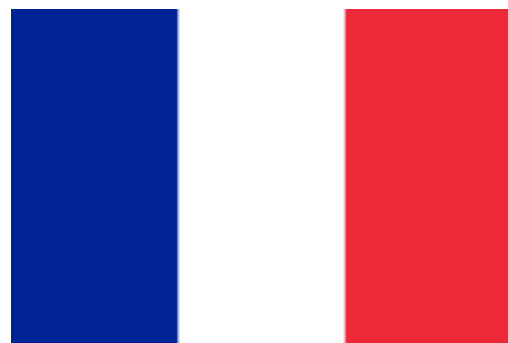
משימה 1 :

סמן מהו סוג הלאומיות עבור כל משפט:

לאומיות פוליטית	לאומיות אֶתְנִית	
		מבוססת על מֵאֲפִינִים מולָדִים
		מבוססת על מֵאֲפִינִים נִרְכָּשִׁים
		אין זהות בין אזרחות ללאומיות – לא כל אזרח הוא בן הלאום
		יש זהות בין אזרחות ללאומיות – כל אזרח הוא בן הלאום.

משימה 2: ביצועי הבנה מסוג מיומנות השוואה, הבחנה, ביצוע הכללה מפרטי ידע

דגל צרפת

שלושת צבעי הדגל מתייחסים בהתאמה לשלושת העקרונות של המהפכה הצרפתית. הכחול מתייחס לחירות, הלבן לשוויון, והאדום לאחווה. הדגל הופיע לראשונה במהלך המהפכה הצרפתית, ואומץ באופן רשמי על ידי האספה הלאומית ב 15-בפברואר, 1794

- מהו סוג הלאומיות בצרפת על סמך דגלה? נמק את תשובתך.

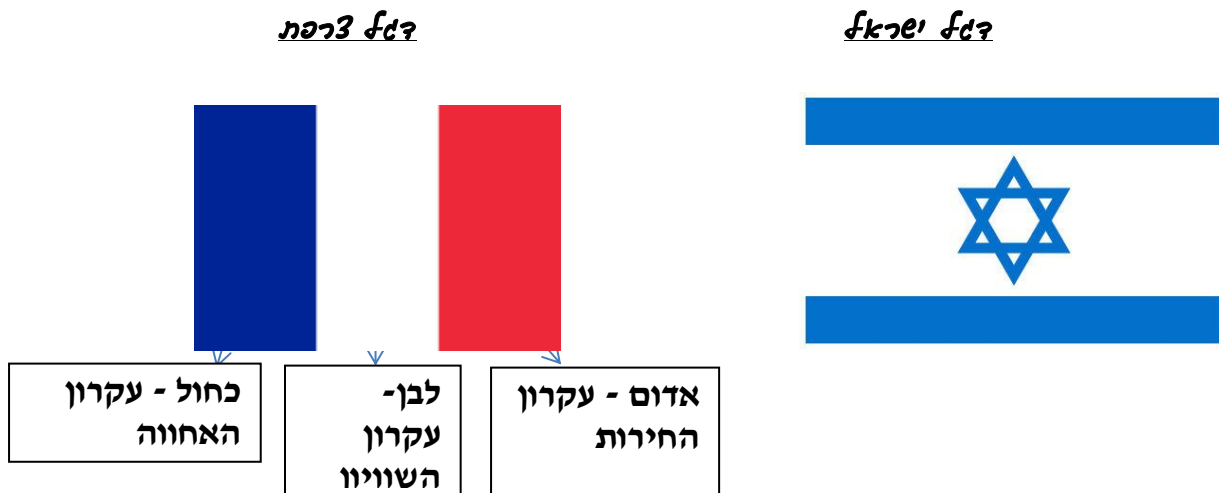
דגל אפגניסטן

במרכז דגל אפגניסטן ניצבת תמונה של מסגד עם אריג תפילה ומיחרב (גומחה בקיר מסגד) אשר פונה לכיוון מכה (אליו צריכים מוסלמים לפנות בעת התפילה).

- מהו סוג הלאומיות באפגניסטן על סמך דגלה? נמק את תשובתך.
- חפשו באינטרנט דגלים נוספים של מדינות שונות, זהו את הסמלים המופיעים בכל אחד מהדגלים וציינו לאיזו סוג לאומיות הם משתייכים.

2. לפניך מוצגים דגלי מדינת ישראל וצרפת.
א. ערוך השוואה בין הדגלים על פי השאלות המנחות שבטבלה:

צרפת	ישראל	קריטריונים להשוואה
		האם ניתן לקבל מידע, על בסיס הדגל בלבד, אודות ההיסטוריה של המדינה? אם כן פרט מהו המידע שמתקבל. במידה ולא כתוב "לא".
		האם ניתן להסיק, על פי הדגל בלבד, באילו מנהגים/ מסורת משתמשים במדינה? במידה וכן מהם? במידה ואין כתוב "לא".
		האם ניתן להסיק, על פי הדגל בלבד, מהם הערכים/ האידיאולוגיה שהמדינה דוגלת בהם? אם כן, פרט מהם.
↓	↓	על פי תשובותיך, בצע הכללה איזו סוג לאומיות באה לידי ביטוי בכל דגל ומדוע?

ב. בהשוואה בין מדינת לאום פוליטית למדינת לאום אתנית-תרבותית – היכן צפויה לדעתכם סולידריות חברתית גבוהה יותר?

משימה 3:

1. הקף בעיגול את סוג הלאומיות שבא לידי ביטוי בקטעים הבאים:
- ג. בטקס הקבלה של אזרחות אמריקנית, כל אזרח – ולא משנה מהי דתו ומה המוצא שלו – מתבקש להישבע לדגל ולחוקה האמריקנית.

לאומיות אתנית / לאומיות פוליטית

- ד. כל אדם המבקש להפוך לאזרח במדינה מסוימת נדרש לעמוד בכמה תנאים: עליו לקבל על עצמו מחויבות לערכים הדמוקרטיים המקובלים במדינה.

לאומיות אתנית / לאומיות פוליטית

משימה 5:

חוק האזרחות של מדינה מסוימת נקבע שהאזרחות תישלל מאזרח שעזב את המדינה לתקופה מסוימת, אך הוא יוכל לקבל אותה בחזרה **בתנאי שיעבור בהצלחה מבחן בשפת המדינה, בהיסטוריה שלה ובתרבותה**. מכיוון שאדם שיודע את שפת המדינה ובקיא בתרבותה, יוכל להשתלב בחברה בקלות רבה יותר.

- **ציין את סוג הלאומיות (אתנית / פוליטית) שבא לידי ביטוי בחוק האזרחות של המדינה.**

הצג/ כתוב הגדרה למושג שציינת

-

- **הסבר כיצד סוג זה של לאומיות בא לידי ביטוי**

יש להעתיק קטע מתוך הטקסט המדגים את המושג:
(בטקסט מופיע...)

ביצוע הבנה - מבדק הצלחה בנושא מרכיבים למדינה ולאומיות:

1. בסקוטלנד האוכלוסייה הסקוטית רשאית לנהל את חייה כמעט בלי התערבות מצד השלטונות הבריטיים. יש בה בית נבחרים נפרד ומערכות חוק, משפט וחינוך מיוחדות. ממשלת סקוטלנד מוסמכת להכריע בכל ענייני האזור, פרט לענייני חוץ וביטחון, שבהם היא כפופה לממשלת בריטניה.

ציין והצג את התנאי לקיום מדינה שאינו מתקיים במלואו בסקוטלנד

הסבר את תשובתך על פי הקטע

2. הקף בעיגול את סוג הלאומיות (אתנית / פוליטית) שבא לידי ביטוי בקטע הבא :

תפקידה המרכזי של הספרייה הלאומית של ישראל הוא איסוף ושימור של מסמכים הקשורים למורשת/ תרבות העם היהודי ולמנהגיו לאורך הדורות. הדבר נועד בעיקר לחיזוק הקשר בין העם היהודי למדינת ישראל.

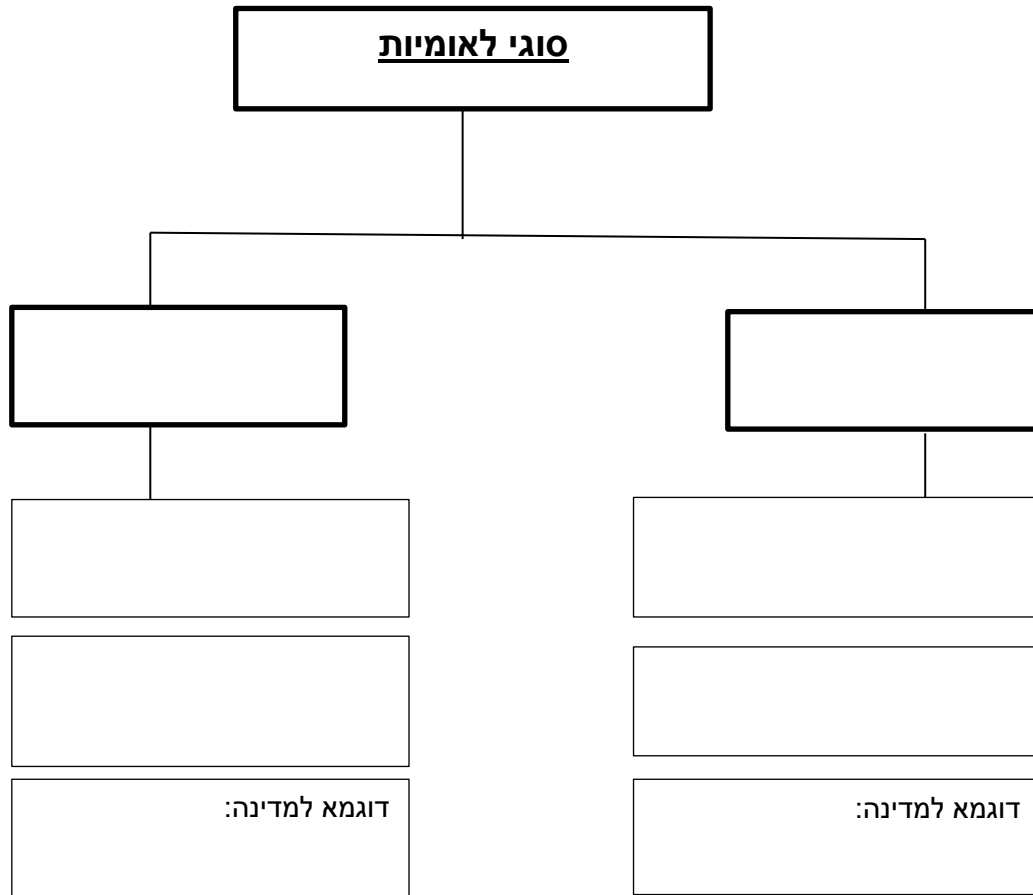
לאומיות אתנית / לאומיות פוליטית

3. בהכרזת העצמאות של ארה"ב נאמר :

" אנו מאמינים שאין האמיתות האלה טעונות הוכחה: כל בני האדם נבראו שווים, הבורא מעניק להם זכויות מסוימות שאי אפשר לשלול מהם, ובזכויות אלה כלולים חיים, חופש והחתיירה לאושר."

ציין והצג את סוג הלאומיות (אתנית / פוליטית) המתקיים בארה"ב על סמך הנאמר הכרזת העצמאות שלה? נמק את תשובתך.

יצירת רשת מושגית

היעזר במחסן המילים:

ישראל, לאומיות אתנית, יש זהות בין לאומיות לאזרחות, צרפת, מבוססת על מאפיינים נרכשים, מבוססת על מאפיינים מולדים, לאומיות פוליטית, אין זהות בין לאומיות לאזרחות.

נושא שני- עקרונות הדמוקרטיה

1-עקרון שלטון העם

בדמוקרטיה העם הוא הריבון. השלטון הוא בידי העם ולמען העם.

בידי העם הכוונה – העם בוחר את השלטון בבחירות דמוקרטיות ולכן השלטון פועל בשם העם.

למען העם הכוונה – לעם מגיעות זכויות אדם ואזרח.

עקרון זה הוא ביטוי לריבונות העם וללא עקרון זה לא תתקיים דמוקרטיה.

מהו הערך והחשיבות של העם בעקרון שלטון העם?

האם זה אפשרי? האם באמת העם מנהל את החיים במדינה?

מטרות יחידת הלימוד:

מה הלומדים ידעו ויבינו בסיום יחידת הלימוד? עם מה הם יצאו?

- התלמידים יבינו שבמושג "עם" בעקרון "שלטון העם" מתכוונים לכלל האזרחים במדינה - לכל הפרטים והקבוצות, לרוב ולמיעוט במדינה - ולא למושג "עם" במובן של לאום אתני.
- התלמידים יבינו שעקרון שלטון העם הוא תנאי הכרחי לקיום הדמוקרטיה, אינו מספיק, שכן בצד כל עקרון דמוקרטי חייבים להתקיים עקרונות דמוקרטיים נוספים.
- התלמידים יבינו ששלטון העם יכול לבוא לידי ביטוי באופן ישיר – "דמוקרטיה ישירה", במשאל עם - או באופן עקיף – "דמוקרטיה עקיפה", "דמוקרטיה ייצוגית"
- התלמידים ילמדו ויבינו את ההבדל בין "דמוקרטיה ישירה" - בה האזרח משתתף בתהליך קבלת ההחלטות, לבין "דמוקרטיה ייצוגית" בה רק נציגי העם הנבחרים משתתפים בתהליך קבלת ההחלטות.

שאלות פוריות

- מה זה בכלל עם?
- האם העם מודע לכוח הקיים בו?
- אם העם מודע לכוחו, מדוע לדעתכם הוא מעביר את כוחו לנציגי השלטון?
- האם במהלך העברת כוח לנציגי השלטון, העם מוותר מעט או הרבה על כוחו?

פעילות אקולטורסטית מעוררת סקרנות ועניין

צפייה בסרטון פתיחה עד דקה 1:47 : דמוקרטיה

חיבור בין מה שנלמד ביחידות ההוראה הקודמות לבין יחידת הוראה זו:

המשטר הדמוקרטי הינו יישום של תיאורית האמנה החברתית במדינה המודרנית. המדינות הדמוקרטיות המודרניות פועלות על פי מספר עקרונות הכרחיים, המאפשרים את קיומה של הדמוקרטיה כצורת ממשל (הדמוקרטיה הפורמלית) ומבטיחים שמירה, במידה כזו או אחרת, על זכויות האדם והאזרח שהן המטרה לשמה הוקמה המדינה; כלומר – מביאים לידי ביטוי את משמעות הדמוקרטיה כערך (הדמוקרטיה המהותית).

אחד העקרונות ההכרחיים לקיומה של מדינה דמוקרטית הוא עקרון שלטון העם.

תמונה מתוך מליאת הכנסת.

נציגי העם הנבחרים יושבים בכנסת, מחוקקים חוקים ומנהלים את המדינה, ובכך בא לידי ביטוי שלטון העם.

הנציגים הנבחרים מקבלים מן העם את סמכותם לשלוט במדינה לתקופה מוגבלת.

*סמכות- הכוח לקבל החלטות מתוקף תפקיד.

דמוקרטיה = שלטון העם

דמוס = כלל האזרחים = עם

קרטיה = שלטון = הגוף האחראי על ניהול המדינה.

הדמוקרטיה נשענת על עקרונות ואחד מעקרונות היסוד של הדמוקרטיה הוא : עקרון שלטון העם.

עקרון שלטון העם:

המדינה קמה על ידי העם ולמענו

האזרחים הם הריבון, העם הוא מקור הסמכות.

(ריבון = אדון. כמו: ריבוננו של עולם, "שפירושו אדון העולמים .

ולעניינו: העם הוא מקור הסמכות במדינה דמוקרטית)

דמוקרטיה ישירה - כלל האזרחים שולטים בקבלת החלטות ומנהלים את ענייני המדינה, ללא מתווכים או נציגים.

(באתונה במאה החמישית לפנה"ס, העיקרון המנחה היה שהמדינה

שייכת לאזרחים והשלטון מצוי בידיהם.

כלומר רק הגבריים החופשיים. הנשים והעבדים לא היו שותפים

בתהליכים הפוליטיים.

אתונה הייתה "עיר מדינה", "פוליס", "העם היה שותף בתהליך קבלת

ההחלטות באופן ישיר בבתי המשפט, באסיפת העם ובמועצת העם.

ציבור האזרחים השתתף באופן ישיר בקבלת ההחלטות ובניהול המדינה)

דמוקרטיה עקיפה - כלל האזרחים בוחרים את הנציגים אשר מקבלים

את ההחלטות ומנהלים את המדינה ומקדמים מדיניות מסוימת.

במדינות הדמוקרטיות המודרניות מתקיימת דמוקרטיה ייצוגית

(באמצעות בחירות) אבל נמצא בהן לעיתים ביטויים של

דמוקרטיה ישירה באמצעות משאל עם.

ביצועי הבנה

1. הסבר את עקרון שלטון העם ואת חשיבותו לקיום המשטר הדמוקרטי.
2. מה ההבדל בין דמוקרטיה ישירה לעקיפה/ייצוגית? ואיזו מהן ננהגת כיום?

הכנסת היא בית הנבחרים של ישראל.

סעיף בחוק יסוד: הכנסת קובע, כי כל אזרח ישראלי בן שמונה עשרה שנה ומעלה זכאי לבחור לכנסת וכן כי כל אזרח ישראלי בן עשרים ואחת שנה ומעלה זכאי להיבחר לכנסת.

חוק יסוד: הממשלה קובע כי הממשלה מכהנת מכוח אמון הכנסת.

א. ציין את העיקרון הדמוקרטי אותו מבסס הסעיף בחוק יסוד: הכנסת.

העיקרון הוא _____

ב. הסבר כיצד העיקרון שהצגת בא לידי ביטוי בקטע.

יצירת רשת מושגית

לפיכם טבלה, מיינו לתוכה את המושגים ממחסן המילים.

מהו "עם" ?	דמוקרטיה ישירה	דמוקרטיה עקיפה

מחסן מילים:

מאה עשרים חברי כנסת,
כלל האזרחים במדינה,
משאל עם,
הבחירות חוזרות במרווחי זמן ידועים וסדירים הקבועים בחוק
הנבחרים מייצגים את מגוון דעות העם,
כל אזרחי המדינה זכאים לבחור,
האזרחים בוחרים את השלטון,
האזרחים מכריעים בענייני המדינה,
נציגי העם הנבחרים משתתפים בתהליך קבלת ההחלטות בענייני המדינה,
האזרחים מקבלים את ההחלטות בענייני המדינה.

2- עיקרון / ערך הפלורליזם

שאלה פורייה

האם פלורליזם מחליש או מחזק אותנו כמדינה?

- כי המציאות היא מורכבת וקיימים בה צבעים רבים ושונים זה מזה.
- וכי פלורליסט אמיתי, מוותר על טובתו האישית למען טובת הכלל.
- פלורליסט אמיתי, מבין שזה טוב שיש לנו מגזרים שונים במדינה ועולים ממדינות שונות. שהרי זה מחזק את המדינה ומחנך אותנו לפתיחות ולסובלנות.

חינוך לחשיבה מורכבת וביקורתית

אחד המאפיינים המעניינים של בני נוער בסיכון הוא: חשיבה דיכוטומית.

הנערים תופסים את העולם בשחור ולבן, טוב ורע, כמצופה מילדים בני 6/7 שחשיבתם בינארית. ניתן לראות ביטויים רבים לחשיבה זו, באמירות גזעניות כלפי המגזר הערבי וכלפי השונה מהם ובנטייה ליחס לפרט תכונות של הקולקטיב.

על מנת לחנך לחשיבה עצמאית על המורה לעודד את הלומדים לאקטיביות בשיעור, תוך למידת חקר וגילוי עניין בתחום הדעת- אזרחות פעילה.

יצר החקרנות הוא הקטליזטור המשפיע על חשיבה עצמאית, זו שאינה חוזרת על הנחות שאינן מבוססות, אותן שמעו מפי המבוגרים שבסביבתם (הרחבה במאמר של פרופ' הרפז: "חינוך, גזענות וזהות").

האידיאל הוא להשפיע על אישיותם של הלומדים. **דמות האדם היא שמעניינת מעבר להוראת החומר הלימודי.**

מטרות יחידת הלימוד:

מה הלומדים ידעו ויבינו בסיום יחידת הלימוד? עם מה הם יצאו?

- יבינו כי המציאות היא מורכבת וקיימים צבעים רבים ושונים זה מזה.
- יבינו כי כל אדם הוא עולם ומלואו ולא שיקוף של כללים אוניברסאליים.
- יבינו כי הם חוזרים על דברי הסמכות ולא חושבים בכוחות עצמם.
- יגלו את המתח הקיים בין הרצון לשמור על הזהות הייחודית שלי לבין היכולת לאפשר לכל קבוצה להתבטא באופן שונה.
- יתרגלו ויישמו אירועים הקשורים לנושא הנלמד.

- ייצרו רשת מושגית ויקשרו בין רעיון הפלורליזם למושגים אחרים בתחום הדעת.

חומרים המומלצים לקריאה עבור המורים:

- "חינוך, גזענות וזהות" – יורם הרפז
/http://yoramharpaz.com/articles/education-goals/racism

- "להפוך את האדם מצרכן לאזרח" – יורם הרפז
[/https://yoramharpaz.com/articles/teaching-and-learning](https://yoramharpaz.com/articles/teaching-and-learning)

לפני השיעור: משימת התבוננות פנימית למורה

בהוראת נושאים אזרחיים שונים העוסקים בערכים ובעקרונות דמוקרטיים, עלינו לברר תחילה כמורים, מהי עמדתנו ויחסנו לגבי אותם ערכים.

מהי המשמעות של ההכרה בשונה האם יש קבוצות שמפריעות לי בחברה והן שונות מהדרך שבה אני תופס את חיי. האם אני כמורה מוכן לוותר על רצונותיי האישיים לטובת קבוצה שונה ממני. איזה תועלת ניתן להפיק מקיום הקבוצות השונות. מדוע לדעתכם אנשים מגיבים בעוינות כלפי השונה מהם? מדוע האינסטינקט הפנימי של אדם הוא נאמנות כלפי פנים (כלפי עצמו) ועוינות לשונה כלפי חוץ? האם יש קבוצות חזקות בחברה המקבעות את מעמדן החברתי של הקבוצות הפחות חזקות ללא יכולת לשנות מצבן?

לאחר שעשינו בירור עצמי, ניתן לברר מהם אי ההבנות או ההבנות השגויות בקרב התלמידים.

אקלים כיתתי דמוקרטי:

אקלים הכיתה יהיה דמוקרטי מכבד. המורה צריך להיות מופת חשיבה פלורליסטית.

כשעולות אמירות גזעניות בכיתה, יש לעצור ולפרק את האמירה. "למה אתה מתכוון? באמת אתה מכיר את כל הערבים? 400 מיליון ערבים הם כאלה?" לתת **משוב** – למשב הבנות של תלמידים. לא להגיד "כל הכבוד" אלא להיות ספציפיים במה שאנו רוצים לקדם. לדוג': "השאלה שיוסי שאל היא שאלה חכמה שהופכת הכל".

שימוש בהסברים ישירים – לומר בצורה ישירה- "אני רוצה לחנך לחשיבה ביקורתית !!!"

פעילות אקולטורסטית מעוררת סקרנות ועניין

טריגר

מכינים מראש תרמוס/ קנקן תה צמחים.

(הצעות לצמחי תבלין: לימונית, גרניום לימוני, מרווה, נענע, זרעי שומר, מקל קינמון, לועיזה)

מזמינים את התלמידים לשתות תה ומציגים בפניהם את המשימה הבאה:

צ'איבט לזהות איזה צמחי תבלין מצויים בתה?

ביצועי הבנה

לאחר שלב איסוף הניחושים של התלמידים, מציגים את המשימה הבאה:

*כצמח, קחו את התה הזה כמטאפורה לחברה אנושית ותחשבו על אלו
עוצמות לבט לבט בהקשר זה?*

אלו הן שאלות ממקום אחר, שאלות פוריות.

דוגמאות לשאלות על צמחי התבלין שבתה:

- האם השילוב בין הצמחים הוא יתרון או חסרון?
- האם כולם תורמים במידה שווה?
- האם מישהו נעלם בתוך "הביחד"?
- מה הייחוד של כל אחד מהמרכיבים?
- כיצד כל אחד שומר על עצמו/ על ייחודו בתוך התערובת?
- מי נשאר בחוץ ולמה? את מי הדרנו?
- האם יש מישהו מיותר?

הסולנוס הזיתני – הצמח המתחזה

מציגים את התמונה הבאה (ניתן גם להוריד מגוגל) ושואלים את התלמידים:

צמח זה מתחזה לצמח אחר שנמצא בתוך התה ששתיתם.

נחשו מי הסולנוס מתחלה?

תשובה: מררוה.

ניתן להציג תמונות מקבילות על מנת לחדד את הדמיון הוויזואלי בין השניים.

מצח הסולנוס הזיתני

צמח המררוה

מידע על הסולנוס הזיתני:

הסולנוס שייך למשפחת הסולניים, שהיא משפחה חשובה לאדם. כלולים בה צמחים המשמשים למאכל, כמו סולנוס העגבנייה, סולנוס הפקעות (תפוח אדמה), סולנוס החציל והפלפל.

רוב הצמחים מהסולניים מכילים חומרים רעילים כמו ניקוטין, סולנין, מורפין, קודאין ואטרופין. חומרים אלה במינון נכון משמשים להכנת תרופות. במינון גבוה הם רעילים ביותר לאדם.

צמח הסולנוס שגם הוא מכיל בפריו מהחומרים שהוזכרו, אך **במינונים גבוהים ואף גורם למוות.**

גדל בדיוק באזורים שבהם גדלים צמחי תבלין ולכן יש סיכון להתבלבל ולחושבו כתבלין.

נחשב לאחד הצמחים הפולשים המזיקים לשדות המעובדים. הוא משתלט גם על צדי דרכים, והוא מצוי ביותר בשדות נטושים בקרבת האדם.

כעת חוזרים שוב למטאפורה לחברה אנושית:

נחשו *אלות פוריות* *אל* ה"מתחלה".

מה אפשר ללמוד מ "המתחזה"?

דוגמאות לשאלות שעולות בעקבות המידע על המתחזה:

- אילו מרכיבים לא תורמים לצמח?
- האם אפשר לחיות איתו?
- מה המינון של המרכיבים?
- באם מינון קיצוני של תכונות עלולות להפוך להרס החברה?
- מה קורה למי שקיצוני בחברה אנושית?

דרך המטאפורה אנחנו לומדים להסתכל מזווית אחרת/ בעקיפין על חומר הלימוד.

בתקשורת עם אנשים עדיף לעיתים שלא ללכת ישר ←

אלא בעקיפין ←
ליצור עניין, דריכות, סקרנות.

שאלות פוריות

מהקדמה זו ניתן להגיע לשתי שאלות פוריות שבהן נעסוק במהלך השיעור :

- מדוע לדעתכם אנשים מגיבים בעוינות כלפי השונה מהן?
- מדוע לדעתכם האינסטינקט הפנימי של האדם הוא נאמנות כלפי פנים (כלפי עצמו), ועוינות לשונה ממנו, כלפי חוץ?

הקניה

חשוב להגיע לשלב זה לאחר בירור אילו רשתות ידע קיימות אצל התלמיד.

אי הבנות הן חוסר הבנה של מושגים בסיסיים. ולכן הקניית מושגים תעזור להבנתם. כך התלמיד יטמיע את המושג החדש על הרשת הקיימת וזו תהייה הבנת הטמעה.

הבנות שגויות הן יותר מורכבות. מדובר בשיבושים של ידע הנובעים מהנחות יסוד שגויות שהשתרשו בתודעת התלמיד.

הבנות אלו מגיעות מקלישאות נאיביות, סטיגמות, אמירות ששמעו בילדותם בבית/בסביבה/מפי המבוגרים. קשה מאוד לשנות הבנות אלו מכיוון שזה מלווה בהתנגדות מצד התלמידים. על פי **פיאז'ה** תלמידים רוצים להישאר במצב של **איזון קוגניטיבי**. כלומר באזור הנוחות שלהם. ולכן יש לפעול ברגישות, בטכניקה של **ערעור והדהוד** – מערערים את הנחות היסוד של התלמידים שלנו, לוקחים קלישאות ומבטלים אותם ומיד לאחר מכן להדהד, כלומר להגדיר את המונחים על פי ההגדרה הנכונה. וכך תבצע **הבנת התאמה**.

אי הבנות/ הבנות שגויות:

1. התלמידים יהיו נגד פלורליזם ובעד הומוגניות אתנית.
2. יהיו שיחשבו כי הומוגניות היא טובה ומשמרת, בעוד שגיוון יכול לפגוע או להחליש.

הבנות קודמות

1. התלמידים יכירו את המושגים "סטיגמות" ו"סטריאוטיפים".
2. יכירו את הסטיגמות הקיימות כלפי המזרחי, הערבי, הישראלי הגונב חלוקים, הישראלי החם – חם מזג וחם בלב ועוד'.

דוגמא לשאלה מערערת

לוקחים את ההנחה השגויה שלפי הומוגניות זה דבר טוב שמחזק את המדינה ואילו גיוון פוגע ומחליש. ומערערים באופן הבא:

כאמת האמנות לה מחזק?

תסתכלו על אמריקה, היא הפכה למצמחה חזקה,

אנני שהיא פצצת האטום!!!

אם כן, השונות דווקא מדדיפה ומחזקת.

ניתן גם להציג דוגמה מהעולם של התלמידים שלנו:

היום ידוע שיש אפילו אנשים מצדנות שונות, אף משפחה את האני.

דוגמא לשאלה מהדהדת

חברה הטרוגנית:

חברה המורכבת מזרמים שונים ורבים, החיים יחד.

חברה פלורליסטית:

חברה פתוחה, בעלת ריבוי תרבויות ויש בה הכרה ולגיטימציה להבדלים ביניהן
תוך שמירה על ייחודה של כל קבוצה.

חברה זו זקוקה ל:

הסכמה על כללים בסיסיים
בין הקבוצות השונות

מערכת הדוגלת
בערכי השוויון,
סובלנות וכבוד הדדי

אם כן, חברה פלורליסטית מביעה יחס חיובי כלפי המצב ההטרונגי. יחס סובלני
ופתוח לשונות החברתית.

פלורליסט אמיתי, מבין שזה טוב שיש לנו עולים מרוסיה וממדינות אחרות,
ממגזרים שונים; מגזר דתי, מגזר ערבי וכו'.

זה מחנך אותנו לפתיחות ולסובלנות ומחזק דווקא את המדינה.

שלב ההבניה:

ביצועי הבנה

הנחת היסוד: התלמידים יתקשו להבין מדוע חשוב להיות סבלנו כלפי האחר, עד
לרגע בו הם ירגישו שונים בעצמם.

משימה:

מחלקים את הכיתה לשתי קבוצות לצורך משחק כדורגל
קבוצה 1 – קב' **בנים**, רוב מספרי.

קבוצה 2 – קב' **בנות**, מיעוט מספרי, חוסר בקיאות בכללי משחק הכדורגל ויכולת
ספורטיבית נמוכה.

המטרה:

לגרום להפסד של קבוצת הבנות בשל נתוני הפתיחה המופלים והלא שוויוניים.

דיון במליאה:

- התלמידים יספרו על הרגשות שעלו בעקבות המשחק תחושת
ההצלחה של הבנים מול תחושת הקיפוח וההפסד של הבנות.
- איך המשחק מתקשר לנושא הסובלנות והפלורליזם?

- איך ההרגשה להיות שונה?
- האם תוצאת המשחק הייתה יכולה להשתנות במידה והקבוצות היו הטרוגניות?
- מהן התובנות שעולות?
- האם ניתן לראות מקרים דומים של חוסר סובלנות באירועים אחרים במדינה?

שיעור זה והדיון שבסופו משלבים ביצועי הבנה איכותיים רבים:

1. **מיקום ידע בהקשר חדש** – לוקחים את הידע על הפלורליזם ומבינים אותו דרך הקשר חדש (התה, משחק הכדורגל ומגוון הדוגמאות שהוצגו)
2. **ייצוג בדרכים מגוונות** – בשיעור זה ישנה התנסות חווייתית, מחק פעיל אשר מעודד הבנה מעמיקה, "התמסרות" בידע.
3. **לגלות מתחים בידע** – התלמידים מגלים את הקושי הקיים/כרוך בלהיות חברה פלורליסטית. המתח הקיים בין הרצון לשמור על הזהות הייחודית שלי לבין היכולת לאפשר לכל קבוצה שונה להתבטא.
4. **להצדיק ולנמק ידע** – תלמידים ינמקו את טענותיהם ויצדיקו את צורת המשחק שלהם. בדרך זו הם למעשה דנים בתכני הלימוד.
5. **תיאור נק' מבט של ידע** – נק' המבט של המצליחים (קב' הרוב) אל מול נקודת המבט של המפסידים (המיעוט).
6. **יישום ידע בהקשרים חדשים** – לוקחים את הידע ומיישמים בתובנות חדשות ובדוגמאות על מקרים אחרים של חוסר סובלנות (בכדורגל, במדינה בכלל, פוליטיקה, עולים חדשים, שירים מזרחיים/ ייצוג בגלגלי"צ).

סיכום

מסיימים בשאלה:

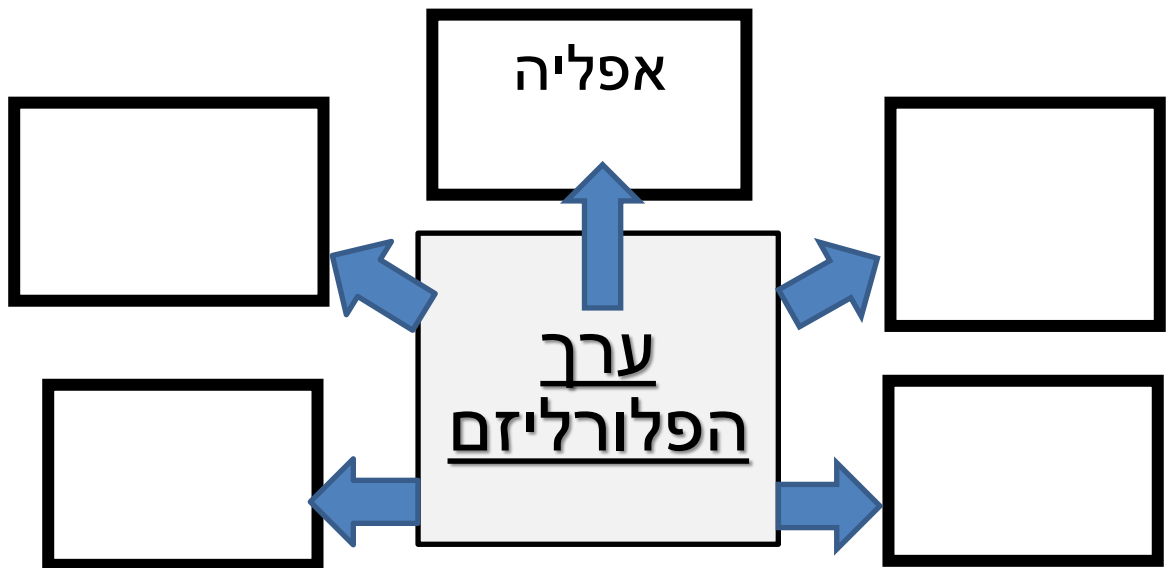
אם כן, באיזו חברה כדאי לחיות? חברה הומוגנית

או שאולי שונה ומגוונת?

יצירת רשת מושגית

לפניך רשת מושגית סביב **ערך הפלורליזם** ובה ארבעה ריבועים ריקים ואחד מלא (לדוגמא).

רשום בכל ריבוע ריק מושג שלמדת המתקשר לערך הפלורליזם.

בחר אחד מהמושגים שרשמת והסבר כיצד הוא קשור לערך הפלורליזם.

נקודות מבט שונות סביב רעיון/ ערך

לפניך תרשים ויזואלי שבמרכזו רעיון/ערך הפלורליזם. עליך להתייחס לשלוש השאלות השונות הרשומות בעיגולים מסביב לערך הפלורליזם.

הצג בעיה/מתח אחד סביב הערך/רעיון הפלורליזם

הבא 3 דוגמאות מהמציאות היומיומית המבטאות פלורליזם

3- עקרון / ערך הסובלנות

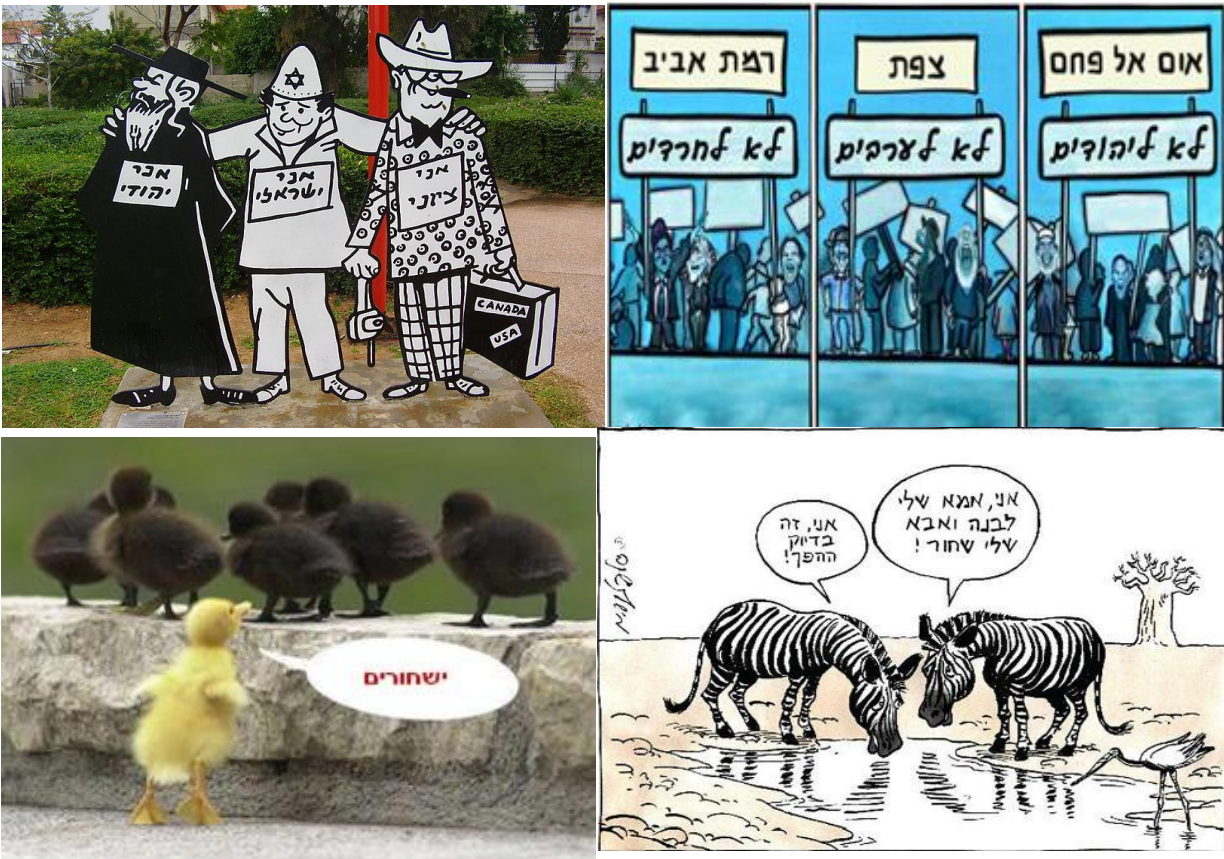
פעילות אקולטורסטית מעוררת סקרנות ועניין

המורה מציג בפני התלמידים את הקריקטורות הבאות:

התלמידים נדרשים:

1. להתבונן בכל אחת מהקריקטורות

2. לחשוב: מה משותף לכל הקריקטורות?

מהלך ראשון:

צפו בסרטון מהדקה 1:00 ועד הדקה 3:02

<https://www.youtube.com/watch?v=faOs7gbcorM>

שאלות לדיון:

1. מה הרגשתם שצפיתם בסרטון ? / מה הצחיק אתכם?
2. האם כולכם צחקתם מאותו דבר?
3. הציגו דוגמאות לסיטואציות דומות מחייכם, כאשר הם קרו, כיצד הגבתם?
4. מה הקשר בין הקריקטורות לבין הסרטון?

מהלך שני – אקטואליה:

צפו בסרטון הבא: [הרס העיר העתיקה תדמור על ידי דאעש](#).

שאלות שהסרטון מעורר:

- מדוע דאעש הרסו את העיר העתיקה תדמור?
- מדוע לדעתכם העולם הנאור דוחה את התנהגות דאעש ?
- מצאו קשר בין הסרטונים לבין הקריקטורות?
- באלו תחומים קיימת שונות בין בני אדם?

לא תמיד אנו חולקים כבוד לאדם אחר, ואפילו לפעמים אף מבזים אותו.
לא תמיד האדם העומד מולנו דומה לנו, חושב כמונו בא מאותה תרבות כמו שלנו.
והאמת היא שמצד הטבע קשה להתחבר לאדם ששונה מאיתנו
אבל... אם נחשוב על האדם העומד מולנו שגם הוא נברא בצלם אלוקים
וכשם שאני מבקש לממש את מלוא החופש והחיים שלי כך אנו נאפשר זאת גם לאחר.

סובלנות

המקור במילה "סָבַל",

הכוונה-לסבול את השונות של הזולת גם אם היא מעוררות התנגדות, כעס ואי-נוחות.

משמעות ערך הסובלנות:

הסובלנות נובעת מהכרה בכבודו של האדם באשר הוא

ולכן משמעותה - להכיר בזכות קיומו של השונה בחברה, ולכבד כל אדם השונה מזולתו
במראה, במין, בדת ואמונה, באורח חיים, במחשבות, בדעות ובהשקפת עולם.

על האזרחים והשלטון לאפשר לקבוצות וליחידים לבטא ולממש את השונות שלהם, גם אם
היא מעוררת התנגדות, כעס ואי-נוחות.

מהלך שלישי:

בסרטון הבא נצפה בשלוש קטעים מתוך הסרט שרק ובו נמצא את ההבדלים שבין סבלנות לסובלנות.

הסרטון:

https://www.youtube.com/watch?v=6Iu_iLWURXc&spfreload=10

לכל תלמיד נחלק כלי כתיבה ודף ועליו לכתוב את התשובות

ולבסוף במליאה נסכם ונגיע למסקנה ש...

סבלנות:

עניין של זמן עד שהאדם מגיב.

התאפקות.

שליטה ברוחו של האדם .

אורך רוח.

סובלנות:

יחס האדם כלפי אדם

אחר ששונה ממנו

ביצועי הבנה

פעילות מסכמת :

קרוסלה:

פזרו דפים במספר תחנות, כשעל כל דף כתוב אחת מהמילים הבאות: לאום, דת, מין, מראה, יכולת פיזית, יכולת שכלית, דעות, השקפת עולם, אמונה, מחשבות, אורח חיים. המשתתפים יסתובבו בין התחנות ויציירו/יאירו על הדף שבחרו קריקטורה שמביעה סובלנות בהתאם לתחום/קריטריון השוני שמופיעה בדף שבחרו.

משימת ביצועי הבנה

1. מהי סובלנות? ומדוע היא חשובה כל כך לדמוקרטיה?

2. מה הקשר בין פלורליזם לסובלנות?

3. נסחו 2 שאלות פוריות על סובלנות:

שאלה 1: _____

שאלה 2: _____

4. "אני שולל את מה שאתה אומר, אבל הגן עד מוות על זכותך לומר זאת".
(וולטיר)

ציין את הערך/העיקרון הדמוקרטי העומד בבסיסה של אמירה זו.
ערך ה_____

הסבר כיצד עקרון/ערך זה בא לידי ביטוי באמירה זו.

5. האם לדעתכם יש עמדות או מעשים שלא חלה לגביהם החובה לנהוג בסובלנות?

4- עקרון שלטון החוק במדינה הדמוקרטית

כי ללא חוקים אין קיום למשטר הדמוקרטי. החוקים מאפשרים את קיום סדר החברתי. ניתן למחות בדרכים שונות ולגיטימיות. התלמידים יבינו כי הדילמות המוסריות שהם מתמודדים עימם, הם חלק מהותי מתחום הדעת.

מטרות יחידת הלימוד:

מה הלומדים ידעו ויבינו בסיום יחידת הלימוד? עם מה הם יצאו?

- יתנסו בפתרון דילמות מוסריות באמצעים דמוקרטיים.
- יקשרו את הדילמות לנושאים בתחום הדעת.
- יבינו את חשיבות החוק לקיום הסדר המדיני והמשטר הדמוקרטי.
- ייצרו רשת מושגית ויקשרו בין עקרון שלטון החוק למושגים אחרים בתחום הדעת.

שאלות פוריות

מה כוחו של האזרח מול השלטון?

איפה עובר הגבול בין החוק לבין המוסר?

מסיפור אישי לשאלה גדולה

השיעור מבוסס על שיטה שבה המורה משתמש בסיפורים האישיים של התלמידים ומקשר אותם לתכני הלימוד באזרחות.

הסיפור האישי הוא לרוב קונפליקטואלי לערכים- לרוב התלמיד מספר סיפור אך בו מוצגת התנהגות אשר מנוגדת לערכים ולעקרונות שהתלמידים לומדים עליהם באזרחות.

איך הסיפור יכול לקדם אותנו בהוראת האזרחות?

ע"י כך שהמורה, הופך אותו לשאלה גדולה.

לא נשארים בחוסר אונים ובקונפליקט המוצג בסיפור האישי, אלא הופכים לשאלה גדולה הרלוונטית ללומד המהווה דילמה מוסרית ערכית.

באזרחות אנחנו מדברים על עולם רצוי מול עולם מצוי, לעיתים הסיפור האישי נמצא בקונפליקט מול הרצוי הערכים, הזכויות ועוד..

עולם מצוי

עולם רצוי

לרוב הסיפור האישי נוגד את הזכויות/ העקרונות/ הערכים שאליהם אנו מחנכים (את הזכות להליך הוגן, או את שלטון החוק וכו').

לכן **חשוב להבנות את השיעור מראש** ולהציג בפני התלמידים סיפור אישי אחד שכיח, שמדבר אל כולם, תוך שאנו הופכים את הדרך האינטואיטיבית בה נקטנו עד כה בעבודתנו **למשנה סדורה וערוכה**.

תהליך שיש בו העצמה, הוא מאפשר ללומדים לצאת מתוך תחושה של חוסר אוניס למקום שהם יכולים לפעול בו ולהשפיע (ראו מטלת ביצוע באזרחות).

חשיבות הסיפור האישי בהוראה לנוער בסיכון:

רוב הלומדים שאנו מלמדים מגיעים עם מאפיינים כמו:

- סיפורי חיים קשים.
 - דימוי עצמי ירוד.
 - אכזבות חוזרות ונשנות.
 - תסכול וחוסר אמון.
- לפיכך, קיימת חשיבות רבה למעורבות הלומדים בתהליך הלימודי/חינוכי. לקדם הוראה המתייחסת לסיפור האישי של התלמיד:
- התלמידים אינם נתפסים כדומים – מימוש השוני ברוח התפיסה הפלורליסטית.
 - מעורבות הלומדים בתהליך הלמידה ויצירת עניין ומוטיבציה.
 - יצירת למידה אותנטית ורלוונטית ללומדים : לצאת מעולמם !

עזרים מומלצים לשיעור:

הסרט "בעל זבוב" / גולדינג

לפניכם שיעור עתיר הבנה העוסק בעקרון שלטון החוק, תוך שימוש בסיפור אישי שלצערנו עלה רבות מפי התלמידים:

פעילות אקולטורסטית מעוררת סקרנות ועניין

צפו בסרטון: "מה עושות האיילות בלילות"

בעקבות הסרטון:

איזו שאלה בשיר אהבתם? מדוע?

למה השאלות האלה שונות מהשאלות שאנחנו מכירים?

חשוב לחבר את זה גם – ה"איילות" כמו גם התלמידים שלנו מגיעים לכיתה עם מטען רגשי ותיק לא פשוט. האם אנחנו שואלים אותם "איך עבר עליהם בלילה? על מה חלמו? מי שומר עליהם?"

על השאלות האלו אין תשובות ברורות.

אלה שאלות פתוחות.

אלה שאלות גדולות.

הצגת נושא השיעור דרך הסיפור האישי הכתוב:

שוטר נהג באלימות כלפי או כלפי חברי בעת שבילינו, העליב אותנו ואף עצר אותנו ללא הצדקה.

בסיפור זה קיימים יחסי כוחות – משטרה והמדינה, מול, האזרח.

לשאול את התלמידים :

איזה שאלות גדולות הסיפור הזה מעורר ???

למורה : יש לשים לב להבדל בין שאלה רגילה לשאלה גדולה/פורייה.

לדוגמה :

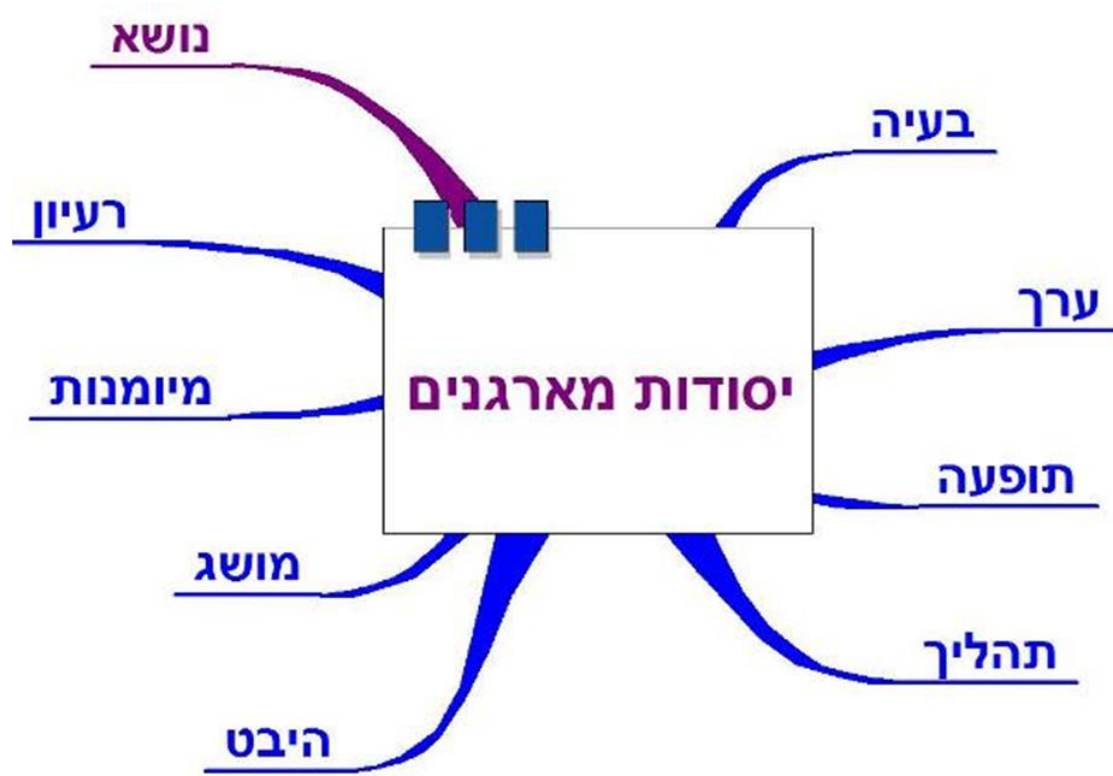
דוגמאות לשאלה גדולה/ פורייה	דוגמאות לשאלה רגילה
מדוע אנשים משתמשים בכוח?	מתוקף איזה עקרון דמוקרטי פעל השוטר ?
מהו כוחו של האזרח מול רשויות השלטון ?	איזו זכות נפגעה על פי טענות הנערים?

שאלה גדולה/ פורייה - היא פתוחה, היא מאפשרת תשובות שונות, היא מחייבת חקר כדי שניתן יהיה לענות עליה, היא דילמה מוסרית.

משאלה גדולה ליסוד מארגן

מתוך השאלות הפוריות שעלו בפעילות הקודמת, יש לבחור שאלה אחת ולהשתמש בה בפעילות הבאה :

שוטר נהג באלימות כלפי או כלפי חברי בעת שבילינו, העליב אותנו ואף עצר אותנו ללא הצדקה.

שאלות שהסיפור מעורר	מושגים אזרחיים	יסוד מארגן שאותו אתם רוצים לבחור ללמד

יסודות מארגנים :

באופן כללי למורים יותר קל לבחור ביסוד מארגן מסוג "נושא" ולא מסוג "ערך" לדוגמה. אולם יסוד מארגן מסוג "ערך" הוא הרבה יותר רחב ומקיף את החומר הלימודי באזרחות. **מבנה הדעת של אזרחות מחייב את הקשר בין ערך- עקרון- זכות.** כדי לממש ערך, המדינה פועלת באמצעות עקרונות. ומתוך העקרונות נגזרות הזכויות.

הצעות למושגים אזרחיים שעולים מתוך הסיפור האישי :

- **עקרון שלטון החוק** (בשיעור זה נתרכז בעקרון שלטון החוק)
- עקרון הגבלת השלטון
- הזכות לחירות
- הזכות להליך משפטי הוגן
- עקרון הכרעת הרוב ועוד..

מסיפור אישי להבנת חומר הלימוד

עקרון שלטון החוק:

קיימת מערכת חוקים אחת שכולם חייבים לציית לה

חובת הציות לחוק חלה על כולם / האזרחים ורשויות השלטון כפופים לחוק.

החוק נחקק ע"י הרשות המחוקקת (כנסת) בתהליך קבוע בחוק.

דרכים לגיטימיות למחאה

מה לדעתכם יכולות להיות מטרות המחאה?

1. לשנות החלטה של השלטון
2. להעלות לסדר היום הציבורי נושא חשוב
3. לשכנע את הציבור בנושא מסוים
4. להביע תסכול/כעס מהחלטה או פעולה שלטונית.

מהי מחאה לגיטימית?

1. מחאה שפועלת לפי כללי משחק דמוקרטיים
2. מחאה מתואמת עם המוסדות הרלוונטיים
3. מחאה שאינה פוגעת בציבור מסוים או באדם ספציפי.

מהי מחאה שאינה לגיטימית? מחאה אסורה

1. מחאה שמטרתה לחבל בשלטון או ניסיון להשתלט עליו בכוח
2. מחאה שפועלת בדרכים הפוגעות בצורה חמורה בציבור או ניסיון לפגוע באופן קיצוני באדם פרטי – איש ציבור/ פקיד מדינה.

לפניכם אירועים מחאתיים, קבעו איזו מחאה היא לדעתכם לגיטימית ואיזו אסורה?

הפנתרים השחורים תשל"א 1971

קבוצת צעירים מירושלים הפגינו ומחו על תחושת קיפוח ואפליה של מזרחים מאז קום המדינה. הממשלה לא הכירה בתנועה וכעסם גבר, שיא המחאה התרחש בהפגנה סוערת בכיכר ציון, בה קראו המפגינים לשנות את המצב, השליכו אבנים ובקבוקי תבערה. בעקבות כך עתרה הממשלה לדון ברצינות בטענותיהם של הפנתרים ואף הוקמה ועדה ציבורית למציאת פתרון למצוקתם. מסקנותיה היו: כי אכן שכבות רבות הופלו לרעה. והוגדלו באופן משמעותי תקציבי המשרדים שעסקו בעניינים חברתיים.

אירועי אוקטובר תשנ"ט 2000

ערביי ישראל הזדהו עם אחיהם הפלסטינים (באינתיפאדת אל-אקצא) והפגינו באלימות: חסמו כבישים, ידו אבנים לעבר המשטרה ולעבר מכוניות, כתוצאה מכך אזרח יהודי נפגע ומת מפצעיו. המשטרה הגיבה בתקיפות רבה, השוטרים ירו קליעי גומי ואש חיה לעבר המפגינים. נהרגו 12 ערבים ישראלים, ופלסטיני אחד ששהה באזור.

רקע: בערב ראש השנה, תש"ס עלה שר הבטחון דאז אריק שרון לביקור בהר הבית, בעקבות ביקור זה פרצו מהומות בקרב פלסטינאים ביהודה ושומרון שטענו שישראל רוצה לסלק את הערבים מהר הבית. ערביי הגליל הצטרפו בצעדי מחאה אלימים. בעקבות האירועים הקשים הוקמה ועדת חקירה ממלכתית "ועדת אור".

ויקי קנפו: מאבק אמהות חד-הוריות תשס"ג 2003

בחום הקיץ יצאה ויקי קנפו בהליכה, כמחאה, מביתה שבמצפה רמון למשרד האוצר שבירושלים. את הדרך לירושלים עשתה כשהיא אוחזת בדגל ישראל. לאחר מסע של 205 קילומטרים שארך שבוע ושבמהלכו הצטרפו אליה אמהות ממשפחות חד-הוריות נוספות, הצטרפה למאהל מחאה של אמהות חד הוריות באזור משרדי הממשלה בירושלים, ובכך העניקה למאהל זה פרסום ארצי.

גג בית הכנסת בכפר דרום תשס"ה 2005

מאות התבצרו על גג בית הכנסת בכפר דרום, המתבצרים סנוורו את כוחות הבטחון עם מראות, זרקו עליהם חפצים ושפכו צבעי שמן. בעת שאנשי כוחות הביטחון פרצו לגג בית הכנסת, התיזו עליהם מפגינים חומר צורב.

האלוף הראל: "זו בושה וחרפה". קראדי: "הסתיימה ההבלגה של המשטרה". למעלה מ-200 מתבצרים נעצרו, 40 פצועים קל פונו לבתי החולים.

מחאת הדיור תשע"א 2011

מחאת הדיור היא סדרת הפגנות מחאה המתקיימות ברחבי ישראל המחאה דרשה הוזלה בעיקר בתחום הדיור בישראל וביוקר המחיה. המחאה החלה כקבוצת מחאה בפייסבוק, שהובילה להקמת מאהל בשדרות רוטשילד בתל אביב, בהמשך קמו מאהלים בערים נוספות ובהן ירושלים, באר שבע, חיפה, חולון, אשדוד. הקמת המאהלים עוררה שיח ציבורי על יוקר הדיור והמחיה בישראל. במסגרת המחאה התקיימו מספר הפגנות המונים ברחבי הארץ, בהן השתתפו מאות אלפי אנשים. בעקבות המחאה הודיעה הממשלה על שורת צעדים שיינקטו לפתרון מצוקת הדיור, הוקמה ועדת טרכטנברג במטרה לבחון ולהציע פתרונות למצוקת יוקר המחיה במדינת ישראל.

שוטר ירה למוות בצעיר בן 18 ממוצא אתיופי, סלומון טקה, בקרית חיים. המחלקה לחקירות שוטרים פתחה בחקירת התקרית. המשטרה מסרה כי היורה היה שוטר שלא היה בתפקיד, וכי הוא ניסה להפריד בין צעירים שהתקוטטו כששהה עם אשתו וילדיו בגן שעשועים. כתוצאה מכך [מאות מפגינים אתיופים חסמו צמתים](#) בקריית אתא, בחיפה, בב"ש וברחובות במחאה על מותו של הנער סלומון טקה שנהרג מירי שוטר. בין היתר חסמו המפגינים את כביש החוף בסמוך למחלף אולגה. המפגינים קראו: "שוטר אלים חייב להיות בפנים".

[המחאה חודשה](#) לאחר סיום השבעה על סלומון טקה. רחובות נחסמו בתל אביב במהלך צעדת אמהות מצומת עזריאלי לכיכר רבין. "אף אחד לא ייגע בילד שלי".

נכון לדצמבר 2017 עמדה קצבת נכות מלאה, לחסרי יכולת השתכרות, על 2,342 ₪, כאשר שכר המינימום החודשי נקבע ל-5,300 ש"ח.

לאורך השנים, כ-80% ממקבלי קצבת נכות הינם בעלי דרגת אי כושר מלאה.

[הנכים החלו במאבק להשוואת קצבת הנכות לשכר המינימום.](#)

מאות מפגינים חסמו כבישים וצמתים מרכזיים

הנכים נסעו באיטיות לאורך כביש 4 וחסמו למשך כשעה את התנועה בצומת רעננה ובהמשך גם את מתחם G בכפר סבא, הם חסמו את מחלף הסירה למשך שעה. שוטרים שהגיעו למקום ניסו לקצר את המחאה, בעקבות זאת פרצו עימותים, ובמהלכם נאזקה אחת המפגינות ונכה נוסף עוכב לחקירה. לאחר מכן חסמו המפגינים את צומת רעננה למשך שעה.

מלימודי האזרחות לשטח/ לחיי היום יום

המורה יספר ללומדים שבהמשך לימודיהם - בלימודי 12 שני"ל ישנה יחידת לימוד הנקראת: **מטלת ביצוע באזרחות** - זוהי דרך להציג בעיה אזרחית שמטרידה אותנו כאזרחים במדינה ואף להציע לה פתרון ממשי.

להלן המקרה הבא:

בשנת 2015, תלמיד מהיחידה לקידום נוער נהריה, כתב עבודה במטלת ביצוע באזרחות שעסקה במשטרה ובשימוש בכוח ובאמצעים שאינם כשרים להוציא הודעה מחשוד. במהלך כתיבת העבודה התלמיד עבר מעצר והיתקלויות שונות מול גורמים במשטרה, ואלו הביאו אותו לכתיבת עבודה זו ולחשיבה על פתרון הולם לבעיה. התלמיד הציע לצייד את השוטרים במצלמה שתתעד את כל מה שנעשה במסגרת הסיורים והמעצרים.

כשנה לאחר כתיבת העבודה, פורסמה כתבה בעיתון ידיעות האחרונות ובה כתוב כי: **"מהבוקר יציידו שוטרים במצלמות שיותקנו על גופם ויתעדו כל רגע ורגע"**.

קישור לכתבה:

<http://m.yediot.co.il/Articles/4837168>

כך כתב הנער בסיום עבודתו:

"עבודה זו נכתבה מסיפור אישי שלי שכולל הצקות חוזרות ונשנות של המשטרה נגדי. הרגשתי כי מדובר בהתפללות ולא בחשד ממשי וסביר. נקלעתי לסיטואציות בהן שוטרים נקטו באלימות כלפי חבריי שנלקחו גם כן לחקירה. ישבתי בתא המעצר ושמעתי את קולות הכאב של חבריי. אני לעומת זאת ציינתי כי אבי הוא עו"ד וכך מנעתי תקרית אלימה כלפיי. אירוע זה ועוד רבים הביאו אותי לחקירת הנושא ולחשיבה על תוצר שיכול לסייע במציאת פתרון אמיתי. עד היום פעלה מח"ש בתחום זה ונפתחו לא מעט קבוצות בפייסבוק נגד אלימות שוטרים. הרשת צועקת לפתרון אך שום דבר אמיתי לא נעשה. מניסיוני האישי אני רואה כי אין מצלמות המפוזרות בשטח או בתאי המעצר ודבר זה עשוי לספק את הפתרון ההולם ביותר לבעיה. שמחתי לעשות עבודה זאת, שכן מקצוע האזרחות התחבר לחיים האמתיים ולרשויות הביצוע והאכיפה במדינה."

מה דעתכם על המקרה?

האם זוהי מחאה לגיטימית?

האם גם אתם חוויתם מקרה שבו הצלחתם לשנות החלטה כלשהי? בבית הספר או במסגרות שונות?

משימה 1

בדיאלוג "פיידון" מספר אפלטון על סוקרטס שסירב לעצת חבריו לברוח מהכלא שבו נכלא על לא עוול בכפו כאשר הוא ממתין לגזר דין מוות. סוקרטס סירב לברוח מהסיבה שאסור להפר את חוקי המדינה, גם כאשר אלו מוטעים, שכן הדבר עלול להוביל לאנרכיה.

שאלות פוריות

דיון סביב השאלות

מהי מערכת החוקים בחיינו?

עד כמה אנחנו מצייתים לה מרצוננו? ועד כמה היא נכפית עלינו בניגוד לדעתנו?

מה אנחנו עושים כאשר אנשי החוק אינם בסביבה? האם אנחנו עדיין שומרים על החוק או

מנצלים את ההזדמנות ומפרים אותו?

ביצועי הבנה

משימה 2: ביצועי הבנה

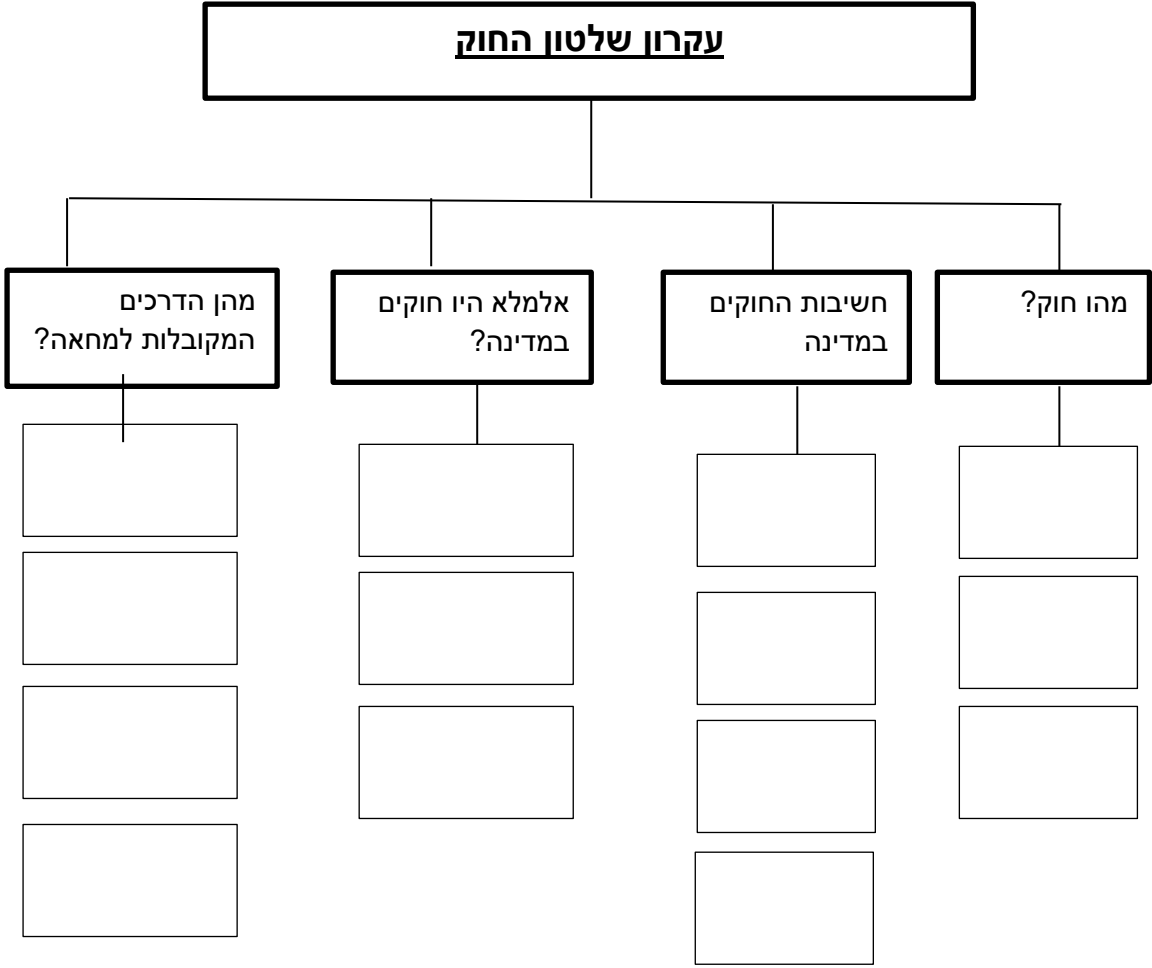
1. ציין שני עקרונות ו/או ערכים דמוקרטיים והצג כיצד הם באים לידי ביטוי בשלטון החוק.
2. חובת הציות לחוק היא תנאי הכרחי בשלטון החוק. הצג שני הסברים לחשיבות הציות לחוק.
3. הצג האם בכל מצב חובה לציית לחוק?
4. כיצד ניתן למחות בדרכים מקובלות/ דמוקרטיות על חוקי המדינה?
5. ארגוני העובדים בישראל הכריזו על שביתה כללית במשק, שכללה סגירת נמלי ים ואויר. הסחורות לייצוא נתקעו, ולחלקן נגרם נזק. היצואנים פנו לבית הדין לעבודה בדרישה שיורה לנמלים לשוב לעבודה סדירה. בית הדין נענה לבקשתם. עובדי הנמלים שחררו את הסחורות לייצוא אך סירבו לשוב לעבודה סדירה.

ציין מהו העיקרון שנפגע בשל הסירוב של הפועלים לשוב לעבודה סדירה.

עקרון _____

הסבר כיצד עקרון זה בא לידי ביטוי בקטע.

יצירת רשת מושגית

העזר במחסן מילים:

תקנות, אנרכיה, הוראות, הפגנות, סדר, צווים, בלאגן, עמותות, צווים, יציבות השלטון, שיר מחאה, איסורים, שליחת מכתב לשר בכנסת, כללים, שמירת ערכים מוסריים, תוכן החוק שומר על ערכי הדמוקרטיה, פגיעה בדמוקרטיה.

5- עקרון הכרעת הרוב

החלטות המתקבלות על ידי הסכמת רוב האוכלוסייה. הכרעת הרוב היא דרך לפתרון סכסוכים בדרכי שלום והיא מבטיחה את יציבות השלטון. ובתנאי שאין החוק משתמש בכוחו לפגיעה בערכי המשטר הדמוקרטי ובזכויות המיעוט.

מטרות יחידת הלימוד:

מה הלומדים ידעו ויבינו? עם מה הם יצאו?

- יבינו את יחסי הרוב והמיעוט בחברה הדמוקרטית
- ידונו בחשיבותה של דעת המיעוט בחברה.
- ייצרו רשת מושגית ויקשרו בין הכרעת הרוב למושגים אחרים בתחום הדעת.

שאלות פוריות

האם הרוב תמיד צודק?

האם הרוב עלול להשתמש בכוחו לרעה?

האם עקרון הכרעת הרוב מיטיב עם הדמוקרטיה או שמא סותר את ערכיה?

פעילות אקולטורסטית מעוררת סקרנות ועניין

סרטון:

<https://www.youtube.com/watch?v=OY6fv9YypvY>

"תרגיל חימום"

תלמיד אחד יצא מן הכיתה, והתלמידים האחרים יאחזו ידיים וייצרו מעגל. הם יקבעו תנאי שרק באמצעותו יוכל התלמיד לחדור לתוך המעגל. התלמיד אינו יודע שקיים תנאי כזה. נאמר לו כי לרשותו דקה וחצי להיכנס למעגל. התלמיד מנסה דרכים שונות, אך בדרך כלל אינו מנסה אמצעים כגון שכנוע, בקשה או תחבולה, אלא מפעיל כוח.

לאחר התרגיל ישוחחו התלמידים על התחושה של "להיות מחוץ למעגל":

- האם אנו מרגישים לפעמים מחוץ למעגל? (המנחה יזמין את התלמידים לספר על אירועים שחו)
- מדוע קשה להיות מחוץ למעגל? להיות מיוחד? אחר? מיעוט?
- איך מרגישים הנמצאים במעגל כלפי הנמצא מחוץ לו? ולהפך?
- האם הפעלתם כוח או השתמשתם באלימות במהלך המשחק?

עיקרון הכרעת הרוב:

עקרון הקובע שמתוך כמה אפשרויות נבחרת/ מתקבלת זו שרוב האוכלוסייה/ רוב הנציגים/רוב המצביעים תומכים בה.

אסור לרוב לקבל החלטות שפוגעות באופן לא סביר/ בלתי מוצדק בזכויות יסוד ובמיוחד בזכויות המיעוט.

בכל עניין השנוי במחלוקת, ההחלטות במדינה מתקבלות על פי רצון הרוב באמצעות הצבעה, הרוב קובע וזה משקף את הרצון של רוב האוכלוסייה.

וזאת בכדי שכל בני האדם יוכלו לחיות יחדיו למרות המחלוקות והשוני. המיעוט חייב לקבל את הכרעת הרוב, מותר לו לבקרה ולנסות לשנותה באמצעים חוקיים, אך אסור שההחלטות של הרוב יפגעו בזכויות המיעוטים שאז זהו עריצות הרוב.

הכרעת הרוב חשובה כי :

- *מבטיחה יציבות חברתית ומממשת את האינטרסים של רוב האוכלוסייה, ומצד שני, מאפשרת למיעוט להשתתף בחיים הפוליטיים כדי למנוע תחושה של קיפוח.
- *קיימת הסתברות כי ההחלטה שקיבלה את הרוב הגדול ביותר, היא גם הצודקת ביותר.
- *זהו אמצעי לפתרון סכסוכים בדרכי שלום.

ביצועי הבנה

1. לפניכם דיונים הכוללים ביצועי הבנה .
אפשר להרחיב את הדין לנושא יחסי רוב ומיעוט בחברה הישראלית לאחר בירור אילו קבוצות מיעוט הלומדים מכירים בחברה הישראלית?
ולדון בשאלות הבאות:

- האם אתם מכירים מקרים שבהם המיעוט כופה את דעתו על הרוב?
- האם החברה הישראלית דואגת לצורכי המיעוט ומתחשבת בו? הביאו דוגמאות.

קראו את הקטע הבא. כיצד מתקשרים דבריו של ג'ון סטיוארט מיל לאירועים שעלו בכיתה?

ג'ון סטיוארט מיל

"... אילו היו כל בני-אדם מחזיקים בדעה אחת, ורק אחד היה מחזיק בדעה המתנגדת, גם אז לא היו הללו רשאים להשתיקו, כשם שלא היה אותו אחד רשאי להשתיק את שאר בני-האדם, אילו היה הדבר ביכולתו. ...

השתקת דעה זו או אחרת גורמת רעה מיוחדת במינה, שעל-ידי כך מקפחים את המין האנושי כולו: לא רק את הדור הקיים, אלא גם את הדורות שיבואו, ולא רק את המחזיקים באותה דעה, אלא גם את הכופרים בה. אם הדעה נכונה, כי אז שוללים מהם את ההזדמנות להחליף טעות באמת; ואם היא מוטעית, כי אז שוללים מהם טובת-הנאה השקולה כמעט כנגד זו, כלומר, הכרת-אמת בהירה יותר ותפיסת-אמת ערה יותר, הנובעות מתוך התנגשות האמת בטעות.

...לעולם לא נוכל להיות בטוחים שהדעה שאנו רוצים להשתיקה אינה נכונה; ולו גם היינו בטוחים בזה, היה במעשה ההשתקה מן העוול אף-על-פי-כן".

ג'ון סטיוארט מיל, "על החירות" (1859), מאגנס, תשנ"ח

בהמשך הדיון כדאי לקרוא בפני התלמידים קטע מדבריו של השופט אדמונד אי' לוי, שנאמרו בעת מתן גזר דינו של יגאל עמיר, רוצח ראש הממשלה. בדבריו הדגיש

השופט כי מבחנה החשוב ביותר של הסובלנות בחברה דמוקרטית הוא דווקא בשעה של מחלוקת בין קבוצות של רוב ומיעוט:

"את הוויכוח יש לנהל כפי שנהוג במשטר דמוקרטי, בתקיפות אך גם מתוך כבוד הדדי וסובלנות. זו האחרונה מבחנה העליון הוא דווקא בשעה שנשמעות דעות לא-אהודות מפיו של מיעוט".

כיצד הדברים מתקשרים לדיון המתנהל כעת בכיתה?

2. במחסן המילים שלפניך רשימת מושגים שביב עקרון הכרעת הרוב ורשום בטבלה מושגים שלמדת המתקשרים לעקרון בהתאם לשאלות שבטבלה.

חשיבות הכרעת הרוב	הכרעת הרוב באה ידי ביטוי כאשר...

היעזר במחסן המילים:

מתוך מספר אפשרויות מתקבלת זו שרוב האוכלוסייה תומכת בה ,
מסייע לפתור סכסוכים,
רוב האוכלוסייה מרוצה והאינטרסים שלה מומשו,
מגיעים להכרעה המקובלת על רוב האנשים,
החלטה מתקבלת על פי מספר הקולות הגדול ביותר מבין המשתתפים בהצבעה,
קיימת הסתברות כי ההחלטה שקיבלה את הרוב הגדול ביותר, היא גם הצודקת ביותר.
החלטה המתקבלת על פי מספר הגדול לפחות באחד ממחצית בעלי זכות ההצבעה.

6- עקרון הגבלת השלטון

השלטון מחזיק בידיו כוח רב; שליטה על מאגרי טבע, סודות מדינה, ידע, כוח אדם, כספי מדינה ועוד. לפיכך יש צורך להגביל את כוחו.

ניתן להגביל את השלטון ע"י שני מנגנוני פיקוח והגבלה: מנגנון פיקוח פורמאלי/ מוסדי ומנגנון פיקוח בלתי פורמאלי.

מטרות יחידת הלימוד:

מה הלומדים ידעו ויבינו בסיום יחידת הלימוד? עם מה הם יצאו?

- ילמדו ויבינו מדוע חשוב להגביל את כוחו של השלטון.
- ילמדו ויבינו איך ניתן להגביל את השלטון.
- ילמדו ויבינו מי מגביל את השלטון.
- ילמדו ויבינו כי הבחירות במשטר הדמוקרטי מגבילות את כוחו של השלטון.
- יצרו רשת מושגית ויקשרו בין עקרון הגבלת השלטון למושגים אחרים בתחום הדעת.

שאלות פוריות

מדוע לדעתכם אנשים משתמשים בכוח הניתן להם לרעה?

האם המטרה מקדשת את האמצעים?

כיצד ניתן לעודד השתתפות ומעורבות פוליטית?

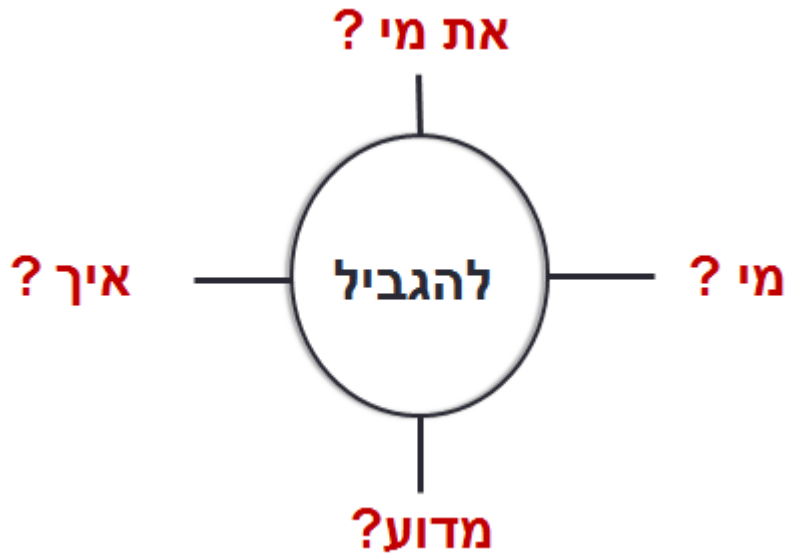
פתיחה/ טריגר:

נברר מה המשותף בין שני הקטעים הבאים:

1. הקשב למילים וצפה בקליפ: [תיסלם - פרצופה של המדינה](#)

2. ובסרטון: [ועדת הכנסת](#)

שלב ההמשגה

1. מדוע צריך להגביל את השלטון?
2. איך מגבילים את השלטון? (באמצעות פיקוח וביקורת)
3. מי מגביל את השלטון?
4. כיצד הבחירות הדמוקרטיות מהוות מנגנון להגבלת השלטון?

כלי מתודי המעודד שיח משמעותי ופיתוח חשיבה - על הגב

לארבע תלמידים מוצמד דף על הגב המכיל שאלה (מהשאלות שהוזכרו למעלה), על כל דף שאלה שונה הילדים מסתובבים ביניהם וכותבים תגובות/ תשובות לשאלות אח"כ, מורידים את הדפים ומקיימים דיון בנושא.

דף מידע 1

מדוע צריך להגביל את השלטון?

השלטון מרכז בידו עוצמה רבה

- שליטה על משאבים כלכליים
קרקעות, אוצרות טבע, מפעלים ממשלתיים, מיסים.
 - שליטה על משאבים אנושיים
מומחים המסייעים לממשלה בעיצוב וביצוע מדיניותה.
 - שליטה על מקורות מידע
בתחומי הפנים, החוץ והביטחון.
 - שליטה על מנגנוני אכיפה
משטרה, צבא.
- השלטון עלול לנצל לרעה, לנהוג בעריצות ולפגוע בזכויות האדם.

דף מידע 2

כיצד הבחירות הדמוקרטיות מהוות מנגנון להגבלת השלטון?

הבחירות הדמוקרטיות הן הליך מרכזי ותנאי הכרחי לדמוקרטיה, באשר הם אמצעי לחילופי שלטון בדרכי שלום ואמצעי רב עצמה להגבלת השלטון, שכן כהונתם של הנציגים תלויה בבחירתם. א. מבחינת האזרח: בחירות במחזוריות קבועה מאפשרות לו להחליף את השלטון שלא פעל נאמנה. ב. מבחינת השלטון: כהונתם של הנציגים תלויה בבחירתם, לכן מועד הבחירות משמש מעין מנורת אזהרה המסמנת לו כי קרב המועד בו עליו לתת דין וחשבון בפני ציבור בוחרים, ולכן, כדי להיבחר שוב, עליו לפעול גם במהלך כהונתו(ולא רק ערב בחירות) בהתאם לסדרי המשטר והחוק, ו/או בהתאם לרצון בוחריו.

דף מידע 3

מי מגביל את השלטון?

מנגנוני פיקוח וביקורת בלתי פורמאליים:	מנגנוני פיקוח וביקורת פורמאליים:
ביקורת על ידי אזרחים או קבוצות הפועלים מתוך <u>יזמה אישית</u>	ביקורת על ידי מוסדות, שסמכותם לפעול <u>מסח החוק</u>
• אומנות	• מערכת (בית) המשפט
• תקשורת	• כנסת (הפרלמנט)
• דעת קהל	• מוסד מבקר המדינה

אמצעי הפיקוח והביקורת הפורמאליים (מוסדיים)

1. האמצעים שבידי הרשות המחוקקת (הפרלמנט)

- א. חקיקה: רשויות השלטון מוסמכות לפעול רק בתנאי שיש חוק המסמך אותן לכך. על ידי כך, שולט הפרלמנט על חופש פעולתה של הרשות המבצעת.
- ב. הצבעות אי אמון (רק במשטר פרלמנטרי): באמצעות הצבעות אי אמון חברי הפרלמנט יכולים להביא לסיום כהונת הממשלה. הצורך בתמיכת הרוב בפרלמנט גורם לריסון הממשלה.
- ג. שאלות/הצעות לסדר היום: באמצעותן יכולים חברי הפרלמנט לחשוף את מדיניות הממשלה ופעולותיה בפני התקשורת והציבור, דבר בעשוי לשנות את דעת הקהל כנגד הממשלה.
- ד. אופוזיציה: אופוזיציה פרלמנטארית לוחמת, מבקרת את פעולות הממשלה ומעוררת את מודעות הציבור למדיניותה ופעולותיה.

2. האמצעים שבידי הרשות השופטת

- א. פיקוח על חוקיות השלטון: בוחנת האם פעולות השלטון נעשות בהתאם לחוק.
- ב. הגנה על זכויות האדם והאזרח: היא מגינה, (בעיקר בג"ץ), על זכויות האדם והאזרח מפני רשויות השלטון, ובכך מונעת עריצות ושרירותיות.

3. האמצעים שבידי הרשות המבצעת עצמה

א. היועץ המשפטי לממשלה:

1. תפקידו להבטיח שרשויות השלטון פועלות בהתאם לחוק. 2. תפקידו להבטיח שרשויות השלטון יפעלו בהתאם לאינטרס הציבורי.

ב. וועדות חקירה ממלכתיות:

וועדת חקירה מוקמת ע"י הממשלה בדרך כלל בעקבות לחץ ציבורי על מנת לברר סוגיה שעוררה סערה ציבורית בשל מעשה או מחדל ממשלתי. ועדות החקירה זוכות לאמון ויוקרה ציבוריים רבים עקב הסמכויות המעין שיפוטיות הרבות המוקנות לה ומהעובדה שבראשה מכהן שופט.

4. האמצעים שבידי מוסד ביקורת המדינה

א. מבקר המדינה

מבקר המדינה בודק את הפעולות השלטוניות בתחומי המנהל התקין, החוקיות, היעילות וטוהר המידות. את ממצאי הביקורת הוא מפרסם בכל שנה בכל אמצעי התקשורת באמצעות דו"ח המכונה "דו"ח מבקר המדינה" - דבר שעשוי לעורר את דעת הקהל כנגד הממשלה ובכך מרתיע את רשויות השלטון מפני חריגה מפעילות תקינה.

ב. נציב תלונות הציבור ("אומבודסמן")

זהו תפקידו השני של מבקר המדינה. בתפקידו זה הוא מטפל בפניות של אזרחים, הסבורים שרשויות השלטון פגעו בהם או חרגו מסמכותם, ובכך הוא מניע את השלטון לפעול בהתאם לכללים נאותים.

אמצעי הפיקוח הבלתי פורמאליים (חוץ מוסדיים)

א. אמצעי התקשורת הכתובה המשודרת והמקוונת

התקשורת מספקת ו/או חושפת מידע ומביעה עמדות בנוגע לפעולות השלטון. לאור כוחה העצום בעיצוב דעת הקהל, השלטון נאלץ להביא זאת בחשבון בבואו לפעול או לקבוע מדיניות

ב. "דעת קהל" (הפגנות, שביתות, עצרות ועצומות)

הציבור יכול באמצעות דרכים אלה לעורר מודעות ציבורית שתגרום להפעלת לחץ על השלטון לשנות את מדיניותו. מכיוון שהשלטון תלוי בתמיכת הציבור עליו לשקול ולהתחשב במחאה הציבורית.

ג. "אמנות" (ספרות, קולנוע, תיאטרון, סטירה, אמנות פלסטית)

האמנות על סוגיה השונים עשויה למתוח ביקורת פוליטית-חברתית, וליצור דעת קהל היכולה לאלץ את השלטון לשנות את מדיניותו.

ביצועי הבנה

תרגול יישום והטמעה עקרון הגבלת השלטון

1. הבא דוגמאות אקטואליות מהמדיה בהם האזרחים מעבירים ביקורת על השלטון.

2. הכנת תערוכה משותפת – הקבוצה מכינה תערוכה על נושא : הגבלת השלטון. רצוי שתהיה כמה שיותר יצירתית ותכלול מוצגים מעניינים :שירים, מאמרים, פסלים, חפצים, היגדים, מצגות וקריקטורות המביאות ביקורת על השלטון.

3. ציין את מנגנון הפיקוח והביקורת (פורמאלי / בלתי פורמאלי) שבא לידי ביטוי בצילומים הבאים.

הסבר מדוע החלטת כך ?

מדינת ישראל
המשרד לביטחון הפנים
בלמים

לשכת המבקר

ירושלים, כ' באולול, התשע"א
19 ספטמבר 2011

לוח תמוצה

הנדון: ביקורת בנושא "ממשלה ירוקה" - פסוס הדוח

1. על פי תוכנית העבודה השנתית של אגף הביקורת במשרד לביטחון הפנים, החלה בחודש ינואר 2011 ביקורת בנושא "ממשלה ירוקה".
2. הביקורת נערכה על ידי מנהלת תחום פיקוח בקרה ומעקב.

מטרת הביקורת

3. בחינת יישום החלטת הממשלה מס' 1057 מתאריך 13 בדצמבר 2009 בנושא "ממשלה ירוקה" במשרד לביטחון הפנים.

שיטת הביקורת

4. א. הביקורת עיינה במסמכים הרלוונטיים הבאים : החלטת ממשלה מס' 1057 מתאריך 13 בדצמבר 2009, הנחיות המשרד להגנת הסביבה, סיכומי פרוטוקולים של הצוות המשרדי הירוק ודוח סקר מצב קיים של החברה המייצגת מחודש נובמבר 2010.
- ב. דוח טיוטה הופץ לתתייחסות סמנכ"ל המשרד והתקבל בתאריך 7 בפברואר 2011 והוא מצורפת כנספח לדוח הביקורת.

ציון :

הסבר :

ציון :

הסבר :

4. לפניך קטע מהעיתון

ציין מהו מנגנון הפיקוח והביקורת (פורמאלי / בלתי פורמאלי) שבא לידי ביטוי בקטע הבא, הסבר את תשובתך.

יו"ר הוועדה לביקורת המדינה אמנון כהן: מפעל הפיס הוא נאמן הציבור, חובה לוודא שכל הכספים מנוצלים היטב לצרכי הציבור

17 בנובמבר 2014, כ"ד בחשון תשע"ה, בשעה 14:00
הוועדה לביקורת המדינה בכנסת, דנה היום (שני) בדו"ח מבקר המדינה בקרת מפעל הפיס על שימוש במבני ציבור שמימן את הקמתם. ע"פ הדו"ח, הרשויות במקומות רבים, לא הקפידו כי השימוש במבנים שמפעל הפיס מימן את הקמתם – לא היה כפי הייעוד, למרות התחייבות הרשויות, מבנים רבים לא עומדים בתקני הבטיחות והתחזוקה, חלקם ננטשו ונבזזו, וכשליש – טרם הופעלו כלל, למרות שהושלמה בנייתם. הדו"ח גם מותח ביקורת על רשויות המשתהות ומתמהמהות בהשלמת מבנים, למרות שקיבלה עבורם מימון ממפעל הפיס

5. במחסן המילים שלפניך רשימת מושגים סביב עקרון הגבלת השלטון

רשום בטבלה מושגים שלמדת המתקשרים להגבלת השלטון בהתאם לשאלות שבטבלה

ניתן להגביל את השלטון באמצעות:	מדוע צריך להגביל את השלטון?

מחסן מילים:

<p>פיקוח וביקורת מנגנונים פורמאליים למנוע פגיעה בזכויות אדם, תקשורת, הפגנות, מניעת שרירותיות השלטון מנגנונים בלתי פורמאליים השלטון מרכז בידו עוצמה רבה אותה הוא עשוי לנצל לרעה בתי משפט, מחאה, מבקר המדינה, הצעת אי אמון בכנסת. למנוע עריצות השלטון</p>

7-רשויות השלטון – עקרון הפרדת הרשויות

יש 3 הרשויות במדינה הן : כנסת- רשות מחוקקת, ממשלה- רשות מבצעת, בתי המשפט- רשות שופטת.

לכל רשות תפקיד משלה : לכנסת יש סמכות חקיקה, לממשלה סמכות ביצוע ולבתי המשפט סמכות ליישב סכסוכים.

ויחד עם זאת, כל רשות מפקחת ומבקרת על שתי הרשויות האחרות.

המטרה : פיזור העוצמה השלטונית באמצעות איזונים ובלמים (Checks and balances)

מטרות יחידת הלימוד :

מה הלומדים ידעו ויבינו בסיום יחידת הלימוד? עם מה הם יצאו ?

- ילמדו מי הן רשויות השלטון ומה תפקידן.
- ילמדו ויבינו מהו עקרון הפרדת הרשויות.
- ילמדו שלכל רשות תפקיד משלה .
- יבינו מהו הרעיון שעומד מאחורי הפרדת הרשויות.
- יבינו את חשיבות הפרדת הרשויות להבטחת חירותו של האזרח מפני עריצות השלטון.
- ייצרו רשת מושגית ויקשרו בין הפרדת רשויות למושגים אחרים בתחום הדעת.

פעילות אקולטורסטית מעוררת סקרנות ועניין

צפייה בסרטון

(המלצה למורה לראות את הסרטון עד סופו ובכיתה להקרין רק עד לזמן 2:59)

קישור : <https://www.youtube.com/watch?v=ExCyVNBrsq>

שאלות לדיון לאחר הצפייה :

- מה היו סמכויותיו של המלך (בשלטון מונרכי)?
- מה דעתכם על המשפט : "תן כוח לכל אדם ועל ידי זה אתה תצבור כוח"? למה התכוון נציג העם באומרו משפט זה?
- במה שונות מדינות שיש בהם מלך לבין מדינות שאין?

מי הן רשויות השלטון ?

שאלות פוריות

לדיון:

- מדוע קיים חשש שהשלטון הנבחר על ידי העם, יהפוך לעריץ על אותו עם שבחר בו?
- מדוע לדעתכם יש צורך בהפרדה זו? הרי במדינות שיש בהם מלך או שבעבר היה מלך כל הרשויות היו בידיו?
- במה נפרדות הרשויות זו מזו?

עקרון הפרדת רשויות:

יש לחלק את העוצמה השלטונית בין
3 רשויות שלטוניות

1. הרשות המחוקקת (פרלמנט / כנסת)
2. הרשות המבצעת (הממשלה)
3. הרשות השופטת (בתי משפט)

כל אחת מהרשויות ממלאת את התפקיד העיקרי שהוטל עליה.

בין שלוש הרשויות מתקיימת מערכת יחסי גומלין של פיקוח, איזון, ריסון, בלימה וביקורת.

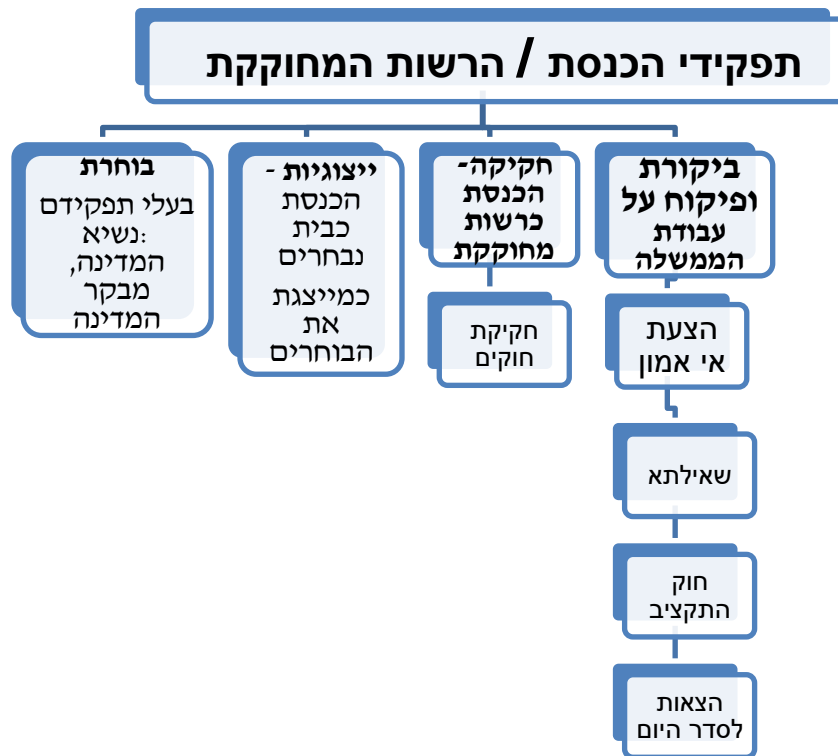
מטרת הפרדת הרשויות:

*להגביל את השלטון

* למנוע את ריכוז הכוח בידי גורם שלטוני אחד, מונע את עריצות השלטון (פיזור העוצמה השלטונית).

* להגן על זכויות האדם והאזרח

* לקיים מערכת שלטונית יעילה ותקינה הנתונה לביקורת.

ייצוגיות - הכנסת כגוף מייצג כבית נבחרים של המדינה

הכנסת, מורכבת מסיעות המייצגות את ציבור הבוחרים, שהצביעו עבור רשימות המועמדים במערכת הבחירות. בישראל שיטת הבחירות היא יחסית כך שיש ייצוג יחסי בכנסת לקבוצות השונות המרכיבות את החברה הישראלית. חברי הכנסת מייצגים את הרעיונות, האינטרסים, הצרכים של בוחריהם באמצעות: הצעות לסדר, הצעות חוק, ביקורת על עבודת הממשלה.

חקיקה - הכנסת כרשות מחוקקת

אחד מתפקידיה של הכנסת כרשות מחוקקת היא קביעת החוקים על פיהם ינהגו האזרחים ורשויות השלטון. הכנסת מחוקקת חקיקה ראשית. בה היא קובעת הוראות חוק כלליות. החוקים קובעים את דרכי ההתנהגות, את סדרי השלטון. גם האזרחים וגם אנשי השלטון כפופים באותה מידה לחוק.

ביצועי הבנה

1. עיינו בסיעות הכנסת :

בחרו שתי סיעות וקראו את המידע על הסיעה.

ניתן לקרוא ולצפות בדיונים במליאת הכנסת ובפרוטוקולים של ועדות הכנסת.

הסבירו כיצד כל אחת מהסיעות מייצגת את ציבור הבוחרים שלה.

2. עיינו בסדר היום של המליאה

בסדר היום של ועדות הכנסת

ציינו שני נושאים שהועלו על ידי חברי הכנסת במליאה ובוועדות הכנסת הסבירו

באיזה כלי של ביקורת השתמשו (אי אמון, חוק התקציב, שאילתה, הצעה לסדר

יום)

ביצועי הבנה

1. חברי הכנסת הם נבחרי הציבור ותפקידם הוא לייצג את האינטרסים של הבוחרים ואת הרצון שלהם.
איזה עקרון מתבטא כאן?

- א. עקרון שלטון החוק
- ב. עקרון הגבלת השלטון
- ג. עקרון שלטון העם
- ד. עקרון הפלורליזם

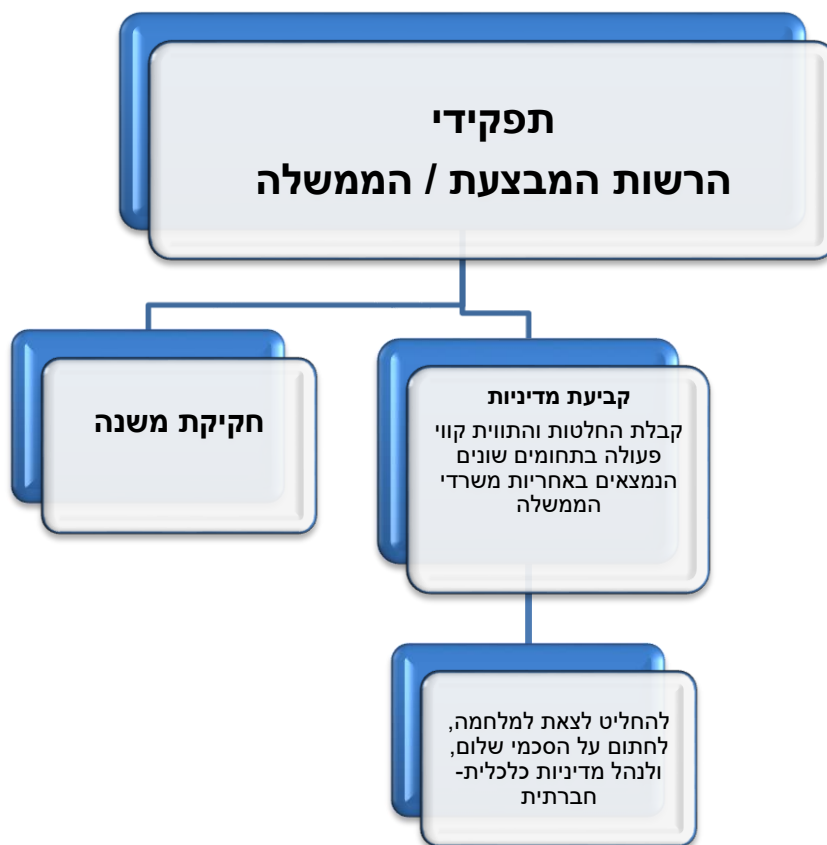
נמק את תשובתך:

2. חברי הכנסת מייצגים את הדעות השונות שקיימות בחברה הישראלית
איזה עקרון דמוקרטי מבטא הרכב חברי הכנסת?

- א. עקרון שלטון החוק
- ב. עקרון הפלורליזם
- ג. עקרון הכרעת הרוב
- ד. עקרון הגבלת השלטון.

נמק את תשובתך: _____

להרחבה: [מהי הכנסת](#)

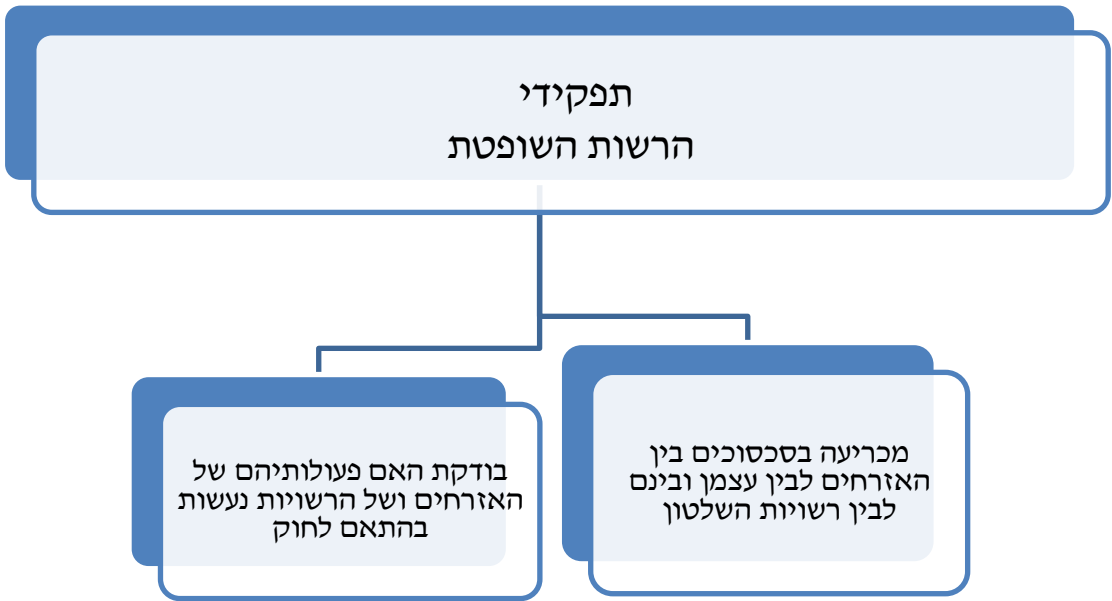

חקיקת משנה:

- חקיקה הנעשית על ידי הרשות המבצעת / השרים / רשות מקומית (באמצעות: צווים, תקנות, חוקי עזר עירוניים)
- נועדה לאפשר ביצוע החוק וקידום מטרותיו ע"י פירוט העקרונות שנקבעו בחקיקה ראשית.
- אסור שחקיקת משנה תסתור חקיקה ראשית.

דוגמא לחקיקה ראשית וחקיקת משנה

חקיקת משנה נעשית על ידי הממשלה:	חקיקה ראשית שנעשתה בכנסת:
<p>חוק הרשויות המקומיות (סידורים לנכים), 1. סידורים לנכים במדרכות: ליד כל צומת שבו רשאים הולכי רגל לחצות את הכביש ובכל מעבר חציה מסומן יהיו המדרכה, אי התנועה ואבני השפה מונמכים באופן המאפשר ירידה ועליה מוחות בעגלת נכים לכביש וממנו בשיפוע שלא יעלה על 10%. 2. מעבר לעגלות נכים: לא יוקם ולא יוצב על מדרכה מתקן כלשהו, אלא אם כן הושאר מרווח למעבר מוח לעגלת נכים. 3. הוראות מעבר: במדרכה, אי תנועה ואבני שפה הקיימים ביום תחילתו של חוק זה, יותקנו שיפועים כאמור בסעיף 1 תוך חמש שנים מיום תחילתו של חוק זה, ובלבד - (1) שיותקנו בהדדמסת הראשונה בה מתקנים או משפצים מדרכה קיימת; וכן (2) שמדי שנה יותקנו שיפועים כאמור ב-20% לפחות מהמדרכות הקיימות, תוך מתן עדיפות למעברים בקרבת בנינים ציבוריים.</p>	<p>בכנסת נחקק חוק שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות העוסק באיסור הפליה והבטחת נגישות. החוק החדש מחייב הנגשת מבנים תשתית וסביבה קיימים וחדשים וכן הנגשת השירות הניתן לציבור באופן שאנשים עם מוגבלות פיזית, חושית, נפשית, שכלית, קוגניטיבית והתפתחותית יוכלו להיכנס, לנוע, לגשת וליהנות באופן מלא מכל מקום ציבורי ומהשירות הניתן בו. חובת הנגישות חלה על בנייני ציבור, שטחי מסחר, מוסדות ציבור, בתי ספר ומרפאות, מוסדות להשכלה גבוהה, מרכזי תעסוקה, אתרי בילוי וטבע, צמתים ומדרכות, גשרים להולכי רגל, גנים ציבוריים.</p>

להרחבה: מהו בית המשפט העליון

ביצועי הבנה

הכנת לוח אקטואליה
לפני התלמידים מונחים עיתונים שונים עדכניים ורלוונטיים.
על התלמידים למצוא כתבות ובהם דוגמאות לתפקידי רשויות השלטון.
התלמידים ידביקו את גזרי העיתון על בריסטול המחולק לשלוש חלקים על
פי שלוש הרשויות.
יש לתלות את הלוח בכיתה.

משימה 2:

הסבר את הקשר שבין הפרדת הרשויות לבין עקרון הגבלת השלטון ?

משימה 3:

במחסן המילים שלפניך רשימת מושגים שביב עקרון הפרדת הרשויות
רשום בטבלה מושגים שלמדת המתקשרים לעקרון בהתאם לשאלות
בטבלה.

תפקידיהם של רשויות השלטון	חשיבות הפרדת הרשויות

לחוקק חוקים
להגביל את השלטון
למנוע ריכוז הכוח בידי גורם אחד ,
לקבל החלטות מדיניות
למנוע עריצות השלטון
לייצג את הרעיונות האינטרסים והצרכים של בוחריהם ,
להכריע בסכסוכים בין האזרחים.

ביצועי הבנה

תרגול יישום והטמעה – עקרונות הדמוקרטיה

קרא את האירועים הבאים והקף בעיגול את התשובה הנכונה - מהו העיקרון הדמוקרטי המופיע באירוע

1. לאחרונה גיבשה ממשלת ישראל תכנית כלכלית חדשה בניסיון להתמודד עם המשבר הכלכלי בארץ. כדי להפוך את התכנית הכלכלית הזו לחוק, היא הובאה לדין בוועדת הכספים של הכנסת, ושם נמתחה עליה ביקורת קשה על ידי חברי כנסת רבים.

- א. עקרון הפלורליזם
- ב. עקרון שלטון החוק
- ג. עקרון הכרעת הרוב
- ד. עקרון הגבלת השלטון

2. מדינת ישראל מחייבת את יצרני הסיגריות להצמיד תווית אזהרה למוצרים שהם משווקים. באזהרה עליהם לכלול פירוט של הנזקים העלולים להיגרם למעשן ולמי שנמצא בסביבתו. המדינה מעוניינת לצמצם את העישון, ולהביא לידיעת כל אדם מהו הסיכון הכרוך בעישון כדי שיוכל להחליט על פי שיקול דעתו אם לעשן או לא. יצרני הסיגריות שלא יפעלו על פי הכללים המחייבים ייענשו, ויוטלו עליהם קנסות כבדים.

- א. עקרון שלטון העם
- ב. עקרון שלטון החוק
- ג. עקרון הכרעת הרוב
- ד. עקרון הגבלת השלטון

3. באחת מרשתות הרדיו הוחלט להעלות תכנית מוזיקלית חדשה. בדיון שנערך הוחלט שבתכנית יש לשדר בכל פעם סוג מוזיקה שונה, בהתאם לטעמים של ציבורים שונים.

- א. עקרון הפלורליזם
- ב. עקרון שלטון החוק
- ג. עקרון הכרעת הרוב
- ד. עקרון הגבלת השלטון

4. במהלך משחק כדורגל שנערך בין בית"ר ירושלים לקבוצת בני סכנין, אוהדי בית"ר פצחו בשירים בגנותו של הנביא מוחמד ובקריאות "מוות לערבים".

לאחר המשחק התראיין אחד מאוהדי בני סכנין ואמר: "בישראל חושבים שמשטר דמוקרטי זה לתת לנו הערבים להצביע בבחירות, ולשמור שכולם יצייתו לחוק.

אני חושב שישראל תהיה דמוקרטיה רק כשכולם כאן יפנימו את התפיסה שגם לערבי, כמו לכל אדם אחר, מגיע שוויון מלא וחופש לבחור כיצד לחיות את חייו.

התנהגות האוהדים במגרש רק מראה, שאף אחד לא מפנים פה את ההשקפה לפיה דמוקרטיה אינה רק שלטון הרוב, אלא גם ובעיקר הגנה על כבוד האדם ועל זכויות הפרט והמיעוט".

העיקרון הדמוקרטי שנפגע בדבריהם של אוהדי בית"ר

- א. עקרון שלטון העם
- ב. עקרון שלטון החוק
- ג. עקרון הכרעת הרוב
- ד. עקרון הסובלנות

5. שני חברי כנסת הציעו הצעת חוק לפיה: אם 50,000 אזרחים בעלי זכות הצבעה יתמכו בהצעת חוק, הכנסת תהיה חייבת לדון בה. לפי ההצעה, האזרחים יוכלו לתמוך ולקדם הצעות בתחומים מסוימים, דוגמת חינוך, תחבורה, איכות הסביבה ועוד. אחד מיוזמי ההצעה אמר כי הערך הראשון אותו הוא מבקש לקדם הוא האפשרות לבטא את רצון האזרחים בצורה הבהירה ביותר ולערב אותם בהליך הדמוקרטי.

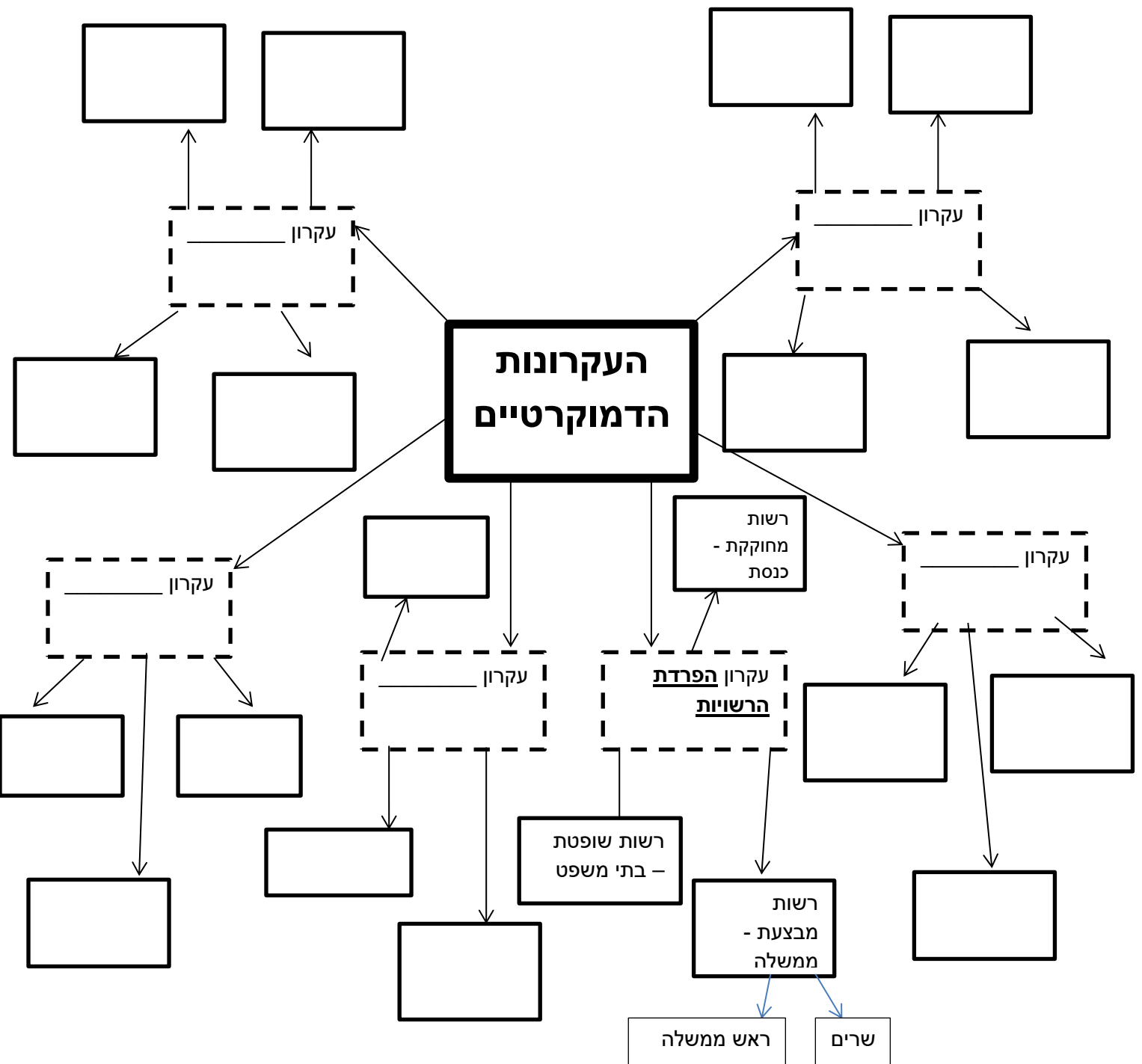
העיקרון הדמוקרטי שבא לידי ביטוי בדברי חבר הכנסת יוזם ההצעה

- א. עקרון שלטון העם
- ב. עקרון הגבלת השלטון.
- ג. עקרון הכרעת הרוב
- ד. עקרון הפלורליזם.

יצירת רשת מושגית

לפניך רשת מושגית סביב **העקרונות הדמוקרטיים** ובה ריבועים ריקים וקבוצת ריבועים מלאה (לדוגמה).

רשום בכל ריבוע מקווקו את שמות העקרונות הדמוקרטיים שלמדת ו**בריבועים הריקים** רשום מושגים שלמדת המתקשרים לכל עקרון (ראה בדוגמה). ניתן להוסיף יותר ככל הניתן.

לסיכום

מה ידע ויבין התלמיד בסיום לימוד היחידה

במשטר הדמוקרטי ישנם יתרונות:

2. בדמוקרטיה העם שולט באמצעות נציגיו הנבחרים.
3. בדמוקרטיה כוחו של השלטון מוגבל, והוא מתחלק בין גופים שונים.
4. בדמוקרטיה כוחו של העם לבקר את השלטון ולהביא לשינויים במדינה.
5. בדמוקרטיה השלטון שולט באמצעות חוקים וכולם כפופים לחוקים
6. בדמוקרטיה השלטון מתחלף באמצעות בחירות חופשיות.
7. בדמוקרטיה הרוב מחליט אבל מתחשבים גם בדעת המיעוט.
8. בדמוקרטיה יש ביטוי לדעות שונות ולאינטרסים רבים.
9. בדמוקרטיה יחידים וקבוצות יכולים להחליט כיצד לחיות את חייהם.

מבדק הצלחה בנושא עקרונות הדמוקרטיה :

1. בסודן היה סכסוך ממושך בין תושבי צפון המדינה לתושבי דרום המדינה. כדי לסיים את הסכסוך הוחלט לערוך **הצבעה** שבה יחליטו תושבי הדרום אם הם רוצים להיפרד מהצפון , ולהקים מדינה משלהם, התקיימה הצבעה ובה **הצביעו כתשעים אחוז** מהמשתתפים בעד הפירוד.

העיקרון הדמוקרטי שהתממש בתהליך שהתרחש בסודן הוא :

- א. עקרון שלטון העם
- ב. עקרון הפלורליזם
- ג. עקרון הכרעת הרוב
- ד. עקרון הגבלת השלטון.

הצג את המושג שהקפת והסבר את תשובתך על פי הקטע

3. באחת המדינות פרסמה רשות הדואר חוברת הנחיות בנושא הנפקת בולים חדשים. בחוברת נאמר כי רצוי שהאיורים על גבי הבולים החדשים יהיו **מגוונים** ויתבססו על **נושאים המייחדים קבוצות שונות** באוכלוסייה.

העיקרון הדמוקרטי שבאה לידי ביטוי בהנחיות של רשות הדואר הוא :

- א. עקרון שלטון העם
- ב. עקרון הפלורליזם
- ג. עקרון הכרעת הרוב
- ד. עקרון הגבלת השלטון.

הצג את המושג שהקפת והסבר את תשובתך על פי הקטע

נושא שלישי - זכויות טבעיות / זכויות האדם הבסיסיות

ערך החיים / הזכות לחיים והזכות לביטחון (שלמות הגוף)

ערך החיים והזכות לחיים ולביטחון נובעות מהתפיסה המוסרית בדבר ערכם של חיי אדם. זוהי הזכות הראשונה במעלה, ובהתנגשות בין זכויות, היא הזכות שתכריע.

מטרות יחידת הלימוד

מה הלומדים ידעו בסיום יחידת הלימוד? עם מה הם יצאו?

- ידעו ויבינו שהזכות לחיים נובעת מן התפיסה המוסרית בדבר ערכם של חיי אדם.
- ילמדו, יבינו ויתנסו בפתרון דילמות מוסריות הנוגעות לזכות לחיים.
- ייצרו רשת מושגית ויקשרו בין ערך החיים למושגים אחרים בתחום הדעת.

אמצעים נדרשים להפעלה: מחשב, מקרן

פעילות אקולטורסטית מעוררת סקרנות ועניין

פתיחה / טריגר:

המורה משמיע לתלמידים את השיר של: [הדג נחש – "עוד אח אחד"](#)

התלמידים נדרשים לציין זכות אדם שהסרטון עוסק בה.

לאחר הצפייה ושמיעת השיר, המורה יחד עם התלמידים מציגים את ההגדרה:

הזכות לחיים ולביטחון

הזכות לחיים ולביטחון (הזכות לשלמות הגוף) היא הזכות הראשונה במעלה והבסיסית ביותר, היא נובעת מהכרה בסיסית של נטילת חייו של אדם או פגיעה בגופו בכוונה היא המעשה הבלתי מוסרי ביותר בחברה האנושית. זכות זו אינה רק הזכות לאי-פגיעה בחיים עצמם, אלא, היא יכולה לכלול גם את זכותו של האדם שלא לחיות בפחד מפני פגיעה פיזית או מפני השפלה - מי שמאויס, נפגעת זכותו לשלמות הגוף.

("להיות אזרחים בישראל, מדינה יהודית ודמוקרטית", עמ' 135)

סימן השאלה מתעורר כשהיא מתנגשת בזכותו של אחר / בזכות אחרת / בחובתה של החברה .
הזכות לחיים ולביטחון באה לידי ביטוי בחקיקה של המדינה האוסרת על רצח, אלימות, אונס, תקיפה, הריגה וכיו"ב. הכלים שבאמצעותם מבטיחה המדינה את הזכות לחיים ולביטחון הם המשטרה, הצבא והמערכת המשפטית

ביצועי הבנה

דילמות מוסריות הנוגעות לזכות לחיים

❖ שלב א' במליאה

המורה מציג בפני התלמידים את הדילמה הבאה במטרה לערער את תפיסתם ולחשוב יחד על הזכויות המתנגשות. לאחר מכן התלמידים יתנסו בעצמם בקבוצות עבודה.

כיצד לדעתכם צריך לנהוג / הרופאים צריכים לנהוג במקרה שבו אדם מסרב לקבל טיפול רפואי שיכול להצילו ממוות?

לאחר הדיון נקריין את דבריו של הרב ד"ר בני לאו

<https://www.youtube.com/watch?v=JmkqNEa1cy4>

❖ שלב ב' – עבודה בקבוצות

לפניכם מס' מקורות העוסקים בדילמות מוסריות הנוגעות לזכות לחיים וביטחון. המליאה תחולק ל 3 קבוצות, כל קבוצת תלמידים תעסוק בדילמה ותפעל עפ"י ההוראות. ולבסוף תציג את דעותיה במליאה.

❖ שלב ג' – סיכום במליאה

האזינו לשיר: ["תנו לגדול בשקט" / שלומי שבת](#)

- מהי הכמיהה / התקווה בשיר ?
- למי פונה הדובר בשיר ששמענו בפתחת הפעילות לעומת השיר הנוכחי. ערכו השוואה ביניהם.

נספחים - מקורות העוסקים בדילמות מוסריות הנוגעות בערך/זכות לחיים:

קטע 1 : פגיעה בחיים.

- קראו את הכתבה על משפט הרצח של [אבינועם שושן](#) בחוף הים בחיפה. (נספח 1)
- א. מהם הנימוקים בעד ונגד העונש שהוטל על הרוצח?
- ב. מהי הדילמה המוסרית שעמדה בפני השופטים?

קטע 2: המתות חסד

- קראו את הכתבה הבאה: [המתת טרי שיאבו-בעד ונגד](#) (נספח 2)
- א. הסבירו בקצרה את הבעיה המוצגת.
- ב. מהם הנימוקים בעד ונגד המתת החסד?
- ג. מהי הדילמה המוסרית שעמדה בפני בתי המשפט בארה"ב?
- ד. כיצד לדעתכם יש לנהוג במקרה המוצג.

קטע 3: עונש מוות

הוצאה להורג על ידי רשויות. יש הטוענים, שהטלת עונש מוות היא עצמה פגיעה בזכות לחיים, וככזו היא לעולם בלתי מוצדקת. ברוב הארצות הדמוקרטיות אין עונש המוות נהוג כיום. המדובר בקנדה, אוסטרליה, ניו זילנד, כמעט כל מדינות אירופה, וחלק מארצות אמריקה הלטינית. אירלנד הייתה המדינה הראשונה בעולם אשר בשנת 1990 אסרה על עונש המוות בחוקתה, לאחר משאל עם. בעולם נאסר עונש המוות בשמונים מדינות, 22 מדינות לא הוציאו איש להורג בעשר השנים האחרונות, ובארבע עשרה מדינות נהוג עונש המוות רק לפשעים יוצאי דופן בחומרתם (לדוגמה, פשעי מלחמה). ב-78 מדינות, לרבות מדינות באפריקה, המזרח התיכון, אסיה, האיים הקריביים, יפן וארצות הברית, עדיין נוהג עונש המוות.

קראו את המקורות הבאים: [טעויות בגזר דין מוות](#) (נספח 3), [בקשת הסליחה של הנידון למוות](#). (המשך נספח 3)

הציגו :

האם יש אנשים שזכותם לחיים חשובה פחות מזכותם לחיים של אחרים?

נספח 1

18 שנות מאסר נגזרו על תושב חיפה, שדקר למוות אדם בעקבות ריב כלבים

בית המשפט קרא להילחם בתרבות הסכין "שהשתלטה על המדינה".

בית המשפט המחוזי בחיפה גזר אתמול 18 שנות מאסר על ברק צרפתי, תושב חיפה שהורשע בהריגת אבינועם שושן בחוף בחיפה ב-2003 בעקבות ריב בין כלבים. "גם עונש של 20 שנה לא היה מספיק כדי לכפר על המעשה", קראו בני משפחתו של שושן לאחר הקראת גזר הדין. במקום התפתחו חילופי דברים קשים בין המשפחות, ומאבטחי בית המשפט נאלצו להוציא את בני משפחת שושן מיציאה צדדית על מנת למנוע עימות.

נשיא ביהמ"ש המחוזי, מיכה לינדנשטראוס, התייחס בגזר הדין ל"תת-תרבות הסכין שהשתלטה על המדינה" וקרא לרשויות החוק לאכוף בקשיחות את האיסור לשאת סכינים. חברו של צרפתי, אושרי מלול, שהיה שותף לתגרה והורשע בתקיפה בנסיבות מחמירות לאחר שתקף את ענת שושן, אלמנתו של הנדקר, נידון לשנת מאסר בפועל.

בגזר הדין הזכירו השופטים לינדנשטראוס, יצחק עמית ויצחק דר כי הם אמנם זיכו את צרפתי מאשמת רצח, אך הרשעתו בהריגה היתה "כחוט השערה" מהרשעה ברצח. "לדאבון הלב נקטפו כאן חיים של איש צעיר ומוכשר, בן, אח ובעל למופת בדמי ימיו ואת הנעשה כתוצאה מטרגדיה נוראה זו, לא ניתן להשיב. החלל שנוצר בחייה של משפחת הקורבן לא יתמלא עוד לעולם", כתבו השופטים.

השופטים הוסיפו כי "עצם נשיאת סכין כתופעה שהפכה מקובלת בחברה, מביאה בסופו של יום לשימוש בסכין בגין דבר של מה בכך... דומה כי הגיעה העת להחמיר בענישה על עצם החזקת הסכין, וייתכן שהגיעה השעה לשלטונות המשטרה להנחות שוטרים לעצור כל מי שנמצא וסכין בכליו".

אבינועם שושן נדקר למוות ב-30 באפריל 2003, בטיילת בחוף הדרומי של חיפה. שושן ואשתו ענת ישבו בפאב "נירוונה". יחד איתם היו שני כלביהם. ברק צרפתי ואושרי מלול הגיעו גם הם אל הטיילת ועמם כלב. אחד מכלביהם של הזוג שושן רץ לכיוון כלבו של צרפתי, זה בעט בראשו של הכלב ואז ניגשה ענת שושן לצרפתי והחלה לצעוק עליו. הויכוח הידרדר לתגרה - ענת שושן הוכתה בפניה על ידי מלול ובאותו זמן החליפו שושן וצרפתי מהלומות. בשלב כלשהו שלף צרפתי אולר מכיסו ודקר את שושן בלבו. מיד אחר כך נמלטו צרפתי ומלול מהמקום.

אתמול אמרה ענת שושן כי היא שמחה שהפרשה הסתיימה וכי היא מקווה שקריאת השופטים נגד הסכינאות תגיע לכמה שיותר אנשים. "אני מקבלת תגובות מהציבור שמאס באלימות ורוצה לשים לזה סוף", אמרה שושן. "התחלתי בפעילות להחתים עצומה ציבורית שתימסר לשרת המשפטים - בה היא נקראת לפעול להחמרת הענישה והפיקוח על תופעת הסכינאות". זויה שולב, אחותו של אבינועם שושן, אמרה אתמול כי לדעתה המשפט יהפוך לסמל של המאבק באלימות ולענישה הכבדה על סכינאות, ובכך יונצח זכרו של אחיה.

נספח 2

ג'ב בוש אסר על המתת חסד של פגועת מוח

פלורידה (רויטרס). מושל פלורידה, ג'ב בוש, הורה שלשום להמשיך להחיות אישה פגועת מוח, שבני משפחתה חלוקים אם להחיותה או להניח לה למות. שלשום התקבלה הצעת חוק שנויה במחלוקת, המאפשרת למושל לערער על החלטת בית המשפט, שהורה לפני כשבוע להפסיק לתת מזון ומים לתרזה "טרי" שיאבו. שיאבו, בת 39, נמצאת בתרדמת במשך יותר מ-13 שנים. תוך שעות ספורות מקבלת הצעת החוק, הוציא המושל בוש צו המבטל את החלטת בית המשפט. מיד עם הוצאת הצו נלקחה שיאבו באמבולנס מההוספיס בו שהתה אל בית חולים סמוך, שם החלו הרופאים בהליכים הרפואיים לקראת חידוש האכלתה.

המשך נספח 3

מחקר: ב-70% מההוצאות להורג בארה"ב חלו טעויות במשפט

לפי המחקר, 37% מהטעויות נגרמות בשל עבודה רשלנית של עורכי הדין.

מחקר שהתפרסם בארה"ב קובע כי ב-70% מהמשפטים שהובילו לעונש מוות חלו טעויות משמעותיות. המחקר, שבוצע על ידי חוקרים מאוניברסיטת קולומביה, מבוסס על בדיקת 4,600 מקרים. לפי המחקר, 37% מהטעויות נגרמות בשל רשלנות של עורכי הדין המעורבים במשפטים.

במקביל דיווח העיתון "שיקגו טריביון" כי "עשרות אסירים הוצאו להורג בטקסס למרות ראיות בלתי מהימנות". המושל ג'ורג' בוש הבן אמר בתגובה כי הוא חולק לחלוטין על ממצאים אלה. לדבריו, בתי המשפט ממלאים כהלכה את תפקידם. חברים בארגון הרופאים האמריקני דורשים להחליט על תקופת דחייה בביצוע עונשי מוות עד לברור סימני השאלה סביב משפטים מעוררי מחלוקת, כולל תהיות לגבי מהימנות עדויות די.אן.איי.

נספח 3

שעה לפני מותו, ביקש הנידון למוות סליחה

ג'ון סאטרוויט, שהורשע ברצח מוכר בחנות מזון בעת שוד, הוצא להורג. זוהי ההוצאה להורג השלישית בטקסס מתוך השש שנקבעו לאוגוסט

שעה לפני הוצאתו להורג בבית הכלא בטקסס, ביקש ג'ון סאטרוויט להתקשר לסוכנות הידיעות המקומית כדי לבקש סליחה ממשפחתו של האדם שרצח. "בדקותי האחרונות אני רוצה לומר לבני המשפחה שאני באמת מתנצל ובאמת מצטער על מה שקרה להם", אמר סאטרוויט, בן ה-53. בהמשך השיחה ציין הנידון למוות, כי הוא מקווה שבקשת הסליחה תסייע לבני המשפחה, אך העריך כי לא תהיה להם כל נחמה בכך. סאטרוויט הוצא להורג היום (יום ה') לפנות בוקר, באמצעות הזרקת רעל. הוא סירב לתת הצהרה אחרונה לפני ההזרקה.

רשויות הכלא בטקסס מאפשרות לכל נידון למוות לדבר כמה פעמים בטלפון עם בני משפחתו, לפני הוצאתו להורג, אך זו הפעם הראשונה שהנידון ביקש להתקשר לעיתונאים דווקא. סאטרוויט נעצר שמונה פעמים בעבר, וריצה תקופות מעצר שונות בגין הרשעות במעשי שוד ופריצות. במקרה האחרון נעצר ב-12 במארס 1979, ונידון למוות בגין רצח מוכר בחנות מזון, פרנסיס דייוויס, כנראה בעת שוד. הוא מעולם לא הודה בביצוע הרצח, ואף בשיחתו האחרונה עם העיתונאים אמר: "ייתכן שאני האדם שביצע זאת, וייתכן שלא... אני לא יכול לומר אם זה אני." הוצאתו להורג של סאטרוויט היא השלישית מתוך שש שנקבעו בטקסס לאוגוסט. אם כל 37 ההוצאות להורג שנקבעו בטקסס לשנת 2000 אכן יוצאו לפועל, יישבר שיא ההוצאות להורג בשנה אחת.

- למעוניינים – מצגת אינטראקטיבית לדיון בערך החיים :
-

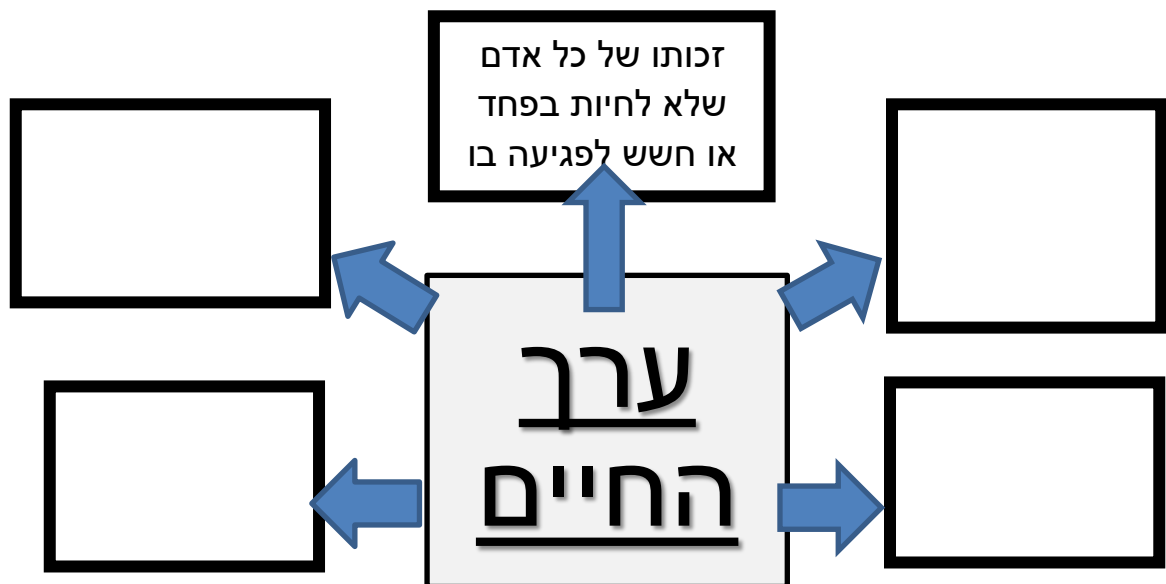
http://storage.cet.ac.il/PresentationBaRibua/The_right_to_life/story_html5.html

זכויות אדם

ביסוד הרעיון הדמוקרטי עומד האדם ולא גורם אחר – אדם שנולד חופשי ושווה זכויות לכל אדם אחר, ולכן יש לו זכויות טבעיות מיום היוולדו.

יצירת רשת מושגית

לפניך רשת מושגית סביב ערך החיים ובה ארבעה ריבועים ריקים ואחד מלא (לדוגמא).
רשום בכל ריבוע ריק מושג שלמדת המתקשר לערך החיים.

ערך הכבוד

הכבוד הוא ערך יסוד אוניברסאלי והוא נבחן מידי יום ביחסם של בני האדם כלפי זולתם. בכל אדם פועם צורך אנושי ובסיסי, שיתייחסו אליו בכבוד. ככל שהאדם משפר את כשוריו, באופן אוטומטי/ טבעי, הכבוד שלו עולה. אם כן, ככל שאנו נשקיע ונשפר את יכולתנו, כך בהדרגה הכבוד שלנו יעלה. קידום נוער הינו גוף של המדינה. המדינה עשתה מהלך שבו היא רוצה לקדם בני נוער שלא הצליחו/ נשרו/ חוו כישלונות רבים- וכך למעשה איבדו את כבודם.

מטרות יחידת הלימוד:

מה הלומדים ילמדו ויבינו? עם מה הם יצאו?

- יכירו את "חוק יסוד כבוד האדם וחירותו" ויבינו כי ממנו נגזרות כל זכויות האדם הבסיסיות.
- יבינו את הקשר בין הקמת מסגרת קיום נוער לבין ערך הכבוד.
- יבחינו בין המובנים השונים של כבוד.
- יבינו את הקשר בין ערכים, עקרונות וזכויות באזרחות.
- יבינו כי בסיס תחום הדעת הוא בקשר בין הפרט לבין המדינה.
- ייצרו רשת מושגית ויקשרו בין ערך הכבוד למושגים אחרים בתחום הדעת.

בשיעור נשתמש בשאלות גדולות על מנת לגרות את הלומד, לסקרן ולהפוך את הלומד לשותף פעיל בתהליך הלמידה (מפאסיבי לאקטיבי).

דרך ההוראה שלנו תהייה – מהכלל אל הפרט. כלומר מהרעיון הכללי לרעיון הספציפי.

פתיחה אקולטורסטית מעוררת סקרנות ועניין

שאלות פוריות

- מדוע לדעתך הוקמה המסגרת של קידום נוער?
קישור לרציונל תכנית היל"ה : תכנית הילה
- מהו לדעתכם הקשר בין מטרת הקמת המסגרת קידום נוער לבין כבוד האדם ?

למורה:

לאחר בירור רציונל תכנית היל"ה, התלמידים ינסו לברר מה הקשר בין הרציונל לנושא השיעור; כבוד.

שימו לב כי אחת ממטרות קידום נוער היא מימוש הפוטנציאל האישי של הלומדים.
קידום נוער הינו גוף של המדינה. המדינה עשתה מהלך שבו היא רוצה לקדם בני נוער שלא הצליחו/ נשרו/ חוו כישלונות רבים- וכך למעשה איבדו את כבודם.

אתם המורים – שליחי הכבוד של המדינה!

וזהו הקשר לכבוד האדם.

כבוד והיבטיו

כשאתם מנסים לברר הרכיבו משקפי כבוד וצפו בסרטון הבא, מהן המשמעויות השונות של כבוד?

צפייה בסרטון

<https://www.youtube.com/watch?v=k2PJ6T7U2eU&feature=youtu.be>

שלב ההמשגה

הכבוד הינו ערך /יסוד אוניברסאלי, והוא נבחן ונמדד מדי יום ביחסם של בני אדם לזולתם.

להתייחס לזולת בכבוד משמעו - לתת חשיבות לכל אדם באשר הוא ולהכיר בערכו מעצם היותו "אדם", ולא בשל מעמדו, תפקידו, הישגיו או קבוצת השתייכותו. משתמשים במילה כבוד לתיאור של דברים שונים: יחס של דרך ארץ כלפי אדם, שם טוב, יוקרה, תהילה, תחושת הערך העצמי שיש כלפי מישהו וערכו של האדם באשר הוא אדם ועוד .

הכבוד הוא ערך, והוא גם זכות סובייקטיבית- מה הפירוש לדעתכם? תוכלו לתת דוגמה ?

הכבוד נובע ממובנים שונים:

הסבר:

1. הדרת כבוד – כבוד מתוך משהו חיצוני, סמכות או מתוך כוח. כבוד לרב, למורה ואפילו לראש ארגון פשע.
2. כבוד סגולי – כבוד המגיע מתוך האדם – תכונותיו הטובות, מעלותיו, כאינדיבידואל.
3. כבוד לזכויות של האחר – הכבוד שאנו שואפים לחנך אליו- כבוד לאחר.

אם כן, ככל שהאדם משפר את כשוריו, באופן אוטומטי/ טבעי, הכבוד שלו עולה.

אמירה לתלמידנו – אם תלמדו ותשיגו מקצוע, השכלה, תוכלו להשיב את כבודכם האבוד. יש לכם אפשרות לבחור כיצד יראו חייכם!

ביצועי הבנה

פעילות על כבוד במובנים שונים באמצעות היגדים

סמנו ליד ההיגדים את מובני הכבוד:

- א. כשפוגעים בכבודי אני מביא חברים שיעזרו לי - _____
ב. כל המכבד את עצמו מכבד גם את זולתו - _____
ג. הדרך הקצרה ביותר אל הכבוד היא - להיות טוב - _____
ד. רק המכבד אחרים מגן על כבודו - _____
ה. אם אהיה עשיר יכבדו אותי - _____
ו. בצע כהלכה את תפקידך - בזה מונח כל הכבוד - _____

למורה:

מיון ההיגדים: א, ה משויכים להדרת כבוד: הכבוד נובע מכוח או שררה משהו חיצוני.
ג, ו משויכים למשקל הסגולי של הכבוד כי הם באים מתוך האדם מתכונותיו וכישוריו.
ב, ד: לכבד את האחר

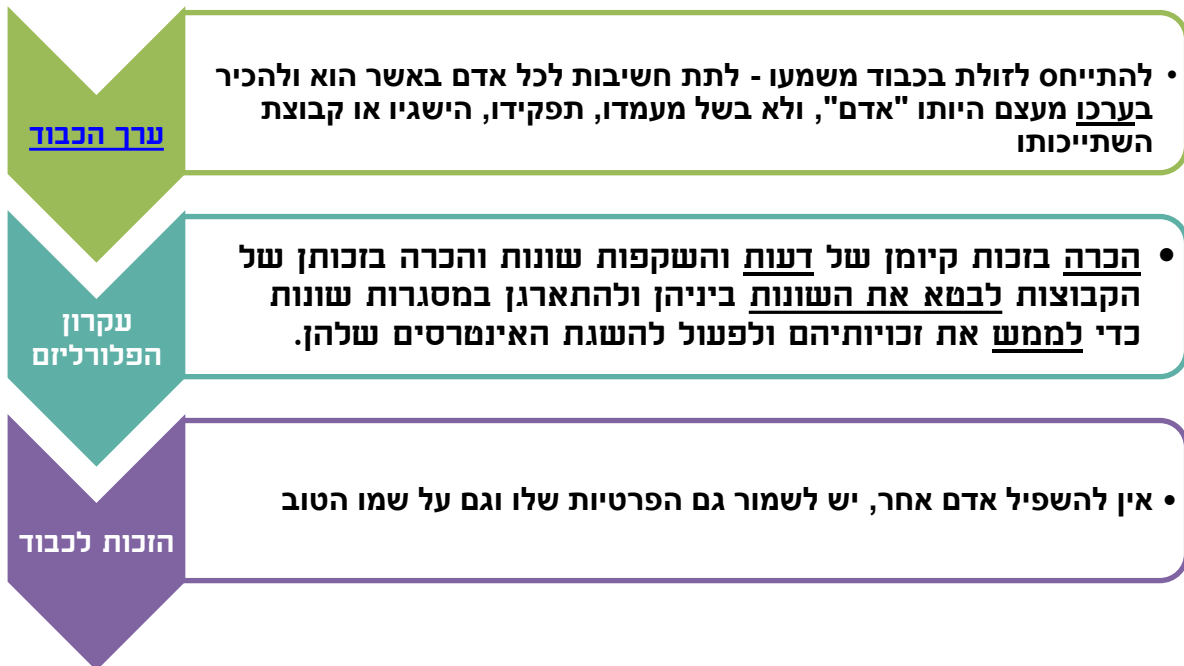
רשמו ליד כל תמונה איזה מובן של הכבוד היא מבטאת:

למורה:

1- הדרת כבוד: כבוד מתוקף הסמכות או הכוח
2- כבוד לזולת
3. כבוד סגולי – כבוד מתוך העבודה הקשה שהאדם עשה, המאמץ, התוכנות והכישורים: טיפוס על הר.

ערכים, עקרונות וזכויות – מה הקשר ביניהם ?

למורה:

יש להסביר לתלמידים כי מבנה הדעת של אזרחות מחייב את הקשר בין שלושתם. כדי לממש ערך, המדינה פועלת באמצעות עקרונות. ומתוך העקרונות נגזרות הזכויות. לאחר הבנת הקשר בין ערך הכבוד לעקרון הפלורליזם ולזכות לכבוד, ניתן לפרוט את הזכות לזכויות המרכיבות אותה: שמירה על שם טוב + הזכות לפרטיות.

איך זה לכבד / דליה קורח שגב, יונה זילברמן

אוי, כמה כבד – לכבד!
כאשר במדרגות אנו יורדים,
צריך לומר גם למי שלא אוהבים:
"שלום, מה שלומכם? ו"איך אתם מרגישים?"
לפנות דרך לאיש עם מריצה
בדיוק באמצע תחרות בריצה.
להקשיב לסיפורים של חברים –
אפילו שהם לא מעניינים.
והכי קשה – להתחשב בדעות של אחרים
גם כשאתם אנו לא מסכימים.

אבל כמה נחמד – להיות מכובד.
כאשר אלך על המדרכה,
יגידו לי: "שלום, מה שלומך?"
כשאחזיק על הידיים את אחותי דלית,
ימהרו לפתוח לי את דלת המעלית.
כשאספר סיפור ואפילו שטויות,
יקשיבו לי בלי הערות.
והכי יפה –

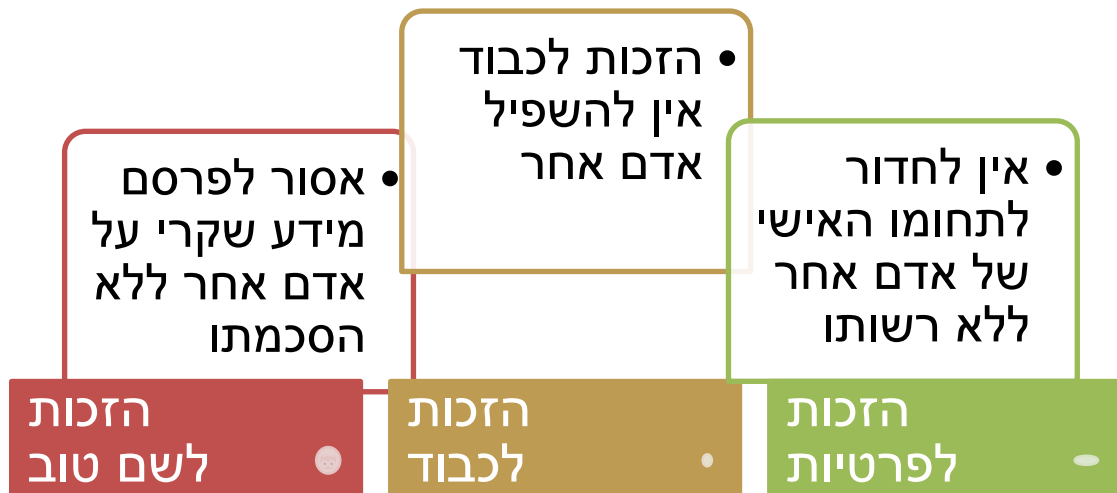
כשאשחק עם טל ואפילו נריב,
נפתור את הבעיות בלי להעליב.

חוק יסוד כבוד האדם וחירותו

החוק מכיר ברעיון הבסיסי של קדושת חיי האדם, הוא מכיר בערך של הכבוד שלנו
כבני אדם ובזכות האדם להיות חופשי. איש לא יכריח אותי להיות עבד או לעשות
דבר שאיני חפץ בו.

החוק קובע שיש לי זכות להגן על הקניין שלי - קניין הוא הרכוש, הדברים שאני
קניתי או שקנו לי, החפצים שלי. לכן, החוק קובע שאסור לפגוע ברכושם של אנשים,
אסור להרוס אותו או לא להשיבו.

החוק קובע שיש לי זכות לפרטיות ולסודות פרטיים - חוק זה מגן על העיקרון העליון
של זכותי לפרטיות ואסור לערוך חיפוש שפוגע בפרטיות שלי. אסור גם לחטט
בחפציי בלי רשותי. אסור לגלות דברים פרטיים עלי, או סודות שלי. אסור לגעת
בדברים שכתבתי או ביומנים שלי.

ההומניזם:

ההומניזם (ששורשיו באיטליה בתקופת הרנסאנס) הוא השקפת עולם שעיקרה הם פיתוח הרוח האנושית ועידונה, ופיתוח התרבות, האומנות והמדע. ההומניזם מקום חשוב בביסוסו של הרעיון "האדם במרכז". כלומר, הדגשת מקומו של האדם כמרכז הבריאה וכאחראי לגורלו. ההומניזם הוא רעיון מרכזי בדמוקרטיה, ובא לידי ביטוי גם באמנות זכויות האדם (הספרייה הווירטואלית של מטח)

למורה:

כל זכויות האדם כולל הזכות לכבוד נובעים מהתפיסה ההומניסטית

הומניסט הוא אדם הדוגל בערכים הומניסטים של תפיסת האדם במרכז. מורה הומני : מורה שמלא באהבה ונתינה לתלמידו מביע רגשות ואמפתיה מאמין בתלמיד ונוהג בכבוד תלמידו – כבוד מתוך היותם בני אדם.

למעשה – גם בתפיסה ההומניסטית ניתן לראות את ערך הכבוד – כבוד לאדם בשל היותו בן אדם.

ביצועי הבנה

כתבו מקרים שבהם הרגשתם שהגנו על הכבוד שלכם חשבו מי עזר להגן על כבודכם או לממש את הערך?

לדוגמה: כאשר המדינה בונה בתי חולים היא מממשת את ערך הכבוד

למורה:

הוראת האזרחות נעה בין שני מוקדי רצף: הפרט – המדינה הבסיס למקצוע האזרחות הוא הקשר בין הפרט לבין המדינה. מדינה: הזכות לקיום אנושי בכבוד.

פרט: אדם הסובל ממחסור קיומי או אדם שהשפיל חברו ברבים. מישור אישי פרטני והמדינה ופעולותיה.

ולמעשה מי אחראי לשמור על כבודנו? לא ה-גברתן מהשכונה אלא המדינה. (חשוב לעמת את התלמידים עם אחריות המדינה כלפיהם) חשבו מה קורה כשהפרט לוקח אחריות במקום המדינה? ועובר על החוק. תראו כמה מסוכן זה. ראינו את זה גם במטרות של תכנית היל"ה – המדינה הקימה את קידום נוער ובכך היא מממשת את ערך הכבוד של תלמידנו.

רוב תלמידי היל"ה מגיעים אלינו כאשר איבדו את כבודם. מי יכול להשיב את כבודם האבוד? קיימים מקרים שבהם המדינה לא דואגת מספיק לכבוד, אבל ללא מדינה לא יהיה לנו כלל כבוד.

זכויות טבעיות / זכויות האדם הבסיסיות

זכויות יסוד המוקנות לכל אדם באשר הוא אדם/ באשר הוא נברא בצלם אלוהים.
תיאור הזכויות כטבעיות משמעותו שהן אינן מוענקות ע"י השלטון ואינן תלויות בו.
התפישה הדמוקרטית מקבלת כעקרון יסוד את אחריות השלטון לשמירה על הזכויות.

מטרות יחידת הלימוד:

מה הלומדים ידעו ויבינו בסיום יחידת הלימוד? עם מה הם יצאו?

- יבינו כי זכויות האדם הן זכויות מולדות אשר ניתנות לאדם באשר הוא אדם
- ילמדו ויבינו כי הזכויות הן יחסיות ולכן הזכויות אינן מוחלטות, הן לעיתים מתנגשות עם זכויות וערכים אחרים, ולכן ניתן לפגוע או להגביל אותן.
- ילמדו ויבינו כי בהתנגשות בין זכויות פועלים בדרך של שקלול ואיזון על מנת להכריע.
- יתנסו בפתרון דילמות המציגות התנגשות בין זכויות אדם.
- ייצרו רשת מושגית ויקשרו בין זכויות טבעיות למושגים אחרים בתחום הדעת.

שאלות פוריות

דיון ושיח סביב הטיעון הבא:

”במדינות מסוימות חל איסור על לבישת לבוש שיש בו סממנים מסורתיים או דתיים במרחב הציבורי.”

התלמידים יביעו עמדתם בנושא :

האם התלמיד מסכים / תומך, באיסור או מתנגד לאיסור .

לשם יצירת תובנות משותפות לקבוצה ניתן להשתמש במתודה :

ששת כובעי החשיבה – שימוש במתודה של חשיבה לפי כובעים, בניתוח מצבים/ אירועים :

כל התלמידים ” מניחים” על ראשם כובע בצבע מסוים ומביעים את דעתם בהתאם לשאלה שמעלה הכובע.

הנחיות:

כובע לבן – עובדות, איזה מידע יש לנו.

כובע שחור – ביקורת, חסרונות .

כובע אדום – רגשות, מה התלמיד חש בנוגע לעניין

כובע צהוב – יתרונות, מה היתרונות האפשריים בעקבות הטיעון

כובע ירוק – חשיבה יצירתית, כיצד ניתן לפתור את הבעיה, אלו חלופות אפשר למצוא.

זכויות האדם/ זכויות טבעיות (ח ש ה כ ח ק)

- תפישה מוסרית-פוליטית המתארת זכויות יסוד המוקנות לכל אדם באשר הוא אדם / באשר הוא נברא בצלם אלוהים.
- תיאור הזכויות כטבעיות משמעותו שהן אינן מוענקות ע"י השלטון ואינן תלויות בו. התפישה הדמוקרטית מקבלת כעקרון יסוד את אחריות השלטון לשמירה על הזכויות. מקובל למנות בין הזכויות הטבעיות:

חיים וביטחון, שוויון, הליך משפטי הוגן, כבוד, חירות, קניין

הזכות לחיים ולביטחון	☒ זכותו של כל אדם שאף אחד לא יפגע בחייו ובגופו. ☒ חובת המדינה להגן על כל בני האדם החיים בשטחה מפני פגיעה בחייהם ובגופם בידי אחרים.
הזכות ל שוויון	☒ זכותו של כל אדם באשר הוא אדם לקבל יחס שווה בפני החוק ללא הבדל דת גזע לאום מין שפה מוצא, מראה חיצוני, מוגבלות מסוימת והשקפת עולם. ☒ אין להפלות אדם בשל זהותו, שיוכו סממן חיצוני או מגבלה כלשהי.
הזכות ל הליך הוגן	☒ אדם חף מפשע עד שלא הוכחה אשמתו/ אדם זכאי כל עוד לא הורשע בדין ☒ כל אדם זכאי למשפט הוגן ופומבי, ייצוג ע"י עו"ד, שופטים בלתי תלויים, ענישה בהתאם לחוק בלבד, זכאי לדעת במה הוא נאשם ולראות את הראיות נגדו, זכאי לערער לערכאה גבוהה יותר.
הזכות ל כבוד	☒ זכותו של כל אדם שלא להיות נתון ליחס משפיל/ ליחס מזלזל/ ליחס מבזה/ ליחס פוגעני
הזכות לשם טוב	☒ זכותו של כל אדם שאף אחד לא יפרסם אודותיו מידע שיקרי שלילי
הזכות לפרטיות	☒ זכותו של כל אדם שאף אחד לא יחדור לחייו, לגופו, לחפציו ללא הסכמתו
הזכות ל חירות (חופש)	☒ לכל אדם זכות לחירות/ להחליט/ לעשות/ לפעול/ להימנע מפעולה/ לבחור/ לעצב את אישיותו על פי רצונו החופשי - (היבט חיובי) ☒ אין לשלול את חירותו של אדם על ידי מעצר או על ידי הגבלת חופש המחשבה והפעולה שלו - (היבט שלילי) ☒ מן הזכות לחירות נגזרות שורה של חירויות (חופש הביטוי, חופש המחשבה והמצפון, חופש התנועה, חופש העיסוק, חופש הדת, החופש מדת ועוד)
חופש הביטוי	☒ לכל אדם זכות לבטא את עמדותיו/ דעותיו/ מחשבותיו/אמונותיו ☒ בכל דרך (לבוש, פולחן, תקשורת, אמנות, בדיבור, בכתב וכו') ובפומבי/ בגלוי
חופש המחשבה והמצפון	☒ לכל אדם זכות להחזיק בכל דעה/ מחשבה בכל נושא לפי בחירתו ☒ לכל אדם זכות לפעול בהתאם למצפונו / לפעול על פי נטיות ליבו והערכים בהם הוא מאמין
חופש התנועה	☒ לכל אדם זכות לנוע כרצונו/ להימצא בכל מקום ☒ (זכות הכניסה החופשית למדינה מוקנית לאזרחים בלבד)
חופש העיסוק	☒ לכל אדם זכות לעבוד בכל עבודה/ מקצוע / משלח יד (כפוף להכשרה נדרשת/ רישוי) ☒ (חופש העיסוק מוענק בישראל לאזרחים ותושבים בלבד)
חופש הדת	☒ לכל אדם הזכות להחזיק בכל אמונה, להשתייך לכל קבוצה דתית, לקיים כל טקס, מנהג, או פולחן
זכות ה קניין	☒ לכל אדם הזכות להחזיק ברכוש/ בדבר שיש לו ערך כלכלי ולעשות בו כרצונו ללא התערבותם של אחרים. ☒ אין לפגוע בקניינו של אדם ☒ יש קנין חומרי וקנין רוחני.

במקרה של זכויות מתנגשות, המטרה היא למזער נזקים. לאפשר את קיום כל הזכויות או הערכים המתנגשים, במינימום פגיעה.

זכויות יחסיות – הזכויות אינן מוחלטות, הן לעיתים מתנגשות עם זכויות וערכים אחרים, ולכן ניתן לפגוע או להגביל אותן.

במקרה כמו זה שדנתם בו הרגע, השופטים משתמשים בכלי שנקרא "שקלול ואיזון" בין זכויות מתנגשות. המטרה היא גם לשמור ככל האפשר על כל אחת מהזכויות המתנגשות ולחזק, לאזן את הזכות הנפגעת יותר.

שאלה: מתי ניתן לפגוע בזכויות?

1. כאשר יש סכנה ברורה ומיידית לפגיעה בחיים ובביטחון של הציבור.
2. כאשר יש עבירה על החוק.

בשאר המקרים, יש לבצע תהליך של שקלול ואיזון על ידי בית המשפט.

שקלול ואיזון בין זכויות מתנגשות

כאשר מתקיימת **התנגשות בין זכויות או ערכים**, **משווים ושוקלים** בין חומרת הפגיעה בזכות אחת לבין חומרת הפגיעה בזכות או בערך האחר, ומנסים למצוא את **הפתרון שיאפשר מימוש מקסימלי של שתי הזכויות**, תוך **פגיעה מעטה ככל האפשר בכל אחת מהן**.

הרחבת הידע / העשרה בנושא זכויות אדם

[המהפכה הצרפתית](#)

גלסון מנדלה / גזענות

<https://eureka.org/item/15662/%D7%9C%D7%9E%D7%94-%D7%A0%D7%9B%D7%9C%D7%90-%D7%A0%D7%9C%D7%A1%D7%95%D7%9F-%D7%9E%D7%A0%D7%93%D7%9C%D7%94-%D7%95%D7%9E%D7%94-%D7%94%D7%A4%D7%9A-%D7%90%D7%95%D7%AA%D7%95-%D7%9C%D7%9E%D7%A0%D7%94%D7%99%D7%92-%D7%93%D7%92%D7%95%D7%9C>

משימה 1

קרא את האירועים הבאים והקף בעיגול את התשובה הנכונה:

1. חברי כנסת הגישו הצעת חוק ולפיה תיאסר מכירת חטיפים בבתי ספר, ותוגבל מכירה של מוצרי מזון שעלולים לגרום להשמנה ולמחלות הנובעות ממנה. כמו כן הוצע לחייב בתי ספר ללמד מהי תזונה נכונה ומהי חשיבות של הימנעות ממזון שעלול להזיק לגוף.

בעקבות פרסום הצעת החוק באמצעי התקשורת טענו בני נוער חברי מועצות תלמידים שבהצעה זו השלטון מתערב בחייהם באופן משפיל ופוגע, על כן הם דרשו להסיר את הצעת החוק מסדר היום של הכנסת.

הזכות שנפגע לטענת חברי מועצת התלמידים

- א. הזכות לחיים ובטחון
- ב. הזכות להליך הוגן
- ג. הזכות לחופש הביטוי
- ד. הזכות לכבוד

2. המשטרה חסמה למעבר כלי רכב קטע של רחוב בו גר ראש הממשלה. דיירים מהרחוב פנו לבית המשפט בדרישה להסיר את המחסומים. המשטרה התנגדה.

על איזו זכות יכלו הדיירים לבסס את פנייתם לבית המשפט

- א. הזכות לחיים ובטחון
- ב. הזכות לחופש התנועה
- ג. הזכות לחופש העיסוק
- ד. הזכות לכבוד

3. אדם שנתבע בבית משפט ביקש לפסול את השופט הדין בעניינו, כיוון שהשופט הוא קרוב משפחה של הצד שתובע אותו לדין.

הזכות שעליה מתבסס התובע בבקשתו

- א. הזכות לחיים ובטחון
- ב. הזכות לחופש הביטוי
- ג. הזכות להליך הוגן
- ד. הזכות לשוויון

משימה 2

עיריית חיפה החליטה לערוך תחרות של סרטים שעוסקים באיכות הסביבה .
במסגרת תחרות זו היא תעניק לתלמידים פרס על הפקת הסרט הטוב ביותר בנושא
זה. השם שנבחר לתחרות היה "האוסקר הירוק."
לאקדמיה האמריקנית לקולנוע נודע עניין זה, והיא פנתה לעיריית חיפה בדרישה
שלא להשתמש בשם "אוסקר", "בטענה ששם זה הוא סימן רשום וסמל מסחרי שלה.
העירייה קיבלה את הדרישה והחליטה לשנות את שם התחרות.

הזכות שעליה ביקשה להגן האקדמיה האמריקנית לקולנוע היא:

- א. הזכות לכבוד
- ב. הזכות לשוויון
- ג. הזכות לקניין
- ד. הזכות לחופש התנועה

הצג את המושג שהקפת והסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע

משימה 3

קרא את הטיעון הבא:

"הכנסת אישרה חוק שיאפשר לחברי הכנסת להשעות מתפקידו כל חבר כנסת
מכהן שמעודד טרור או מסית לאלימות ולכן יש צורך שלפחות תשעים מתוך
מאה עשרים חברי כנסת יתמכו בהשעיה."

הבע את עמדתך בנושא : האם אתה מסכים / תומך בחוק או מתנגד לו

**נמק את עמדתך , בנימוק השתמש לפחות במושג אחד (זכות ואו עקרון דמוקרטי)
באזרחות.**

מבדק הצלחה בנושא זכויות אדם :

1. הקף בעיגול את התשובה הנכונה

החוק בישראל קובע שליד מבני ציבור יש לשמור מקומות חנייה למכוניות של נכים. כמו כן, במקומות שבהם אין חניה פנויה, נכים רשאים לחנות במקומות שבהם לנהגים אחרים אסור לחנות. חוק זה מבטא הכרה של המדינה בקושי של הנכים להגיע למקומות ציבוריים, הוא מאפשר לנכים כמו יתר האוכלוסייה, בלי שהנכות תפריע להם.

הזכות שהמדינה מבקשת לממש באמצעות החוק

- א. הזכות לכבוד
- ב. הזכות לשוויון
- ג. הזכות לקניין
- ד. הזכות לחופש הביטוי

הצג את המושג שהקפת והסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע

2. "מדינת ישראל מממנת חיסונים נגד מחלות מידבקות לכל ילד, אך מסיבות שונות לא כל ההורים מחסנים את ילדיהם."

יש הטוענים שהמדינה צריכה לחייב בחוק כל הורה לחסן את ילדיו ויש המתנגדים לכך.

הבע את עמדתך בעניין זה: האים אתה מסכים / תומך או מתנגד

נמק את עמדתך, בנימוק השתמש לפחות במושג אחד באזרחות

מגילת העצמאות

זוהי מגילת יסוד של מדינת ישראל. הדברים האמורים בו מבטאים את חזון המייסדים ואת ה"אני מאמין" שלהם.

ערכיה של מדינת ישראל הם יהודיים ודמוקרטיים. מדינת ישראל היא מדינתו של העם היהודי ושל אזרחיה הלא יהודיים של המדינה.

מטרות יחידת הלימוד:

מה הלומדים ידעו ויבינו בסיום יחידת הלימוד? עם מה הם יצאו?

- יכירו את תוכן המגילה על חלקיה השונים
- יקראו את המגילה בקריאה ביקורתית ויתנסו בשאלת שאלות פוריות על חלקי המגילה.
- ילמדו ויבינו שמגילה מבססת את זכותו של העם היהודי להקמת מדינה יהודית בארץ ישראל.
- יכירו שעל פי המגילה המדינה הוקמה כמדינה יהודית עם עקרונות וערכים דמוקרטיים.
- יבינו שבמציאות יש לעיתים מתח במימוש שני ערכי היסוד של יהודיות ודמוקרטיה. ויש גם השלמה בין שני הערכים.
- יבינו שבמגילת העצמאות נקבע שמדינת ישראל היא מדינת של היהודים החיים בארץ, מדינה של העם היהודי החי בתפוצות, מדינה של המיעוטים החיים בה- הערבים, הדרוזים והצ'רקסיים- אזרחי המדינה.
- יבינו שבמגילת העצמאות נקבע שהמיעוטים החיים במדינה הם אזרחים שווים זכויות במדינה.
- יכירו את הפניות שיש במגילה לגורמים שונים.
- יבינו את חשיבות המגילה אז והיום.
- ייצרו רשת מושגית ויקשרו בין מגילת העצמאות למושגים אחרים שלמדו בתחום הדעת.

שאלות פוריות

האם מדינה יהודית יכולה להיות דמוקרטית ולהפך? כיצד אופי המדינה משפיע על המיעוטים החיים בה?

פתיחה אקולטורסטית מעוררת סקרנות ועניין

הכל אנשים – דוד בן גוריון

צפו בסרט על דוד בן גוריון והכרזת העצמאות מתוך הסידרה "[הכל אנשים](#)".

- מהם הקשיים שעמדו בפני דוד בן גוריון?
- מדוע היו מתנגדים להכרזה? האם תוכלו להבין את נימוקיהם?
- כיצד הוא התמודד עם קשיים אלה?
- איזה דמות של מנהיג אתם רואים בסרט?

14 במאי 1948, ה' באייר תש"ח.

בבניין מוזיאון תל אביב.

מכריז : דוד בן גוריון.

חותמים : חברי מועצת העם.

מגילת העצמאות:

1. בארץ-ישראל קם העם היהודי, בה עוצבה דמותו הרוחנית, הדתית והמדינית, בה חי חיי קוממיות ממלכתית, בה יצר נכסי תרבות לאומיים וכלל-אנושיים והוריש לעולם כולו את ספר הספרים הנצחי.
2. לאחר שהוגלה העם מארצו בכוח הזרוע שמר לה אמונים בכל ארצות פזוריו, ולא חדל מתפילה ומתקווה לשוב לארצו ולחדש בתוכה את חירותו המדינית.
3. מתוך קשר היסטורי ומסורתי זה חתרו היהודים בכל דור לשוב ולהיאחז במולדתם, שבו לארצם בהמונים, חלוצים, מעפילים ומגְנים הפריחו שממות. החיו שפתם העברית, בנו כפרים וערים, והקימו ישוב גדל והולך. השליט על משקו ותרבותו, שוחר שלום ומגן על עצמו, מביא ברכת הקדמה לכל תושבי הארץ ונושא נפשו לעצמאות ממלכתית..
4. בשנת תרנ"ז(1897) נתכנס הקונגרס הציוני לקול קריאתו של הוגה חזון המדינה היהודית תיאודור הרצל והכריז על זכות העם היהודי לתקומה לאומית בארצו.
5. זכות זו הוכרה בהצהרת בלפור מיום ב' בנובמבר 1917 ואושרה במנדט מטעם חבר הלאומים אשר נתן במיוחד תוקף בין-לאומי לקשר ההיסטורי שבין העם היהודי לבין ארץ-ישראל ולזכות העם היהודי להקים מחדש את ביתו הלאומי.
6. השואה שהתחוללה על עם ישראל בזמן האחרון, בה הוכרעו לטבח מיליונים יהודים באירופה הוכיחה מחדש את ההכרח בפתרון בעיית העם היהודי מחוסר המולדת והעצמאות, על-ידי חידוש המדינה היהודית בארץ-ישראל, אשר תפתח לרווחה את שערי המולדת לכל יהודי ותעניק לעם היהודי מעמד של אומה שוות-זכויות בתוך משפחת העמים.
7. שארית הפליטה שניצלה מהטבח הנאצי האיום באירופה, ויהודי ארצות אחרות לא חדלו להעפיל לארץ-ישראל, על אף כל הקושי, מניעה וסכנה, ולא פסקו לתבוע את זכותם לחיי כבוד, חירות ועמל-ישרים במולדת עמם.
8. במלחמת העולם השנייה תרם הישוב העברי בארץ את מלוא-חלקו למאבק האומות השוחרות חירות ושלוש נגד כוחות הרשע הנאצי, ובדם חייליו ובמאמצו המלחמתי קנה לו את הזכות להימנות עם העמים מייסדי ברית האומות המאוחדות.

9. ב 29- בנובמבר 1947 קיבלה עצרת האומות המאוחדות החלטה המחייבת הקמת מדינה יהודית בארץ-ישראל; העצרת תבעה מאת תושבי ארץ-ישראל לאחוז בעצמם בכל הצעדים הנדרשים מצדם הם לביצוע ההחלטה. הכרה זו של האומות המאוחדות בזכות העם היהודי להקים את מדינתו אינה ניתנת להפקעה.

10. זו זכותו הטבעית של העם היהודי להיות ככל עם ועם, עומד ברשות עצמו במדינתו הריבונית.

11. לפיכך נתכנסנו, אנו חברי מועצת העם, נציגי הישוב העברי והתנועה הציונית, ביום סיום המנדט הבריטי על ארץ-ישראל, ובתוקף זכותנו הטבעית וההיסטורית ועל יסוד החלטת עצרת האומות המאוחדות אנו מכריזים בזאת על הקמת מדינה יהודית בארץ ישראל, היא מדינת ישראל.

12. אנו קובעים שהחל מרגע סיום המנדט, הלילה, אור ליום שבת ו' אייר תש"ח, 15 במאי 1948 ועד להקמת השלטונות הנבחרים והסדירים של המדינה בהתאם לחוקה שתקבע על-ידי האספה המכוננת הנבחרת לא יאוחר מ 7- באוקטובר 1947 - תפעל מועצת העם כמועצת מדינה זמנית, ומוסד הביצוע שלה, מנהלת-העם, יהווה את הממשלה הזמנית של המדינה היהודית, אשר תיקרא בשם ישראל.

13. מדינת ישראל תהא פתוחה לעלייה יהודית ולקיבוץ גלויות; תשקוד על פיתוח הארץ לטובת כל תושביה; תהא מושתתת על יסודות החירות, הצדק והשלום לאור חזונו של נביאי ישראל; תקיים שוויון זכויות חברתי ומדיני גמור לכל אזרחיה בלי הבדל דת, גזע ומין; תבטיח חופש דת, מצפון לשון, חינוך ותרבות; תשמור על המקומות הקדושים של כל הדתות; ותהיה נאמנה לעקרונותיה של מגילת האומות המאוחדות. מדינת ישראל תהא מוכנה לשתף פעולה עם המוסדות והנציגים של האומות המאוחדות בהגשמת החלטת העצרת מיום 29 בנובמבר 1947 ותפעל להקמת האחדות הכלכלית של ארץ-ישראל בשלמותה.

14. אנו קוראים לאומות המאוחדות לתת יד לעם היהודי בבניין מדינתו ולקבל את מדינת ישראל לתוך משפחת העמים. אנו קוראים - גם בתוך התקפת-הדמים הנערכת עלינו זה חדשים - לבני העם הערבי תושבי מדינת ישראל, לשמור על שלום וליטול חלקם בבניין המדינה על יסוד אזרחות מלאה ושווה ועל יסוד נציגות מתאימה בכל מוסדותיה, הזמניים והקבועים.

15. אנו מושיטים יד שלום ושכנות טובה לכל המדינות השכנות ועמיהן, וקוראים להם לשיתוף פעולה ועזרה הדדית עם העם העברי העצמאי בארצו. מדינת ישראל מוכנה לתרום חלקה במאמץ משותף לקדמת המזרח התיכון כולו.

16. אנו קוראים אל העם היהודי בכל התפוצות להתלכד סביב הישוב בעלייה ובבניין ולעמוד לימינו במערכה הגדולה על הגשמת שאיפת הדורות לגאולת ישראל.

17. מתוך ביטחון בצור ישראל הננו חותמים בחתימת ידינו לעדות על הכרזה זו, במושב מועצת המדינה הזמנית, על אדמת המולדת, בעיר תל-אביב, היום הזה, ערב שבת, ה' אייר תש"ח, 14 במאי 1948.

ניתן לחלק את המגילה לשלושה חלקים:

- חלק ראשון – החלק היסטורי: רקע היסטורי - הצדקות לזכותו של עם ישראל למדינה משלו בא"י. (בחלק זה זכויות היסטוריות, זכויות משפטיות וזכויות טבעיות). פסקאות 1-10.
- חלק שני – החלק מעשי- ההכרזה על הקמת המדינה וקביעת מוסדותיה השלטוניים. פסקאות 11-12
- חלק שלישי – החלק ההצהרתי- פסקאות 13-17 אופייה של המדינה ועקרונותיה – מדינת ישראל מדינה יהודית ודמוקרטית. + פניות של כותבי המגילה לגורמים שונים.

חלק ראשון – החלק ההיסטורי

הלגיטימציה של העם היהודי למדינה

- עם ישראל נולד בארץ ישראל ויצר את התנ"ך.
- עם ישראל סולק מן הארץ אך תמיד רצה לשוב אליה.
- בדורות האחרונים- חזרו היהודים לארץ והביאו אליה את הקדמה ממנה נהנים כלל התושבים.
- הקונגרס הציוני- 1897. זכותו של העם לתקומה בארצו.
- הצהרת בלפור- מעניקה תוקף בינלאומי לזכות להקים מחדש את הבית הלאומי היהודי.
- השואה- הוכיחה את ההכרח בפתרון בעיית העם היהודי.
- העפלה- מדגישה את זכות הפליטים לחיים בכבוד.
- מלחמת העולם השנייה- היהודים נלחמים נגד הנאצים לצד כוחות הברית.
- 29 בנובמבר- החלטת עצרת האו"ם המחייבת הקמת מדינה יהודית.

חלק שני – החלק מעשי

ההכרזה

- חלק מעשי יחיד ותקף מבחינה משפטית. בחלק זה מופיעה ההכרזה עצמה, שם המדינה, מועד ההכרזה, המוסדות וסדרי השלטון.
- המטרה – למנוע כאוס מדיני.
- מועצת העם = הפרלמנט לפני הקמת המדינה. תהפוך ל"מועצת המדינה הזמנית" (נקבע בהצהרה), תהפוך בהמשך לכנסת ישראל (לא נקבע בהצהרה).
- מנדט בריטי = השלטון הבריטי בארץ ישראל.
- האספה המכוננת = מעין כנסת. תפקידה להכין חוקה ואת מוסדות המדינה.
- מנהלת העם = הממשלה לפני הקמת המדינה. תהפוך ל"ממשלה הזמנית".

חלק שלישי – החלק ההצהרתי

עקרונות המדינה

- חלק זה מפרט את עקרונות הפנים והחוץ של המדינה של המדינה החדשה.
- מדינת ישראל, על פי חלק זה, תהיה מדינה אשר קולטת עלייה, בעלת אופי דמוקרטי, שומרת על המקומות הקדושים לכל הדתות אשר מהווה חלק מהקהילה הבינלאומית.

פניות לגורמים שונים

- פניה לאומות המאוחדות- בבקשה לשיתוף פעולה עם החלטת כ"ט בנובמבר
 - פניה לערבי ישראל- בנייה משותפת של המדינה על בסיס אזרחות שווה וייצוג יחסי מתאים במוסדות השלטון
 - פניה למדינות ערב השכנות- קריאה לשלום ולקידום המזרח התיכון.
 - פניה לעם היהודי בתפוצות – סיוע בניין הארץ.
-

פעילויות נוספות להבנת תכני המגילה המשלבות ביצועי הבנה רבים :

אופייה של המדינה ועקרונותיה

לפניכם ציטוטים מתוך מגילת העצמאות. עליכם להקיף בעיגול ליד כל משפט האם הוא משקף את היות המדינה בעלת אופי יהודי או דמוקרטי :

- מדינת ישראל תהא פתוחה לעליה יהודית ולקיבוץ גלויות
מדינה דמוקרטית / מדינה יהודית
- תשקוד על פיתוח הארץ לטובת כל תושביה
מדינה דמוקרטית / מדינה יהודית
- תהא מושתתת על יסודות החירות, הצדק והשלום לאור חזונם של נביאי ישראל
מדינה יהודית + דמוקרטית / מדינה דמוקרטית / מדינה יהודית
- תקיים שוויון זכויות חברתי ומדיני גמור לכל אזרחיה בלי הבדל דת, גזע ומין
מדינה דמוקרטית / מדינה יהודית
- תבטיח חופש דת, מצפון, לשון, חינוך ותרבות
מדינה דמוקרטית / מדינה יהודית
- תשמור על המקומות הקדושים של כל הדתות מדינה דמוקרטית / מדינה יהודית

מימוש ההבטחות במגילה

א. התבוננו בתמונות, קראו את החוק:

ב. ציינו אילו הבטחות של הכרזת העצמאות מומשו ואילו הבטחות לא מומשו .

ביקור רבין אצל עולים באולפן 1995

©לע"מ הצלם נתן אלפרט

תרגול

1. הציגו שני ביטויים מההכרזה המבטאים את היותה של ישראל מדינה יהודית. הסבירו קביעתכם.
2. הציגו שני ביטויים מההכרזה המבטאים את היותה של ישראל מדינה דמוקרטית. הסבירו קביעתכם.
3. בחוקים שונים שחוקקו בישראל מתבטאים עקרונות המוזכרים בהכרזה. הדגימו זאת בעזרת חוק אחד לפחות.
4. ציין והסבר שתי סיבות היסטוריות אשר בזכותן לעם היהודי יש זכות להקים מדינה ריבונית לפי ההכרזה.

מגילת העצמאות

חלק שלישי:

חלק שני:

חלק ראשון:

מה הדברים שאמדתם על כל חלק באיזה?

המאפיינים היהודיים של מדינת ישראל

מדינת ישראל היא מדינת לאום אתנית המדגישה ומבטאת יסודות שמשקפים את הלאום היהודי – התרבות, השפה וההיסטוריה.

המדינה מבטאת האופי היהודי שלה באופנים שונים / באמצעות : סמלי המדינה וחוקי המדינה

אחת הדרכים שבאמצעותן המדינה משפיעה על חיי האזרחים שלה היא בעזרת חוקי המדינה.

חלק מחוקי המדינה משקפים את האופי של המדינה / את היותה מדינה יהודית .

מטרות יחידת הלימוד :

מה הלומדים ידעו ויבינו בסיום יחידת הלימוד? עם מה הם יצאו?

- יכירו את סמלי המדינה ויבינו את משמעותם.
- יבינו את חשיבותם של סמלי המדינה כמייצגים ערכי מורשת ותרבות.
- יבינו שמאפייניה של המדינה (סמלים/ חוקים) מבטאים את היותה של המדינה מדינה יהודית.
- ידעו ויבינו את הקשים של המיעוטים במדינת ישראל שהיא מדינת לאום יהודית, להזדהות עם סמלי המדינה.

שאלות פוריות

האם "מאפייני המדינה" אכן מאפיינים אותה?

מדוע בני אדם זקוקים לסמלים שייצגו אותם?

האם יש לחייב בחוק להציג את סמלי המדינה במקומות ובאירועים?

המאפיינים היהודים של המדינה:

פתיחה

מהם מאפיינים? אלו מילים/מושגים מזכירה המילה מאפיינים?

(מאפיינים מזכיר: אופי, אופן, מאפיין).

מהו אופי של אדם?

(מכלול התכונות החיצוניות והפנימיות של אדם. תכונות המיוחדות לו, תכונות המבדילות אותו מאנשים אחרים ותכונות המשותפות לו ולאחרים).

מהם אם כך, מאפייניה של מדינת ישראל?

(מכלול של תכונות: גבולות, אוכלוסייה, מוסדות, סמלים, חוקים).

מהם מאפייניה של המדינה כמדינה יהודית?

לו הייתם היום יורדים ממטוס המביא אתכם לישראל, בפעם הראשונה, לסיור של שבוע ימים מה לדעתכם הייתם רואים שהיה מצביע על היותה של המדינה מדינה יהודית?

(הדברים הבולטים הם: הדגלים של מדינת ישראל, השפה העברית המדוברת על ידי האזרחים, האנשים שלרבים בהם יש סממנים יהודים כמו: כיסוי ראש, כיפה, מגבעת, גברים מזוקנים עם פאות, נשים עם כיסויי ראש (שונים מכסויי הראש של המוסלמיות- בהזדמנות זאת כדאי להצביע על הדומה/שונה בנושא של כיסוי ראש אצל נשים יהודיות ומוסלמיות. מראה את המשותף לשתי הדתות המונותיאיסטיות הללו הדבר עשוי להרחיב את נקודת המבט של התלמידים ואת האופקים שלהם).

הדברים המבטאים את היותה של מדינת ישראל מדינה יהודית בהם נעסוק הם: **סמלי המדינה וחוקים.**

סמלי המדינה

דגל המדינה הוא סמלה הרשמי של המדינה. הדגל מבקש לבטא את אחדות העם והוא מונף בטקסים ואירועים רשמיים בארץ ובעולם.

דגל ישראל מורכב ממגן דוד שהוא סמל יהודי מסורתי

וצבעי הדגל, תכלת ולבן, הם צבעי הטלית שבה מתעטפים יהודים בתפילה.

הרחבת הנושא בסרטונים הבאים :

- [איך נולד דגל ישראל? מה המשמעות של דגל ישראל?](#)
- [מי עיצב את דגל ישראל?](#)
- [הרחבת הידע על המגן דוד](#)

שאלה לדיון :

מה הקשר בין שער טיטוס שברומא לבין סמל המנורה?

את התשובה ניתן לקבל [בסרטון הבא](#)

סמל המדינה הינו המנורה ובה שבעה קנים , שעמדה בבית המקדש בירושלים ומשני צדיה ענפי זית עלי הזית מבטאים את תקוותו של העם היהודי לשלום, הם נלקחו מהסיפור התנכ"י של תיבת נוח.

בתנ"ך אנו נפגשים עם המנורה לראשונה בחומש שמות כ"ה:

"וְעָשִׂיתָ מְנֹרֶת, זָהָב טָהוֹר; מִקְשָׁה תַעֲשֶׂה הַמְּנֹרֶה, יָרֵכָה וְקִנָּה, גְּבִיעֶיהָ כַּפֹּתֶיהָ וּפְרָחֶיהָ, מִמָּנֶה יִהְיוּ. וְשֵׁשׁ קָנִים, יִצְאִים מִצְדֵּיהָ: שְׁלֹשָׁה קָנֵי מְנֹרֶה, מִצְדֵּה הָאֶחָד, וְשְׁלֹשָׁה קָנֵי מְנֹרֶה, מִצְדֵּה הַשֵּׁנִי ... כָּלָה מִקְשָׁה אַחַת, זָהָב טָהוֹר. וְעָשִׂיתָ אֶת-נֹרְתֶיהָ, שִׁבְעָה; וְהֶעֱלָה, אֶת-נֹרְתֶיהָ, וְהָאִיר, עַל-עֶבֶר פְּנֵיהָ."

ניתן להבין: כי המנורה הייתה עשויה זהב טהור- המתכת המשובחת והיקרה ביותר מבין המתכות, כמו כן, היא עשויה מיקשה אחת ולא חלקים, חלקים, דבר זה מרמז על אחדות עם ישראל, ממש כפי שהתאחדו במעמד הר סיני כאיש אחד בלב אחד.

הידעת ש...סמל המדינה מוזכר בתנ"ך:

הפסוקים שלהלן הם חלק מתיאור של מראות לילה שונים שהיו לנביא זכריה בן ברכיה. הנביא זכריה חי ופעל בתקופת שיבת ציון.

"וַיֵּשֶׁב, הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי; וַיַּעֲרֵנִי, כְּאִישׁ אֲשֶׁר-יַעֲזֹר מִשְׁנָתוֹ. וַיֹּאמֶר אֵלַי, מָה אַתָּה רֹאֶה; וַיֹּאמֶר (וַיֹּאמֶר) רְאִיתִי וְהִנֵּה מְנֹרֹת זָהָב כָּלָה וְגִלְגָּה עַל-רֹאשָׁהּ, וְשִׁבְעָה נֹרְתֶיהָ עָלֶיהָ-- שִׁבְעָה וְשִׁבְעָה מוֹצְקוֹת, לְנֹרוֹת אֲשֶׁר עַל-רֹאשָׁהּ. וְשָׁנַיִם זֵיתִים, עָלֶיהָ: אֶחָד מִיְמִין הַגִּלְגָּה, וְאֶחָד עַל-שְׂמֹאלָהּ. וַאֲנִי, וְאִמְרָה, אֶל-הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי, לֵאמֹר: מָה-אֵלֶּה, אֲדֹנָי. וַיַּעַן הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי, וַיֹּאמֶר אֵלַי, הֲלוֹא יָדַעְתָּ, מָה-הֵמָּה אֵלֶּה; וַיֹּאמֶר, לֹא אֲדֹנָי וַיַּעַן וַיֹּאמֶר אֵלַי, לֵאמֹר, זֶה דָּבָר-יְהוָה, אֶל-זָרְבָבֶל לֵאמֹר: לֹא בְחֵיל, וְלֹא בְכַח--כִּי אִם-בְּרוּחִי, אֲמַר יְהוָה צְבָאוֹת"

הרחבה על סמל המדינה: מועצת המדינה הזמנית החליטה על הקמת ועדת סמלים, וזו פנתה אל תושבי המדינה וביקשה לקבל הצעות ורעיונות לסמל רשמי למדינת ישראל. מאות הצעות הוגשו לוועדה, ובתהליך ארוך נבחרו שלוש הצעות. אלה הובאו בפני מועצת המדינה הזמנית, והמועצה החליטה לבחור בהצעה שהגישו המעצבים (האחים) גבריאל ומקסים שמיר. וכך, ביום י"א בשבט תש"ט, נבחר סמל המנורה המעוטרת בענפי זית של האחים שמיר לסמל הרשמי של מדינת ישראל.

המנון "התקווה"

בלבב = בלב
 נפש = נשמה
 הומיה = הומה, רועשת, גועשת
 ולפאתי = מלשון פאה, צד, כיוון
 קדימה = מזרח, (קדם)
 צופייה = צופה, מסתכלת
 בת שנות אלפיים = שקימת אלפיים שנה.

כָּל עוֹד בְּלִבְבֵּנוּ פְּנִימָה
 נֶפֶשׁ יְהוּדֵי הוֹמִיָּה
 וּלְפִאֲתֵי מִזְרַח קְדִימָה
 עֵינֵינוּ לְצִיּוֹן צוֹפִיָּה
 עוֹד לֹא אֲבָדָה תְּקוּמָתֵנוּ
 הַתְּקוּוּהָ בְּתֵ שְׁנוֹת אֲלֵפִים
 לְהִיּוֹת עִם חֻפְשֵׁי בְּאֶרְצֵנוּ
 אֶרֶץ צִיּוֹן וִירוּשָׁלַיִם

המנון המדינה, "התקווה", מבטא את שאיפת העם היהודי לחזור לארצו ולחדש בה את חרותו המדינית

שאלות לדיון:

- מהו המנון?
- התבוננו בתמונות הבאות בהם קבוצות שונות שרות את "התקווה".
 שערנו מהי התחושה המשותפת לכל אלה העומדים דום ושרים את המנון "התקווה"?

שירת התקווה בטקס השבעתו של נשיא בית המשפט העליון

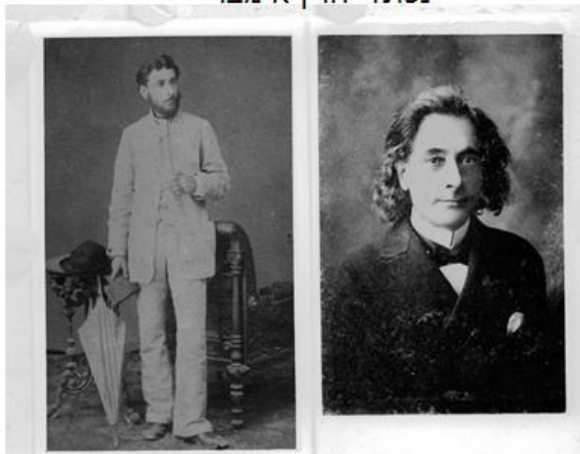

שירת התקווה בזכיית מתמודד ישראלי באולימפיאדה במדליית זהב.

הידעת ?

- ✓ מקור המילה המנון הוא מקור יווני - (hymnos) שיר שבח, שיר עלילות גבורה על אלים ועל גיבורים קדומים. במעבר לשפות שונות המילה קיבלה משמעות של שיר תפילה דתי. לפני כ-200 שנה כשמדינות רבות הקימו משטרים חדשים, הרגישו האזרחים משוחררים. המושג המנון הפך לשיר רשמי לכבוד העם, המדינה וביטא רגשות לאומיים.
- ✓ ההמנון הלאומי משמש סימן היכר ממלכתי למדינה המבטא את ריבונותה והרעיונות הלאומיים של העם.
- ✓ השיר נכתב ע"י נפתלי הרץ אימבר (1856-1909).
- ✓ השיר נכתב תחילה בשם "תקוותינו", אך רק שני הבתים הראשונים התקבלו כהמנון.
- ✓ מיד עם פרסומו הושר בפי כול בארץ ישראל וגם בחו"ל.
- ✓ החל מהקונגרס החמישי, 1901. הושר השיר בסיום כל קונגרס. ומאז ללא כל משאל והחלטה הסתיימו כל הקונגרסים בשירת התקווה.
- בשנת 1933 בקונגרס ה-18 הוכר כהמנון ההסתדרות הציונית.
- ✓ בטקס הכרזת המדינה בשנת 1948 הושרה בתחילת האסיפה, נוגנה בסופה ושודרה לרחבי העולם ב"קול ישראל".
- ✓ שנים רבות נמנעה כנסת ישראל מלהכריז חוקית על "התקווה" כהמנון המדינה, מתוך התחשבות במיעוטים הלא-יהודיים (הערבים, הדרוזים, הברדווים, הצ'רקסים והאחרים) עבורם "נפש יהודי הומייה" היא אמירה מנוכרת.
- ✓ בשנת 1994 נכתב ב"חוק הכנסת" כי טקס ישיבת הפתיחה של הכנסת יינעל בשירת "התקווה". כך מצאה "התקווה" את דרכה אל חוקי מדינת ישראל בדרך אגב.
- ✓ בשנת 2004 הועבר תיקון ל"חוק הדגל, הסמל והמנון המדינה", המגדיר את "התקווה" כהמנון הרשמי והקבוע של מדינת ישראל (126 שנים לאחר כתיבתה).

נפתלי הרץ אימבר

לך עמי, לשלום שוב לארצה.
הצרי בגלעד, בירושלים חסאך.
חסאך יי חכמת לבבך,
לך עמי לשלום, וירושמה קרובה לבוא...

הבית הראשון והפזמון בכתב ידו של נפתלי הרץ אימבר, מחבר התקווה, תרס"ח, 1907

תקוותי

כל עוד בלבב פנימה
שער צבתי שואה,
יבנו חרבות וירושלים
עוד צבתי ציון בלכה.

כל עוד דמעות פהורות
מען בתי עמי חולות,
ולבבות לציון בראש אשמורות
עוד תקום בתי הלילות.

כל עוד נספי דם בעקרתיו
רמא וטוב דילו,
ועלי קברות אבותינו
עוד אגלל סל יפילו.

כל עוד רגש אכזבתי הלאום
בלב היהודי פועם,
עוד תכל תאות גם היום
כי עוד רחמתי אל זועם.

שמועו אהי, בגרמנות מדי
את קול עמדי חרטי,
כי יתעם אחרון היהודי
גם אחרת תקומתי!

כל עוד בלבב פנימה
נפש וחודי חסמה,
ולשוקי מזרח חודמה
עמי לציון מפנה.

עוד לא אבדה תקומתי,
התקווה הפועה:
לשוב לארץ אבותינו,
לעיר בה דודי חנה [2]

כל עוד דמעות מעיני
דלילי נקטם נדבות,
ורבבות מבני עמי
עוד חוללים על קבר אבות.

כל עוד חנות מספדינו
לעצמי מופעת,
ועל מרבן מחדשנו
עין אמת עוד דומעת.

כל עוד מי הטרדן בגיון
מלא נדמני דילו,
אלם פגרת בשיאון
בקול המולח יפילו.

הערכים הבאים לידי ביטוי בהמנון

לסיכום:

ההמנון הלאומי, "התקווה", מבטא את רצונו של העם היהודי לשוב לארץ ישראל ולחיות בה בעצמאות מדינית. ההמנון מבטא לאומיות אתנית כיוון שהוא מתייחס במילותיו להיסטוריה המשותפת של העם היהודי.

חוקי המדינה – ביטוי למדינה יהודית:

ניתן לסווג את החוקים לשלושה תחומים:

- חוקים המבטאים דת יהודית
- חוקים המבטאים תרבות יהודית
- חוקים המבטאים לאום יהודי

<p>חוק שעות עבודה ומנוחה</p>	<p>☒ החוק מגדיר את שעות העבודה וימי עבודה ומנוחה במשק</p> <p>☒ ליהודים נקבעה השבת כיום השבתון השבועי. ללא יהודים-בשישי, שבת או ראשון לפי בחירתם</p>
<p>חוק איסור גידול חזיר</p>	<p>☒ החוק אוסר גידול חזיר באזורים יהודים ומוסלמים</p> <p>☒ החוק אינו אוסר על אכילת חזיר/גידול חיות לא כשרות אחרות</p> <p>☒ האיסור על גידול חזיר נובע ממעמדו השלילי הסמלי וההיסטורי ביהדות</p>
<p>חוק חג המצות</p>	<p>☒ החוק אוסר על בעלי עסקים הצגת ומכירת חמץ ברשות הרבים באזורים יהודים במהלך ימי חג הפסח</p> <p>☒ החוק אינו אוסר אכילת חמץ</p>
<p>חוק בתי הדין הרבניים</p>	<p>☒ החוק קובע שכל אזרחי ישראל מחויבים להתחתן ולהתגרש במסגרת בתי הדין של בני דתם וממילא נישואין וגירושין של יהודים בישראל יערכו על פי דין תורה</p> <p>☒ (החל מ-2010 המדינה מאפשרת נישואין אזרחיים לאזרחים שהינם חסרי דת)</p>
<p>חוק יום הזיכרון לשואה ולגבורה</p>	<p>☒ החוק קובע את יום כ"ז בניסן (התאריך הלועזי משתנה בכל שנה) כיום הזיכרון לשואה ולגבורה</p> <p>☒ החוק מבטא את הזיקה של מדינת ישראל להיסטוריה של העם היהודי</p>
<p>חוק השבות</p>	<p>☒ חוק משנת 1950 הקובע שכל יהודי זכאי לעלות לארץ</p> <p>☒ החוק מאפשר גם לבני/בנות זוגם של יהודים, ילדיהם של יהודים ובני/בנות זוגם, ונכדיהם של יהודים ובני/בנות זוגם לעלות לארץ (אם כי הם לא נרשמים כיהודים)</p> <p>☒ חוק זה נובע מתפיסת היסוד של מדינת ישראל כמדינת הלאום של כל יהודי העולם</p>

1. הקף בעיגול את התשובה הנכונה

1. מהו חוק השבות?
 א. כל אדם זכאי לעלות לארץ ישראל.
 ב. כל הצאצאים של אדם יהודי זכאים לעלות למדינת ישראל.
 ג. כל יהודי זכאי לעלות למדינת ישראל.
 ד. כל יהודי זכאי לתעודת עולה.
2. אנה היא נוצרית חילונית שחיה ברוסיה ונישאה שם בנישואים אזרחיים לאלכס – יהודי חילוני. אנה רוצה לעלות לישראל עם בן זוגה.

- האם אנה זכאית לעלות לישראל?
 א. אינה זכאית לעלות לישראל.
 ב. זכאית לעלות לישראל בתנאי שתתגייר.
 ג. זכאית לעלות לישראל.
 ד. זכאית לעלות לישראל בתנאי שבעלה אלכס יחזור בתשובה.

3. מה משמעות חוק השבות?
 א. במדינת ישראל יהיה רוב של אנשים דמוקרטיים.
 ב. במדינת ישראל יהיה רוב יהודי.
 ג. במדינת ישראל יהיה רוב של עולים חדשים.
 ד. במדינת ישראל יהיו אנשים שלא מסכנים את ביטחון המדינה ובריאות הציבור.

4. חוק חג המצות קובע כי:
 א. בימי חג הפסח ימכרו רק מצות.
 ב. בימי חג הפסח תיאסר מכירת חמץ בכל אזורי מדינת ישראל.
 ג. בימי חג הפסח תיאסר הצגת ומכירת חמץ בישובים יהודיים.
 ד. כל התשובות הנכונות.

5. חוק איסור גידול חזיר קובע כי:
 א. החוק אוסר אכילת חזיר.
 ב. החוק אוסר גידול חזירים במקומות שיש בהם אוכלוסייה יהודית ומוסלמית.
 ג. החוק אוסר גידול חזירים בכל הארץ.
 ד. החוק אוסר גידול, מכירה ואכילה של חזירים במקומות שיש בהם אוכלוסייה יהודית ומוסלמית.

6. החוק קובע את יום כ"ז בניסן
 א. יום העצמאות

- ב. יום הזיכרון לחללי צה"ל
- ג. יום הזיכרון לשואה ולגבורה
- ד. יום כיפור

7. החוק קובע שכל אזרחי ישראל מחויבים להתחתן ולהתגרש במסגרת בתי הדין של בני דתם וממילא נישואין וגירושין של יהודים בישראל יערכו

- א. על פי רצונו של כל אדם
- ב. על פי דין תורה
- ג. על פי בית המשפט
- ד. על פי הממשלה

8. ליהודים נקבעה השבת כיום השבתון השבועי. ללא יהודים- בשישי, שבת או ראשון לפי בחירתם – מה שמו של החוק?

- א. חוק בתי הדין הרבניים
- ב. חוק השבתון
- ג. חוק חופש דת
- ד. חוק שעות עבודה ומנוחה

9. שמואל נולד לאימא יהודייה ולאבא אוקראיני. שמואל מאמין כי לעם ישראל שייכת ארץ ישראל, אך שמואל הוא אתאיסט (אינו מאמין בה'). הוא מעוניין להגיע לישראל ולחיות בה יחד עם אשתו, אנה, גם היא אתאיסטית.

- בשם איזה חוק שמואל ואשתו יכולים לעלות לארץ ישראל?
- א. חוק בתי דין רבני
 - ב. חוק השבות
 - ג. חוק השיבה
 - ד. חוק חופש מדת

10. סמלי המדינה הם :

- א. המנורה וענפי זית
- ב. הדגל
- ג. המנון התקווה
- ד. כל התשובות נכונות

11. סמלי המדינה מבוססים על :

- א. המורשת של כל אזרחי המדינה.

- ב. המורשת הבריטית.
- ג. המורשת היהודית.
- ד. המורשת של עמי האזור

12. סמל המדינה, הדגל וההמנון הם סמלי מדינת ישראל המבטאים את:

- א. היות ישראל מדינה יהודית.
- ב. היות ישראל מדינה דמוקרטית.
- ג. היות ישראל מדינת כל אזרחיה.
- ד. היות ישראל מדינה יהודית ודמוקרטית.

13. צבעי הדגל, תכלת ולבן, הם צבעי ...

- א. הים
- ב. הטלית
- ג. חניה בתשלום
- ד. השמים

14. סמל המדינה הינו

- א. חנוכייה ומשני צדיה ענפי זית
- ב. יונה לבנה כשבפיה ענפי זית
- ג. מגן דוד במרכז ולציידו פסי כחול לבן
- ד. המנורה שעמדה בבית המקדש בירושלים ומשני צדיה ענפי זית

15. המנון המדינה, "התקווה", מבטא את

- א. שאיפת העם היהודי לחיות במדינה דמוקרטית
- ב. שאיפת כלל אזרחי המדינה לחיות במדינה דמוקרטית
- ג. שאיפת העם היהודי לחזור לארצו ולחדש בה את חרותו המדינית
- ד. שאיפת כלל אזרחי המדינה לחדש במדינת ישראל את חרותו המדינית.

2. "רבים מהאזרחים הלא יהודים בישראל מתקשים להזדהות עם סמלי המדינה. לדבריהם, סמלים אלו אינם מייצגים אותם כאזרחים כיוון שהם נותנים מקום רק

ללאום היהודי. לכן לדעתם יש לשנות את סמלי המדינה כך שייצגו את כל אזרחי המדינה – יהודים ושאינם יהודים."

הבע את עמדתך בעניין זה:

א. הקף בעיגול האם אתה תומך או מתנגד לטענת האזרחים הלא יהודים בישראל.

אני תומך / אני מתנגד

ב. השתמש במושג אחד שלמדת באזרחות המחזק את עמדתך בנושא

ג. נמק את עמדתך
